
Raport roczny Narodowego Instytutu Dziedzictwa

2018

Szanowni Państwo

Oddajemy w Państwa ręce *Raport roczny* Narodowego Instytutu Dziedzictwa podsumowujący kolejny rok intensywnej pracy pracowników i współpracowników naszej instytucji. 2018 był rokiem szczególnym, przede wszystkim ze względu na obchody setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Narodowy Instytut Dziedzictwa miał swój skromny udział w tych obchodach, realizując dwa projekty dofinansowane z rządowego Programu Wieloletniego „Niepodległa”.

Działania związane z projektem „100 Pomników Historii na stulecie odzyskania niepodległości” – przygotowywanie opinii do wniosków o uznanie zabytków za pomniki historii, przedstawianie ich Radzie Ochrony Zabytków, opracowywanie projektów rozporządzeń Prezydenta RP wraz z załącznikami graficznymi w terminie umożliwiającym rozszerzenie prestiżowej Listy pomników historii do ponad 100 obiektów wymagało tytanicznego wysiłku od wielu pracowników NID.

Drugim projektem wpisującym się w obchody rocznicowe były Europejskie Dni Dziedzictwa, które w 2018 roku organizowane były pod hasłem „Niepodległa dla wszystkich”, a ich głównym założeniem było przypomnienie wydarzeń historycznych oraz lokalnych bohaterów związanych z odzyskaniem niepodległości.

W 2018 roku świętowaliśmy nie tylko 100. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości, ale także 100-lecie utworzenia państwowych służb ochrony zabytków. Z tej okazji NID we współpracy z MKiDN prowadził kampanię społeczną „Kocham zabytki”. Jej celem było zarówno popularyzowanie osiągnięć polskiej szkoły konserwacji zabytków, jak i przypomnienie oraz uhonorowanie nestorów polskiej myśli konserwatorskiej i docenienie osób współcześnie stojących na straży polskiego dziedzictwa.

W zeszłym roku dorobek polskich konserwatorów został doceniony nie tylko przez krajowe środowisko związane z ochroną zabytków, świętujące 100. rocznicę utworzenia służb konserwatorskich. Szczególną formą hołdu dla dorobku polskiej myśli ochrony zabytków było przyjęcie przez społeczność międzynarodową tzw. Rekomendacji Warszawskiej, która, bazując na polskich doświadczeniach odbudowy zniszczonej przez niemieckich nazistów w trakcie II wojny światowej Warszawy, sformułowała aktualne dzisiaj zasady, którymi powinni kierować się odpowiedzialni konserwatorzy przy podejmowaniu decyzji o dalszych losach niszczonej w wyniku

współczesnych konfliktów zbrojnych zabytków. Treść dokumentu została wypracowana w trakcie odbywającej się na Zamku Królewskim w Warszawie międzynarodowej konferencji „The challenges of World Heritage recovery. International conference on reconstruction”. Konferencja została zorganizowana wspólnie przez NID, MKiDN, Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO, Polski Komitet ds. UNESCO, Polski Komitet Narodowy ICOMOS, Zamek Królewski w Warszawie, Łazienki Królewskie, Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Warszawy i Stołecznego Konserwatora Zabytków.

2018 to rok ważny dla NID nie tylko ze względu na retrospekcyjne docenienie dorobku polskich konserwatorów zabytków i ludzi działających na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego. To także rok, w którym wystąpiło kilka okoliczności determinujących najbliższą przyszłość Instytutu. Pod koniec 2018 roku udało się uzyskać dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej projektu digitalizacji i udostępnienia zabytków ujętych w krajowej ewidencji zabytków oraz grobów i cmentarzy wojennych. Dzięki dofinansowaniu ze środków Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa projektu pn. „Digitalizacja i udostępnianie cyfrowych dóbr kultury – zabytków oraz grobów i cmentarzy wojennych” w ciągu trzech najbliższych lat na geoportalu NID i w serwisie zabytek.pl zostaną udostępnione nie tylko skany kart ewidencyjnych, ale także najważniejsze informacje o historii i lokalizacji zabytków z krajowej ewidencji oraz grobów i cmentarzy wojennych. Udostępnienie danych o zasobie zabytkowym z krajowej ewidencji zabytków w formie cyfrowego systemu danych o zabytkach umożliwi znacznie skuteczniejsze zarządzanie tym zasobem i, mam nadzieję, pozwoli lepiej go chronić i wykorzystać dla rozwoju naszego kraju.

Podsumowując poprzedni rok, należy także podkreślić i docenić działania i zaangażowanie wszystkich pracowników NID, którzy brali udział nie tylko w projektach wyjątkowych, charakterystycznych dla tego roku, ale także kontynuowali bieżącą, codzienną działalność Instytutu.

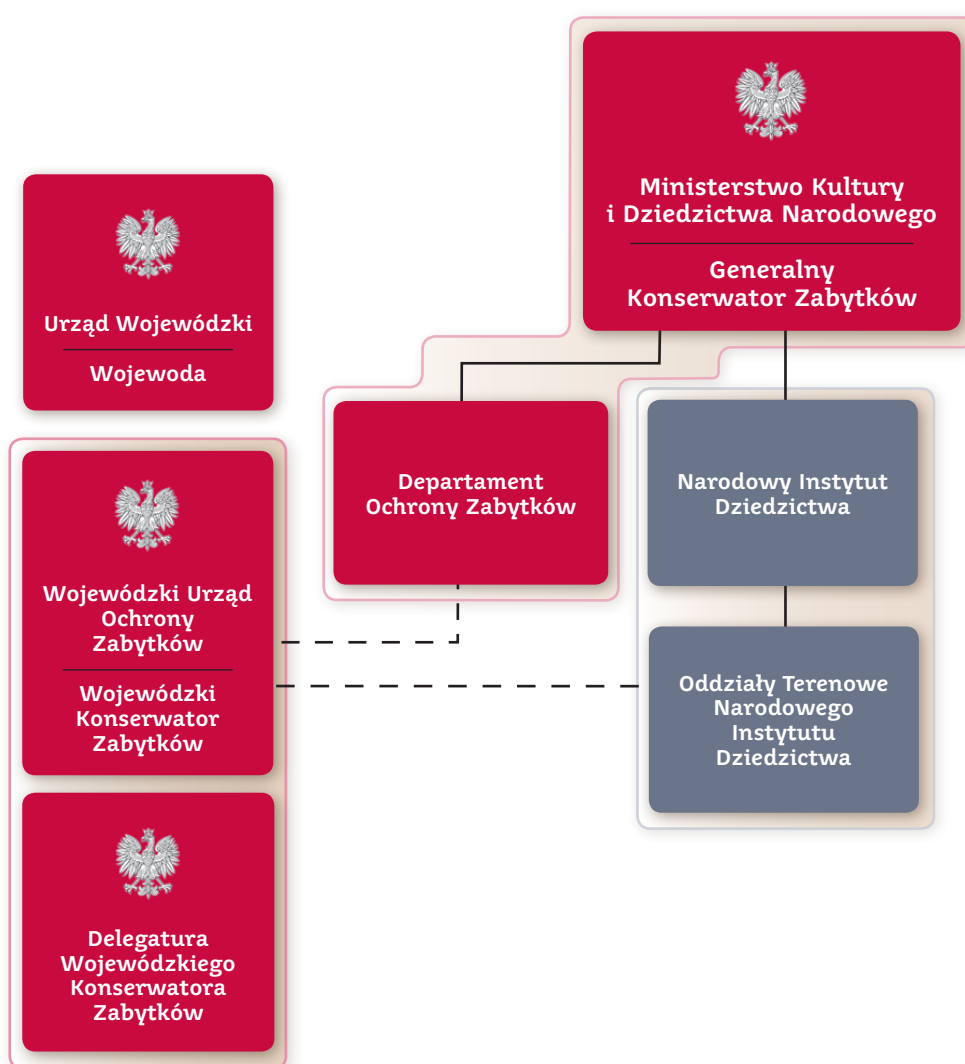
Zachęcam Państwa do przeczytania całego *Raportu* i zapoznania się z zeszłorocznym dorobkiem naszego Instytutu. Mam nadzieję, że docenią Państwo nie tylko efekty naszej pracy, ale także filozofię, którą staramy się kierować: dziedzictwo to nie tylko wartościowe świadectwo przeszłości, które musimy zachować dla kolejnych pokoleń, ale także szansa rozwoju dzisiaj i w przyszłości.

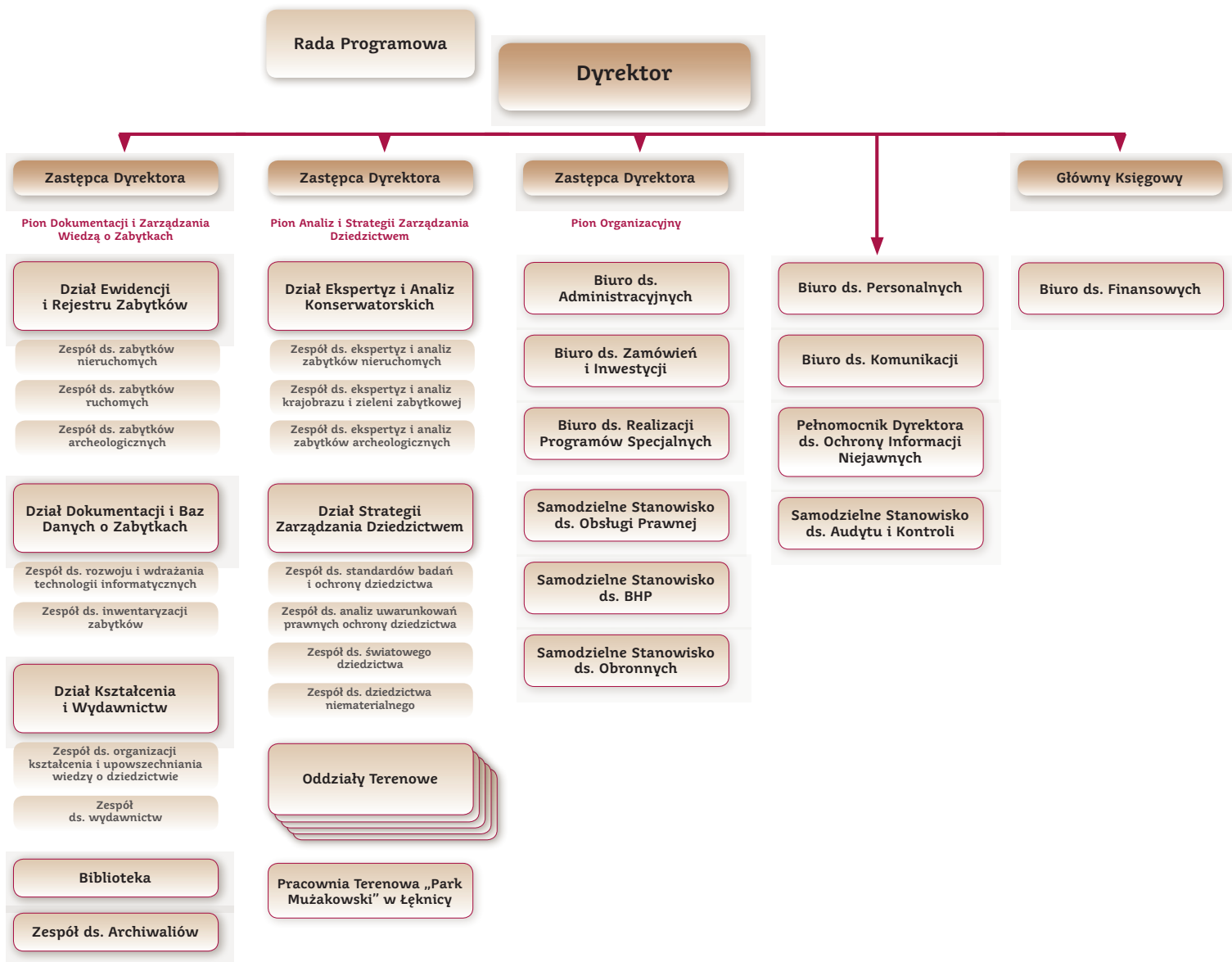
Bartosz Skaldawski

Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Umiejscowienie **NID** w strukturze systemu ochrony zabytków

Struktura Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Spis treści

Rada Programowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa 8

Sprawozdanie z działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa
za 2018 rok 11

---

100 pomników historii 78

Konferencja „The challenges of World Heritage recovery.
International conference on reconstruction” 82

100-lecie służb konserwatorskich w Polsce 86

Europejskie Dni Dziedzictwa 2018 90

Nowe funkcjonalności portalu zabytek.pl
i konkurs „Zabytki z Kulturą” 93

Rada Programowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa

---

prof. dr hab. **Jan Adamowski** – kierownik Zakładu Kultury Polskiej Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Filolog-etnolingwista, folklorysta, badacz tradycyjnej obrzędowości, komunikacji symbolicznej oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W bieżącej kadencji członek Komitetu Nauk o Kulturze, a także Komitetu Nauk Etnologicznych PAN. Redaktor naczelnny kwartalnika „Twórczość Ludowa”. Przewodniczący Rady ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego MKiDN oraz przewodniczący Rady Naukowej Zarządu Głównego Stowarzyszenia Twórców Ludowych.

prof. dr hab. **Wojciech Bałus** – historyk sztuki; studiował też filozofię. Profesor zwyczajny w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zajmuje się teorią i historią sztuki XIX–XXI wieku oraz związkami sztuki z filozofią, antropologią kulturową i literaturoznawstwem. Redaktor serii „Ars Vetus et Nova”. Przewodniczący Polskiego Komitetu Narodowego Corpus Vitrearum. Członek zwyczajny Hessische Akademie der Forschung und Planung im Ländlichen Raum, AICA oraz członek-korespondent Polskiej Akademii Umiejętności. Autor wielu książek z dziedziny historii sztuki.

Elżbieta Berendt – kierownik Muzeum Etnograficznego, Oddziału Muzeum Narodowego we Wrocławiu, członkini Rady ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego MKiDN. Z wykształcenia etnografka, specjalizuje się w problematyce sztuki ludowej i tożsamości kulturowej; autorka trzech prac zwartych, kilkudziesięciu artykułów naukowych i popularnonaukowych. Od 2007 roku wspólnie z zespołem merytorycznym Muzeum koordynuje dolnośląskie obchody EDD.

dr **Izabella Galicka** – historyk sztuki. W Pracowni Historycznej Przedsiębiorstwa Państwowego Pracownie Zabytków Sztuki wykonała dokumentację wielu zabytków architektury oraz zespołów urbanistycznych. Następnie wiele lat pracowała w Instytucie Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Pracowni Inwentaryzacji Zabytków jako współautorka i współredaktorka katalogu zabytków dawnego woj. warszawskiego – wspólnie z Hanną Sygietyńską opracowały autorsko ok. 40 tomów serii „Katalog Zabytków Sztuki w Polsce”. Wśród dokonanych przez nie wielu odkryć nieznanymi obiektów znajduje się obraz *Święty Franciszek* El Greca. Wykładała niemal 20 lat historię sztuki w Europejskiej Akademii Nauk. Autorka i współautorka licznych publikacji naukowych i popularnonaukowych. Członek Rady Programowej Kordegardy w NCK, Rady Redakcyjnej czasopisma „Cenne, bezcenne, utracone” oraz członek Rady Programowej i wykładowca Akademii Skolimowskiej, a także członek Kapituły Fundacji im. Jacka Maziarskiego.

prof. dr hab. **Sławomir Kadrow** – archeolog. Profesor zwyczajny w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Zajmuje się teorią archeologii oraz pradziejami Europy Środkowej w neolicie i epoce brązu. Redaktor rocznika „Sprawozdania Archeologiczne” oraz jedyne pisma poświęconego archeologii ratowniczej „Raport”, wydawanego przez NID. Członek korespondent Deutsches Archäologisches Institut oraz Przewodniczący Komisji Preventive Archaeology w International Union of Pre- and Protohistoric Sciences. Autor ponad 200 prac naukowych.

Marek Konopka – archeolog, dokumentalista zabytków. Wiceprezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS i redaktor „Biuletynu Informacyjnego PKN ICOMOS” (od 2009 r.). W latach 1990–1995 dyrektor Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie. W latach 1999–2001 doradca ministra w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, następnie dyrektor departamentu w Urzędzie Generalnego Konserwatora Zabytków. Rzecznik Ministra Kultury w zakresie zarządzania i ochrony dóbr kultury (w latach 1994–1996 i 1999–2003). Członek Rady Ochrony Zabytków (w latach 1999–2001 i obecnie od 2015). Redaktor kwartalnika „Z otchłani wieków” (1968–1989) i „Informatora Archeologicznego” (1970–1990). Zakres zainteresowań badawczych: archeologia wczesnego średniowiecza i okresu staropolskiego, teoria i praktyka ochrony zabytków, szczególnie archeologicznych, genealogia i heraldyka. Autor kilkuset artykułów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.

dr **Dariusz Kopciowski** – historyk sztuki, doktor nauk technicznych w specjalności ochrona oraz konserwacja zabytków urbanistyki i architektury; od 1988 roku działaczynie zawodowo w służbie ochrony zabytków, od 2016 roku pełni funkcję Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Absolwent Podyplomowego Studium Konserwacji Zabytków Urbanistyki i Architektury na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej (1995–1996). Prezes Lubelskiego Oddziału Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków (od 1992 r.). W latach 2011–2014 wiceprezes Zarządu Głównego SKZ, obecnie skarbnik Zarządu Głównego. Zaangażowany w prace konserwatorskie przy wielu cennych zabytkach na terenie woj. lubelskiego, nagradzanych m.in. w konkursach: ogólnopolskim „Zabytek Zadbane” i regionalnym, lubelskim, „Laur Konserwatorski”. W latach 2007–2013 wykładowca akademicki. Członek Rady Muzeum Lubelskiego i Muzeum Wsi Lubelskiej. Autor kilkudziesięciu artykułów i współautor kilku książek poświęconych ochronie i popularyzacji zabytków na terenie woj. lubelskiego.

prof. dr hab. **Jadwiga W. Łukaszewicz** – konserwator-badacz na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, w Zakładzie Konserwacji Elementów i Detali Architektonicznych. W pracy zawodowej koncentruje się na badaniach naukowych, działalności dydaktycznej i konserwatorskiej. Specjalista w zakresie konserwacji zabytków kamiennych i architektury. Zajmuje się przyczynami i mechanizmami korozji zabytków, nowymi materiałami i metodami konserwacji budowli, detali architektonicznych i rzeźb wykonanych z naturalnych i sztucznych kamieni oraz projektowaniem konserwatorskim. Jest autorem ponad 80 prac naukowych z dziedziny konserwacji zabytków kamiennych. Aktywnie działa na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska konserwatorskiego, jest m.in. prezesem Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, uczestniczy w pracach międzynarodowego komitetu konserwacji kamienia ISCS ICOMOS, członkiem Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zastępcą przewodniczącego Głównej Komisji Konserwatorskiej i Permanent Scientific Committee for Stone Conservation oraz przewodniczącą Rady Prezydenta Miasta Torunia, Michała Zalewskiego.

dr hab. inż. **Robert Olszewski**, prof. PW – samodzielny pracownik naukowy Wydziału Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej, zajmuje się analizą danych przestrzennych oraz modelowaniem kartograficznym. Specjalizuje się w dziedzinie harmonizacji baz danych przestrzennych oraz implementacji Dyrektywy INSPIRE.

prof. dr hab. **Bogumiła J. Rouba** – pracownik naukowy Zakładu Konserwacji Malarstwa i Rzeźby Polichromowanej Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Konserwator-restaurator dzieł sztuki, specjalista w dziedzinie konserwacji malarstwa sztalugowego, ściennego, rzeźby polichromowanej. Zajmuje się zagadnieniami z obszaru profilaktyki konserwatorskiej, badaniami zależności procesów niszczenia zabytków od warunków w ich otoczeniu (klimatu, zawilgocenia, światła itd.), projektowaniem konserwatorskim, a także teorią konserwacji-restauracji i terminologią.

dr **Marek Rubnikowicz** – doktor nauk humanistycznych z zakresu archeologii. Pracownik naukowy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1979–2001. Wojewódzki konserwator zabytków w latach 1993–1998 oraz 2002–2006; zastępca Generalnego Konserwatora Zabytków w latach 1999–2001 oraz pełniący obowiązki Generalnego Konserwatora Zabytków od roku 2001 do roku 2002. Od 2007 roku dyrektor Muzeum Okręgowego w Toruniu. Specjalista w zarządzaniu instytucjami wyspecjalizowanymi w popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

ks. **Andrzej Rusak** – dyrektor Muzeum Diecezjalnego Dom Długosza w Sandomierzu, konserwator Diecezji Sandomierskiej, historyk sztuki, wykładowca akademicki, kanonik Kapituły Sandomierskiej, konsultor Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Kultury, przewodniczący Stowarzyszenia Muzeów i Skarbców Kościelnych w Polsce.

dr hab. inż. **Bogusław Szmygin**, prof. PL – kierownik Katedry Konserwacji Zabytków (od roku 2004); dziekan Wydziału Budownictwa i Architektury Politechniki Lubelskiej (2005–2012 i od 2016); prorektor Politechniki Lubelskiej (2012–2016); prezes Fundacji Rozwoju Politechniki Lubelskiej (2008–2013). Specjalizuje się w zagadnieniach ochrony i konserwacji zabytków architektury (m.in. teoria konserwatorska, światowe dziedzictwo UNESCO, rewitalizacja miast historycznych, ochrona ruin). Autor ponad 100 publikacji (m.in. monografii *Kształtowanie koncepcji zabytku i doktryny konserwatorskiej w Polsce w XX wieku*, *Vademecum Konserwatora Zabytków*, *Zasady projektowania i umieszczania nośników informacji wizualnej i reklam na obiektach i w obszarach zabytkowych*, *Światowe Dziedzictwo Kultury UNESCO – charakterystyka, metodologia, zarządzanie*, *Wartościowanie dziedzictwa w systemie SV – metoda i przykłady zastosowania*), redaktor naukowy 30 monografii, autor kilkunastu programów badawczych i edukacyjnych, autor kilkudziesięciu scenariuszy filmów edukacyjnych. Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS (2008–2017), sekretarz generalny Międzynarodowego Komitetu Teorii Konserwatorskiej (od roku 2009), przewodniczący Komitetu ds. Światowego Dziedzictwa UNESCO w Polsce (2011–2014), członek Komitetu Urbanistyki i Architektury PAN (od roku 2012).

dr hab. **Maciej Trzeciński**, prof. UW, z wykształcenia archeolog i prawnik, profesor nadzwyczajny w Katedrze Kryminalistyki na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, zastępca dyrektora Muzeum Miejskiego Wrocławia. Zajmuje się problematyką prawnej ochrony dziedzictwa kultury oraz archeologią sądową.

dr hab. inż. arch. **Agata Zachariasz**, prof. PK – architekt, pracownik Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, specjalizuje się w architekturze krajobrazu, historii sztuki ogrodowej i rewitalizacji zabytkowych ogrodów, zajmuje się również zagadnieniami ochrony krajobrazu kulturowego.

Sprawozdanie z działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa za 2018 rok

---

Narodowy Instytut Dziedzictwa jest państwową instytucją kultury, której zadania są określone w statucie obowiązującym od 23 stycznia 2014 roku.

Zgodnie z regulaminem organizacyjnym z dnia 30 stycznia 2014 roku strukturę organizacyjną Instytutu tworzą: pion dokumentacji i zarządzania wiedzą o zabytkach, pion analiz i strategii zarządzania dziedzictwem, pion organizacyjny, komórki organizacyjne i samodzielne stanowiska pracy, Oddziały Terenowe w 16 miastach wojewódzkich oraz Pracownie Terenowe w Łęknicy, Trzebinach i Zamościu.

Instytut poprzez swoje działania kontynuuje dorobek Ośrodka Dokumentacji Zabytków, Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu oraz Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, stanowi zaplecze eksperckie dla Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz służb konserwatorskich, a także propaguje ideę ochrony zabytków oraz upowszechnia w społeczeństwie wiedzę o dziedzictwie kulturowym i jego wartościach.

Misją Narodowego Instytutu Dziedzictwa jest tworzenie podstaw dla zrównoważonej ochrony dziedzictwa poprzez gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o zabytkach, wyznaczanie standardów ich ochrony i konserwacji oraz kształtowanie świadomości społecznej celem zachowania dziedzictwa kulturowego Polski dla przyszłych pokoleń.

Do zadań Instytutu należy w szczególności:

1. GROMADZENIE I ZARZĄDZANIE ZASOBEM DOKUMENTACJI REJESTRU ZABYTEKÓW I KRAJOWEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

1.a. Rejestr zabytków

W okresie sprawozdawczym w zakresie dokumentacji rejestru zabytków przyjęto i opracowano dokumentację dla następujących kategorii zabytków:

Kategorie dokumentów	Liczba dokumentów, która wpłynęła dla zabytków		
	nieruchomych	ruchomych	archeologicznych
Nowe decyzje o wpisie do rejestru zabytków	363	274 (dla 3132 obiektów)	7
Decyzje o skreśleniu z rejestru zabytków	48	0	3
Decyzje odmawiające skreślenia z rejestru zabytków	111	0	1
Postanowienia, informacje urzędowe oraz inne dokumenty związane z prowadzeniem rejestru zabytków	283	100	11

1.b. Krajowa ewidencja zabytków

W okresie sprawozdawczym przyjęto 1149 nowych kart ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa oraz 50 kart dotyczących cmentarzy zabytkowych. W obszarze zabytków ruchomych zbiór powiększył się o 2266 kart obiektów sztuki i rzemiosła artystycznego oraz 4340 kart zabytków techniki. W zakresie ewidencji archeologicznej KEZA przyjęto 581 kart ze 160 obszarów, w tym 192 karty nowych stanowisk.

Stan zasobu:

Kategoria	Zbiór	Liczba jednostek
Zabytki nieruchome	Karty ewidencyjne architektury i budownictwa	155 640
	Dokumentacje zabytkowej zieleni	9120
	Karty ewidencyjne cmentarzy	25 609
	Teczki urbanistyczne	1274
	Spis adresowy – karty adresowe	649 523

Zabytki ruchome	Karty ewidencyjne sztuki i rzemiosła artystycznego	405 371
	Karty ruchomych zabytków techniki	32 435
Zabytki archeologiczne	Karty ewidencyjne stanowisk archeologicznych	496 021 kart dla 463 489 stanowisk

Od początku roku, w ramach wspierania WUOZ, pracownicy NID wykonali 210 kart ewidencyjnych obiektów zabytkowych.

Zasoby dokumentacji Krajowej Ewidencji Zabytków udostępniono w okresie sprawozdawczym 356 osobom, które w sumie skorzystały z 10 589 jednostek archiwalnych, tj. około 67,5 metrów bieżących dokumentacji.

2. EWIDENCJONOWANIE BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH REALIZOWANYCH NA TERENIE KRAJU

Od początku roku przyjęto około 8000 decyzji wydanych przez wojewódzkich konserwatorów zabytków, zezwalających na prowadzenie prac archeologicznych.

3. MONITOROWANIE STANU ZACHOWANIA I OCENA WARTOŚCI ZASOBU DZIEDZICTWA, A TAKŻE MONITOROWANIE I ANALIZOWANIE ZAGROŻEŃ DLA DZIEDZICTWA I WYPRACOWYWANIE METOD PRZECIWDZIAŁANIA TYM ZAGROŻENIOM

Narodowy Instytut Dziedzictwa, uczestnicząc w prowadzonych przez Generalnego Konserwatora Zabytków postępowaniach administracyjnych dotyczących skreśleń obiektów z rejestru zabytków oraz wpływu planowanych prac na stan zachowania zabytków, przeprowadził 104 lustracje terenowe zabytków, oceniając ich wartości zabytkowe.

Narodowy Instytut Dziedzictwa w ramach zainicjowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Programu oznakowania miejsc cmentarzy żydowskich na terenie Rzeczypospolitej Polskiej prowadzi od 19 kwietnia 2018 roku terenową weryfikację cmentarzy na terenie kraju. Dotychczas zostało zweryfikowanych 1048 obiektów.

Program weryfikacji został przygotowany przy współpracy z Departamentem Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wojewódzkimi konserwatorami zabytków, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, Związkiem Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP, Żydowskim Instytutem Historycznym i Fundacją Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego.

Weryfikacja terenowa obiektów objętych wykazem cmentarzy żydowskich przygotowanym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa i Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN obejmuje: identyfikację cmentarzy, potwierdzenie ich lokalizacji

Stary cmentarz żydowski
w Lublinie na ul. Kalinowszczyzna,
nagrobek Jaakowa Kopelmana
zm. w 1541 roku. Fot. A. Sikora-
Terlecka, 2018

i stanu zachowania, zweryfikowanie czytelności historycznych granic, obecna funkcję, istnienie elementów informacyjnych lub upamiętniających, istnienie na ich terenie mogił ofiar Zagłady.

Integralną częścią projektu było pilotażowe oznakowanie wybranych cmentarzy żydowskich. Oznakowanie objęło 6 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, należących do Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie oraz Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego. W ramach pilotażu wykonano projekt tablic i znaczników granic oraz zamontowano przygotowane elementy na cmentarzach w Tykocinie, Siedlcach, Górze Kalwarii, Warszawie (przy ul. Okopowej), Broku i Lublinie (przy ul. Kalinowszczyzna). Oznakowaniu towarzyszyło umieszczenie informacji historycznych o cmentarzach na stronie zabytek.pl w języku polskim, hebrajskim i angielskim. Na cmentarzu w Broku wykonano prace porządkowe i dokonano geodezyjnego wyznaczenia historycznych granic. W Tykocinie i w Lublinie na cmentarzach żydowskich odbyły się prezentacje oznakowania z udziałem wojewódzkich konserwatorów zabytków, właścicieli obiektów, badaczy dziedzictwa żydowskiego oraz lokalnej społeczności.

3.a. Program zwalczania zagrożeń i zapobiegania przestępczości przeciwko zabytkom archeologicznym

W 2018 roku kontynuowano monitoring rynku antykwarycznego, podczas którego zarchiwizowano 110 podejrzanych aukcji internetowych. Policji i innym służbom mundurowym zgłoszono 9 przypadków podejrzenia złamania prawa ochrony zabytków, w większości na portalach Allegro i eBay.

Przeprowadzono 7 szkoleń dla Policji z komend powiatów województw kujawsko-pomorskiego, wielkopolskiego, małopolskiego, śląskiego, podkarpackiego i Komendy Powiatowej w Słupsku na temat ochrony dziedzictwa archeologicznego i zwalczania przestępczości.

W ramach zadania kontynuowano program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości przeciw dziedzictwu archeologicznemu (we współpracy z Komendą Główną Policji, Krajową Administracją Skarbową, Strażą Graniczną, placówkami muzealnymi oraz służbami konserwatorskimi). W trybie roboczym wielokrotnie wspierano merytorycznie Policję i Krajową Administrację Skarbową, służby konserwatorskie oraz muzealników i środowisko naukowe.

4. BUDOWA I ROZWÓJ OGÓLNOPOLSKIEJ GEOPRZESTRZENNEJ BAZY DANYCH O ZABYTKACH

W okresie sprawozdawczym Narodowy Instytut Dziedzictwa aktualizował dane przestrzenne na ogólnodostępnej platformie publikacyjnej – portalu mapowym <https://mapy.zabytek.gov.pl>. Kontynuowano aktualizowanie repozytorium skanowanej dokumentacji rejestrowej, na podstawie której zaktualizowano bazy danych geoprzestrzennych o zabytkach. Dostęp do repozytorium cyfrowego dokumentacji rejestrowej jest możliwy dla uprawnionych użytkowników (pracowników Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, funkcjonariuszy Policji zajmujących się ochroną zabytków archeologicznych, pracowników Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, 1 powiatowego konserwatora zabytków oraz 8 wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, którzy podjęli współpracę z NID w zakresie aktualizacji repozytorium cyfrowej dokumentacji rejestru zabytków). W okresie rozliczeniowym w ramach utrzymania i rozwoju bazy prowadzono ciągłą digitalizację rejestru zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, polegającą na skanowaniu analogowych kopii dokumentacji rejestru i wybranych kart ewidencji zabytków.

W 2018 roku pozyskano do repozytorium cyfrowego NID 1207 kopii cyfrowych dokumentacji rejestrowej zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz 44 dokumenty ewidencji zabytków archeologicznych. W wyniku przeprowadzonej walidacji danych wycofano 5 dokumentacji ewidencji zabytków nieruchomych. Na koniec bieżącego okresu sprawozdawczego repozytorium cyfrowe NID zawierało 152 545 dokumentów cyfrowych obejmujących rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, jak również ewidencję zabytków nieruchomych i archeologicznych.

Na koniec 2018 roku repozytorium cyfrowe NID zawierało:

- 76 797 dokumentów obejmujących rejestr zabytków nieruchomych;
- 12 164 dokumenty obejmujące rejestr zabytków archeologicznych;
- 22 044 dokumenty obejmujące rejestr zabytków ruchomych;

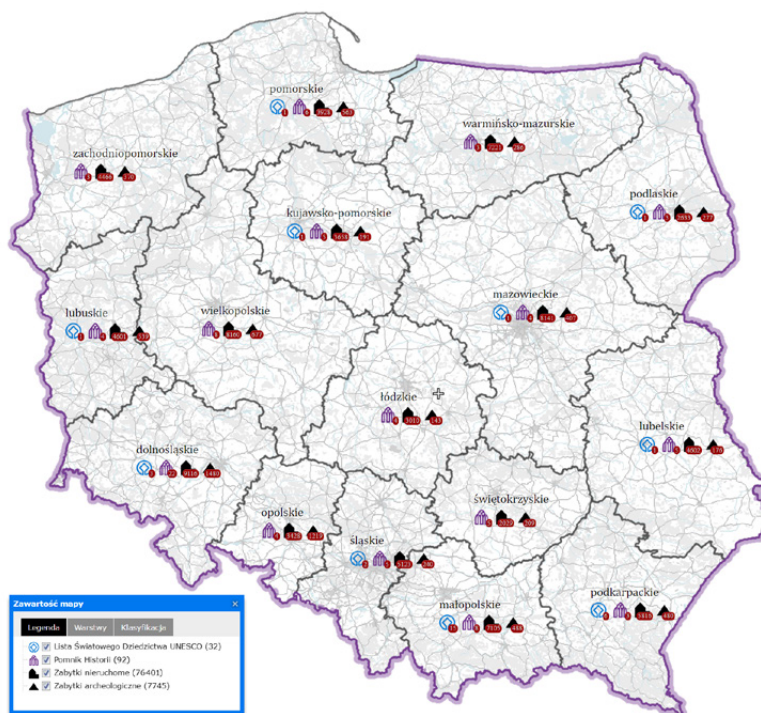
- 16 758 dokumentów obejmujących ewidencję zabytków nieruchomych (pilotaż projektu);
- 24 783 dokumenty obejmujące ewidencję zabytków archeologicznych (pilotaż projektu).

Na koniec 2018 roku Centralna Baza Danych o Zabytkach NID zawierała:

- 90 557 obiektów przestrzennych reprezentujących rejestr zabytków nieruchomych;
- 7 785 obiektów przestrzennych reprezentujących rejestr zabytków nieruchomych archeologicznych;
- 152 obiekty przestrzenne reprezentujące pomniki historii;
- 32 obiekty przestrzenne reprezentujące obiekty z Listy światowego dziedzictwa UNESCO.

Tworzona w NID centralna baza danych geoprzestrzennych o zabytkach rejestrowych Polski zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków istniejące w terenie, obiekty wpisane do rejestru zabytków i nieistniejące w terenie, obiekty, które skreślono z rejestru zabytków, jak również obiekty, których dotyczą uchylenia decyzji.

Na koniec 2018 roku na geoportalu NID opublikowanych było 86% danych dostępnych w bazie danych geoprzestrzennych. Geoportal publikuje informacje jedynie o obiektach wpisanych do rejestru zabytków, które istnieją lub nie istnieją

.....
 Widok okna mapy geoportalu
 administrowanego przez
 Narodowy Instytut Dziedzictwa

w terenie oraz wpisane do rejestru otoczenia zabytków. Nie są publikowane informacje o obiektach skreślonych z rejestru oraz obiektach, co do których decyzje o wpisie do rejestru zostały uchylone. Aktualizacja danych na geoportalu odbywa się w cyklu półrocznym. Centralna baza danych geoprzestrzennych o zabytkach prowadzona jest w sposób ciągły, na bieżąco i obejmuje wszystkie zabytki, jakie są obecnie lub kiedykolwiek były wpisane do rejestru zabytków.

Aktualizowane co pół roku dane w postaci zestawień statystycznych oraz wykazów zabytków wpisanych do rejestru od grudnia 2016 roku dostępne są również na portalu <https://dane.gov.pl> (<https://dane.gov.pl/institution/64>).

Dane zgromadzone w centralnej bazie danych geoprzestrzennych o zabytkach są udostępniane do celów naukowych oraz podmiotom publicznym na podstawie art. 14 ust. 1 Ustawy z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1382) i na warunkach określonych w art. 15 ust. 1 Ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 570). W 2018 roku do Narodowego Instytutu Dziedzictwa wpłynęło 25 wniosków o udostępnienie danych, z czego 17 zostało rozpatrzonych pozytywnie.

Narodowy Instytut Dziedzictwa otrzymał dofinansowanie od Centrum Projektów Polska Cyfrowa w III konkursie w ramach Poddziałania 2.3.2. Projekt Narodowego Instytutu Dziedzictwa pn. „Digitalizacja i udostępnianie cyfrowych dóbr kultury – zabytków oraz grobów i cmentarzy wojennych” zakwalifikował się do dofinansowania w wysokości 31,5 mln zł. Projekt w ocenie członków Komisji Oceny Projektów otrzymał 85,33 pkt. i uplasował się na 2. miejscu listy rankingowej projektów wybranych do dofinansowania. Projekt powstał dzięki współpracy z ekspertami z Centrum Kompetencji „POPC Wsparcie” funkcjonującego w ramach Centralnego Ośrodka Informatyki, wsparciu i pomocy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a w szczególności Departamentu Dziedzictwa Kulturowego, wojewodów i ich pracowników.

Portal o polskich zabytkach – zabytek.pl

Zabytek.pl w nowoczesny sposób prezentuje informacje o polskich zabytkach wraz z ich opisami, zdjęciami, atrakcyjnymi zasobami cyfrowymi (np. modelami 3D obiektów, chmurami punktów, filmami dokumentalnymi) oraz lokalizacją obiektów.

Zasoby portalu na koniec okresu sprawozdawczego prezentowały 83 465 zabytków, których dane opublikowano na stronie. Pełnych not (wykonanych przez pracowników NID) było 4952, z czego na język angielski przetłumaczono 2637. Liczba not wprowadzonych lub zmodyfikowanych przez użytkowników portalu wynosiła 431.

Funkcjonalna wyszukiwarka umożliwia precyzyjne przeglądanie zasobów:

- grupując je według kategorii tematycznych (np. pomniki historii, stanowiska archeologiczne, zabytki z Listy światowego dziedzictwa UNESCO);

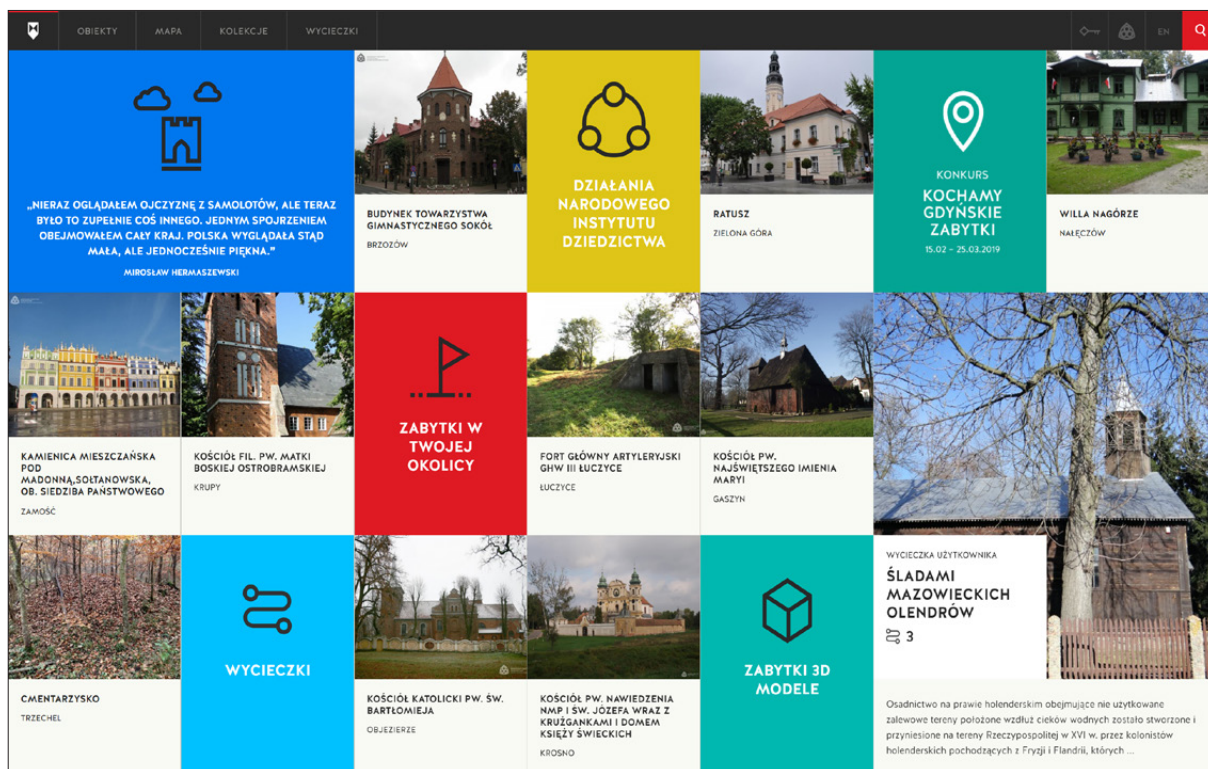
- wyszukując według funkcji (np. kościoły, kamienice, zamki, grodziska, kurhany);
- wyszukując według nazw własnych (np. wezwania kościoła lub nazwy własnej obiektu);
- wyszukując według przynależności administracyjnej (np. zabytki z Zielonej Góry);
- zawężając wyszukiwanie do wybranych na osi czasu przedziałów czasowych.

Portal zabytek.pl zintegrowany jest z portalem mapowym administrowanym przez Instytut – każda informacja o lokalizacji oraz podstawowych cechach zabytku została umieszczona na podstawie szczegółowych informacji zawartych w bazie danych przestrzennych NID. Widok mapy wykorzystuje dodatkowo mechanizm Google Maps, który pozwala na łatwą identyfikację wszystkich obiektów umieszczonych na portalu. Integracja z popularnym portalem mapowym pozwala również użytkownikowi znaleźć drogę do interesującego go zabytku przy wykorzystaniu urządzenia mobilnego.

Na koniec 2018 roku portal zabytek.pl udostępniał ponad 65 000 zdjęć przedstawiających obiekty zabytkowe wpisane do rejestru. Oprócz zdjęć i opisów zabytków na portalu można przeglądać 30 kolekcji tematycznych oraz 69 wycieczek prezentujących dziedzictwo kulturowe z 16 województw Polski.

Na koniec 2018 roku w zasobach portalu dostępnych było 60 filmów promujących pomniki historii, pt.: „Szlakiem miejsc niezwykłych – Pomniki Historii”. Filmy te zostały opracowane przez NID we współpracy z TVP Kultura.

.....
 Strona obiektu na portalu
www.zabytek.pl

The screenshot shows the website interface for 'DREWNIANE KOŚCIOŁY POŁUDNIOWEJ MAŁOPOLSKI'. At the top, there are navigation tabs: OBIEKTY, MAPA, KOLEKCJE, WYCIEZKI. Below these are sub-tabs: CUMULUS, GALERIA, PANORAMA. The main content area includes a large photograph of a wooden church, a map of the region, and a list of churches included in the UNESCO World Heritage Site. The list includes: kościół pw. św. Michała Archanioła w Binarowej, kościół pw. Wszystkich Świętych w Błiznem, kościół pw. św. Michała Archanioła w Dębnie Podhalańskim, kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Haczowie, kościół pw. św. Leonarda w Lipnicy Murowanej, and kościół pw. św. Filipa i św. Jakuba w Sękowej. Below the list is a 'WIĘCEJ' button and an 'INFORMACJE OGÓLNE' section. At the bottom, there is a gallery of six smaller images of wooden churches, each with a caption: ZESPÓŁ BUDOWNICTWA DREWNIANEGO ZAWCJA, DREWNIANE KOŚCIOŁY POŁUDNIOWEJ MAŁOPOLSKI, DREWNIANE CERKWIE W POLSKIM I UKRAIŃSKIM REGIONIE KARPAT, ZESPÓŁ ZABUDOWY DREWNIANEJ ISTEŃNA, ZESPÓŁ ZABUDOWY DREWNIANEJ „ZAGRODA WSI PSZCZYŃSKIEJ” PSZCZYŃNA, and ZESPÓŁ ZABUDOWY DREWNIANEJ O CHARAKTERZE SKANSENU PRZEWORSK.

W galerii portalu zabytek.pl obok filmów, zdjęć, map i opisów znajdują się obiekty 3D w postaci siatkowych modeli MESH lub zarejestrowanych w wyniku skanowania laserowego chmur punktów. Model MESH pokazuje uproszczoną bryłę budynku oraz fotorealistyczną teksturę powierzchni zewnętrznych, natomiast chmura punktów powstaje w wyniku rejestrowania przestrzeni z rozdzielczością do 5 mm, co pozwala uzyskać precyzyjny, złożony z miliardów punktów, wirtualny model obiektu. W okresie sprawozdawczym umieszczono w serwisie 7 chmur punktów oraz 18 rysunków inwentaryzacyjnych CAD. Na portalu na koniec tego okresu sprawozdawczego dostępnych było łącznie 36 chmur punktów, 27 modeli MESH oraz 70 rysunków inwentaryzacyjnych CAD.

Użytkownik serwisu może korzystać z autorskiej aplikacji CUMULUS. Jest to opracowane na zlecenie NID pionierskie rozwiązanie umożliwiające przeglądanie i pracę na chmurach punktów w zwykłej przeglądarce internetowej. Podstawowe funkcje aplikacji pozwalają na manewrowanie widokiem chmury – obroty, zbliżenia, ustalanie punktów obrotu widoku, definiowanie widoku prostopadłego lub perspektywicznego i zapisywanie efektów.

W okresie sprawozdawczym na portalu zabytek.pl wdrożono nowe funkcjonalności:

- tworzenie spersonalizowanych KONT użytkowników, dzięki którym zalogowana osoba ma możliwość m.in. dodawania obiektów do ulubionych, uzupełniania treści poprzez dodawanie własnych zdjęć i opisów;

- moduł WYCIECZKI, który zawiera 69 wycieczek przygotowanych przez zalogowanych użytkowników portalu;
- moduł PANORAMY, który wykorzystuje dostępny moduł Google Street View, pokazujący najbliższe otoczenie 360° wokół obiektu;
- możliwość zgłaszania zagrożeń dla obiektów do wojewódzkich konserwatorów zabytków.

Narodowy Instytut Dziedzictwa opracował i wdrożył strategię promocji nowych funkcjonalności na portalu zabytek.pl. Kampanię informacyjną przeprowadzono w mediach społecznościowych, Internecie, radiu i telewizji. Wakacyjnym efektem kampanii promocyjnej jest przeprowadzony wspólnie z TVP Kultura konkurs „Zabytki z Kulturą” (WIĘCEJ O KONKURSIE NA s. 93).

Portal w okresie sprawozdawczym odwiedziło ponad 355 000 użytkowników.

5. REALIZACJA ZADAŃ WYNIKAJĄCYCH Z POWIERZONEJ FUNKCJI CENTRUM KOMPETENCJI W RAMACH PROGRAMU WIELOLETNIEGO „KULTURA+” W ZAKRESIE DIGITALIZACJI ZABYTEKÓW

W ramach realizacji zadań Centrum Kompetencji w dziedzinie digitalizacji zabytków w 2018 roku wykonana została inwentaryzacja cerkwi w Kwiatoniu. Wykonano skaning laserowy wraz z dokumentacją fotograficzną, opracowano model oraz rysunki inwentaryzacyjne CAD. Ponadto w okresie sprawozdawczym w ramach prac CK została wykonana pełna inwentaryzacja architektoniczna CAD dla kościoła w Lipnicy Murowanej, na podstawie modelu przekazanego w ramach projektu NIMOZ K+, oraz rysunki inwentaryzacyjne CAD dla cerkwi w Brunarach, zeskanowanej jesienią ubiegłego roku przez specjalistów NID.

6. GROMADZENIE, OPRACOWYWANIE I ARCHIWIZOWANIE ZBIORÓW NAUKOWYCH ZWIĄZANYCH Z OCHRONĄ DZIEDZICTWA ORAZ ICH DIGITALIZOWANIE I UPOWSZECHNIANIE

6.a. Archiwum

Archiwum NID istnieje od 1962 roku. Zasób archiwalny obejmuje spuścizny, materiały użyczone po byłym Przedsiębiorstwie Państwowym Pracowniach Konserwacji Zabytków, zbiory fotograficzne oraz dokumentację archiwum zakładowego.

Instytut na bieżąco zarządza zasobem dokumentacji rejestru zabytków. Cały zbiór składa się z 5271 metrów bieżących archiwaliów i stale powiększa się o nowe materiały. Dane o dokumentacji rejestrowej opracowywane są w centralnej bazie danych o zabytkach.

W 2018 roku przyjęto 3,3 m.b. dokumentacji i fotografii, Zespół ds. archiwaliów przekazał 8 rolek mikrofilmów dla Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach, a Oddział Terenowy w Poznaniu – 2 foldery i mapy dla WUOZ. Zarchiwizowano 10,9 m.b. dokumentacji oraz sprawdzono poprawność archiwizacji

wykonanej przez firmę zewnętrzną (55 m.b.). Opracowano 12 679 negatywów, slajdów i diapozytywów, stworzono 1133 rekordy, ułożono 14,4 m.b. fiszek opisujących negatywy, opracowano 948 zdjęć, stworzono 8 332 nowe opisy do zdjęć, uporządkowano 75 m.b. i opracowano 774 pozytywy Ośrodka Dokumentacji Zabytków oraz wstępnie ułożono 11 000 slajdów po L. Krzyżanowskim. Ponadto przeprowadzono skontrum 301,4 m.b. dokumentacji i 800 negatywów.

W okresie sprawozdawczym udostępniono 3527 j.a. 987 osobom. W zakresie profilaktyki i konserwacji poprawiono 8 spisów zdawczo-odbiorczych i uporządkowano 34,9 m.b. dokumentacji. Wypakowano z pudeł 92 m.b. dokumentacji oraz w związku z remontem przeniesiono 70 m.b. dokumentacji, 100 tub i materiały luzem. Przeprowadzono pomiary dokumentacji we wszystkich Oddziałach i Pracowniach Terenowych oraz w Zespole ds. archiwaliów. Odgazowano 24 m.b. dokumentacji. Digitalizacji poddano 601 j.a. oraz 1050 stron dokumentacji. Wykonano 12 963 nowe zdjęcia cyfrowe, 3805 skanów oraz opracowano graficznie 6260 plików.

Archiwa sześciu Oddziałów i Pracowni Terenowych poddane zostały kontroli przez właściwe terenowo Archiwum Państwowe. Zalecenia pokontrolne otrzymał jeden Oddział Terenowy. Dodatkowo opracowano normatywy kancelaryjno-archiwalne dla całego Instytutu.

Ponadto od początku 2018 roku zarchiwizowano około 0,3 m.b. opracowań wyników badań archeologicznych realizowanych w związku z budową dróg krajowych i autostrad. Stan zbioru obecnie wynosi 89,85 m.b.

6.b. Biblioteka

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi bibliotekę specjalistyczną w Warszawie oraz biblioteki w Oddziałach Terenowych na terenie całej Polski. Zadaniem bibliotek NID jest gromadzenie i udostępnianie publikacji specjalistycznych dotyczących zabytków w Polsce oraz ochrony, konserwacji i zarządzania dziedzictwem kulturowym.

W okresie sprawozdawczym biblioteka NID w Warszawie wpisała do inwentarzy łącznie 759 woluminów książek i czasopism, w tym 253 woluminy zostały zakupione, 231 przyjęto w formie daru, natomiast 275 przyjęto w ramach wymiany. Ze zbiorów bibliotecznych NID w Warszawie skorzystało 717 osób, wypożyczając w sumie 771 publikacji i korzystając na miejscu z 1038 woluminów. Ponadto, w ramach wymiany międzybibliotecznej, biblioteka NID w Warszawie przekazała współpracującym z nią instytucjom 116 woluminów książek i czasopism. W zakresie ochrony księgozbioru biblioteka wyselekcjonowała i przekazała firmie introligatorskiej do oprawy (naprawy, konserwacji) 98 egzemplarzy książek i czasopism.

Biblioteki Oddziałów Terenowych NID wpisały do inwentarzy łącznie 1444 woluminy książek i czasopism, w tym 325 woluminów zakupiono, 807 przyjęto w formie daru, a 312 w ramach wymiany. W okresie sprawozdawczym stworzono

łącznie 1250 opisów bibliograficznych. Ze zbiorów bibliotecznych Oddziałów Terenowych skorzystało 272 czytelników, wypożyczając w sumie 903 publikacje. Ponadto, w ramach współpracy z innymi instytucjami, biblioteki przekazały łącznie 86 woluminów książek i czasopism.

Biblioteki Oddziałów Terenowych NID wpisały do inwentarzy łącznie 1444 woluminy książek i czasopism, w tym 325 woluminów zakupiono, 807 przyjęto w formie daru, a 312 w ramach wymiany. W okresie sprawozdawczym stworzono łącznie 1250 opisów bibliograficznych. Ze zbiorów bibliotecznych oddziałów terenowych skorzystało 272 czytelników, wypożyczając w sumie 903 publikacje. Ponadto, w ramach współpracy z innymi instytucjami, biblioteki przekazały łącznie 86 woluminów książek i czasopism.

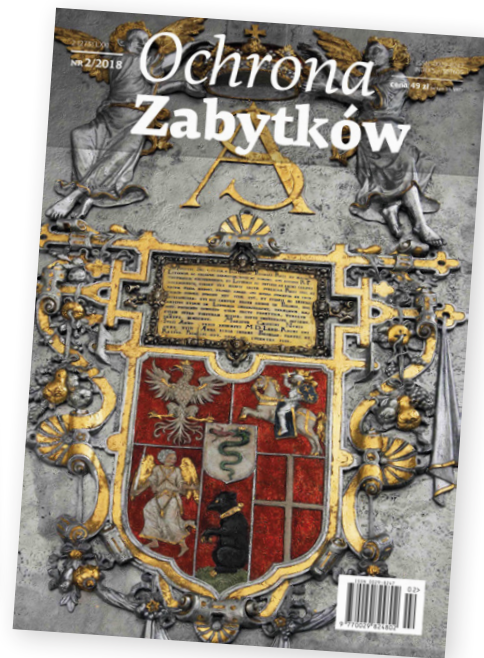
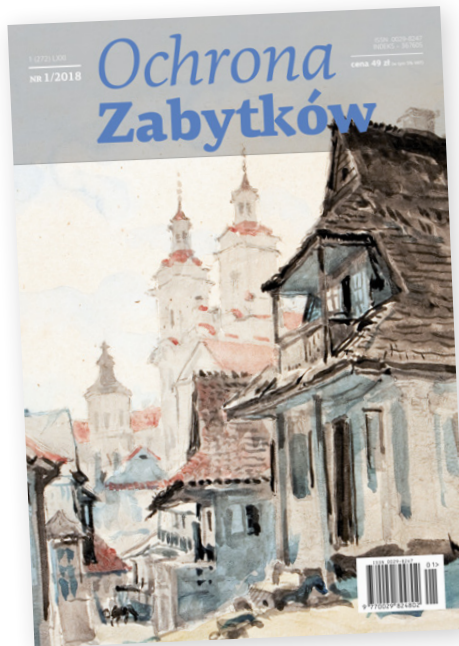
7. PUBLIKOWANIE I UPOWSZECHNIANIE WYNIKÓW BADAŃ NAUKOWYCH, PRAC PROJEKTOWYCH I KONSERWATORSKICH ORAZ INNYCH WYDAWNICTW Z ZAKRESU OCHRONY DZIEDZICTWA

Narodowy Instytut Dziedzictwa w kwietniu 2018 roku wydał *Raport roczny za 2017 rok*. Opracowanie zawiera merytoryczne sprawozdanie roczne oraz wybrane zagadnienia, którymi zajmuje się Instytut.

W 2018 roku ukazały się dwa numery „Ochrony Zabytków” – specjalistycznego czasopisma poświęconego zagadnieniom związanym z konserwacją i badaniami obiektów zabytkowych. Numer 2/2018 jest jednocześnie numerem rocznicowym z okazji 100-lecia utworzenia służb konserwatorskich w Polsce.

Wydano również dwa numery biuletynu „Kurier Konserwatorski”: jeden będący efektem seminarium poświęconego aktualnym problemom związanym z ewidencjonowaniem dziedzictwa archeologicznego, które odbyło się w dniach 24-25 października 2017 roku w Warszawie, pt. „Dziedzictwo na powierzchni a powierzchnia dziedzictwa. Najważniejsze problemy ewidencjonowania stanowisk archeologicznych w Polsce”, drugi – stanowiący zbiór tekstów dotyczących problemów, z którymi zmagają się na co dzień pracownicy Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Tematyka artykułów obejmuje wymianę myśli, informacji i doświadczeń standaryzujących podejście do określonych zagadnień konserwatorskich, propagowanie właściwych rozwiązań prezentowanych na konkretnych przykładach, będących najczęściej przedmiotem opracowywanych opinii, a także rozważania na temat waloryzacji obiektów zabytkowych i zasadności objęcia ich ochroną prawną

W trzecim kwartale 2018 roku wydano drukiem Rekomendację Warszawską w sprawie odbudowy i rekonstrukcji dziedzictwa kulturowego, wypracowaną w trakcie międzynarodowej konferencji „The Challenges of World Heritage Recovery. International Conference on Reconstruction”, która miała miejsce 6-8 maja 2018 roku na Zamku Królewskim w Warszawie (WIĘCEJ O PUBLIKACJI NA s. 82).

W ramach realizacji projektu „100 Pomników Historii na stulecie odzyskania niepodległości”, zawartego w rządowym programie wieloletnim „Niepodległa” na lata 2017–2022, Narodowy Instytut Dziedzictwa wydał publikację albumową *100 pomników historii* w dwóch wersjach językowych, polskiej i angielskiej. Jej rolą jest prezentacja najwybitniejszych zabytków i miejsc historycznych oraz szeroka promocja ich wartości (WIĘCEJ NA s. 81).

Podsumowaniem tegorocznej 43. edycji konkursu „Zabytek Zadbane” jest publikacja prezentująca laureatów konkursu, wyróżnionych za najlepsze realizacje związane z remontami i konserwacją zabytków.

8. REALIZACJA SPECJALISTYCZNYCH PROGRAMÓW SZKOLENIOWYCH I INFORMACYJNYCH NA RZECZ SŁUŻB KONSERWATORSKICH I ŚRODOWISK ZWIĄZANYCH Z OPIEKĄ NAD ZABYTKAMI

- Od stycznia do listopada 2018 roku odbyło się 29 szkoleń przeznaczonych dla Izby Architektów RP w Krakowie, Olsztynie, Bielsku Białej, Katowicach, Białymstoku, Częstochowie, Poznaniu, Opolu, Łodzi, Lublinie, Gdańsku i Warszawie. Pracownicy NID przeprowadzili szkolenia z zakresu projektowania w obiektach zabytkowych (procedury prawne i konserwatorskie), ochrony krajobrazu kulturowego (zielen zabytkowa w działaniach przedprojektowych), archeologii w praktyce architekta, standardów tworzenia rezerwatów archeologicznych oraz rewitalizacji miast i związanej z tym ochrony dziedzictwa archeologicznego.
- W marcu, jak co roku, pracownicy NID przeprowadzili cykl wykładów dla studentów Wydziału Inżynierii Lądowej Politechniki Warszawskiej. Tematem spotkań była archeologia w procesie inwestycyjnym.

- W marcu odbyło się szkolenie dla funkcjonariuszy Policji na temat postępowania w sprawach dotyczących dzieł sztuki zagrabionych w czasie II wojny światowej oraz skradzionych współcześnie. Omówiono w szczególności zmiany w przepisach karnych ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- 24 kwietnia przeprowadzono wykład dla stypendystów UNESCO z Bliskiego Wschodu o ochronie dziedzictwa w Polsce oraz zadaniach NID.
- W maju Oddział Terenowy w Poznaniu – Pracownia Terenowa w Trzebinach przeprowadził szkolenie na temat polityki zachowania dziedzictwa archeologicznego w związku z planowaniem gospodarki leśnej na terenie Nadleśnictwa Karczma Borowa. Odbiorcami szkolenia byli pracownicy administracyjni nadleśnictwa.
- 11 maja odbyło się szkolenie dla funkcjonariuszy Komendy Powiatowej Policji w Słupcy oraz Komendy Wojewódzkiej z Poznania w zakresie podstaw ochrony dziedzictwa archeologicznego przed działaniami terenowymi.
- W maju w Bydgoszczy przeprowadzono szkolenie dotyczące zapobiegania i zwalczania przestępczości skierowanej przeciwko zabytkom archeologicznym. Przedstawiciel NID omówił przepisy dotyczące rzeczy znalezionych odnoszące się do zabytków archeologicznych.
- 16 maja w Zakopanem pracownicy Oddziału Terenowego NID w Krakowie i rzecznik prasowa NID zrealizowali szkolenie dla administracji samorządowej na temat ochrony krajobrazu i zarządzania parkiem kulturowym. Poruszono zagadnienia związane z metodyką architektury krajobrazu w planie ochrony parku kulturowego oraz planem zarządzania parkiem kulturowym oraz zabytkiem w krajobrazie w kontekście praktyki i problemów jego ochrony.
- 4 i 5 czerwca przeprowadzono szkolenie z zakresu ochrony dziedzictwa archeologicznego dla funkcjonariuszy Policji z wybranych przez Komendę Główną Policji komend powiatowych.
- W czerwcu i sierpniu w Mińsku na Białorusi odbył się XXIV Kurs Międzynarodowej Podyplomowej Letniej Szkoły „Akademia Nieświeska”. Wzięli w nim udział przedstawiciele służb konserwatorskich z Litwy, Białorusi i Ukrainy. W trakcie wydarzenia omówiono zagadnienia związane z zasobem i charakterystyką zabytków architektury obronnej w Polsce, a także pryncypia ochrony i konserwacji tego typu zabytków. Tematem spotkań były również: *Wykorzystanie gliny i sposoby jej obróbki przy rekonstrukcji glinianych ścian w architekturze obronnej na środkowym Mazowszu oraz Zagrody skupione jako odmiana założeń obronnych na wsi polskiej.*
- W maju i czerwcu prowadzono warsztaty i szkolenia dla organizatorów Europejskich Dni Dziedzictwa, w szczególności omówiono projektowanie działań edukacyjnych odnoszących się do lokalnego dziedzictwa kulturowego. Szkolenia odbyły się w 5 miejscowościach: Wschowie, Białymstoku, Olsztynie, Trzcianicy i Lublinie. Wzięli w nich udział potencjalni organizatorzy Europejskich Dni Dziedzictwa, tacy jak: szkoły, instytucje kultury, przedstawiciele władz gminnych, właściciele zabytków, muzealnicy oraz organizacje pozarządowe.
- 30 lipca i 27 sierpnia w Warszawie przeprowadzono szkolenie dla pracowników instytucji kultury, animatorów i edukatorów na temat tworzenia oferty programowej bazującej na lokalnym dziedzictwie materialnym i niematerialnym.

- 19 września w Radomiu pracownicy NID zrealizowali szkolenie na temat dziedzictwa i systemu jego ochrony w Polsce. Wydarzenie odbyło się w ramach objazdu studyjnego realizowanego przez Forum Kultury Mazowsze, we współpracy z Fundacją Obserwatorium, Mazowieckim Instytutem Kultury i Miejskim Ośrodkiem Kultury AMFITEATR w Radomiu. Jego odbiorcami byli animatorzy kultury z województwa mazowieckiego, członkowie Stowarzyszenia Forum Kultury Mazowsze oraz animatorzy z domów kultury subregionu radomskiego.
  - W październiku przeprowadzono wykład dla pracowników Ukraińskiej Fundacji Kultury o systemie ochrony zabytków w Polsce, kompetencjach i dobrych praktykach NID (na prośbę Instytutu Adama Mickiewicza).
  - W listopadzie przeprowadzono szkolenie z zarządzania dziedzictwem dla gmin powiatu sokólskiego. Udział w nim wzięli urzędnicy gmin, organizacje pozarządowe, samorządowe instytucje kultury, szkoły gminne, Uniwersytet Trzeciego Wieku.
  - W listopadzie miało miejsce szkolenie „Wolontariat dla dziedzictwa” skierowane do instytucji kultury i lokalnych działaczy, mające na celu przybliżenie założeń programu dotacyjnego „Wspólnie dla dziedzictwa” oraz wspomoczenie organizacji w planowaniu i wdrażaniu wolontariatu na rzecz dziedzictwa.
  - 14 listopada w Rzeczniowie zrealizowano szkolenie pt. „Dziedzictwo lokalne w animacji kulturowej”, któremu towarzyszyły warsztaty „Twórcze wykorzystanie dziedzictwa w pracy animatora kultury”. Spotkanie odbyło się w ramach II Forum Animatorów Kultury w powiecie lipskim i było skierowane do pracowników bibliotek.
  - W dniach 21–23 listopada odbyło się szkolenie dotyczące zagadnienia strat wojennych i zwalczania przestępczości przeciwko zabytkom. W szkoleniu uczestniczyli wybrani funkcjonariusze policji z województw: małopolskiego, śląskiego i podkarpackiego.
  - 27–28 listopada odbyło się spotkanie szkoleniowe dla inspektorów ds. archeologii wojewódzkich urzędów ochrony zabytków. Poruszono na nim szereg zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa archeologicznego.
- Łącznie pracownicy NID przeprowadzili 63 szkolenia, w których wzięło udział 1071 osób.

9. WYDAWANIE OPINII I EKSPERTYZ DOTYCZĄCYCH DZIAŁAŃ PRZY ZABYTKACH NA RZECZ ORGANÓW ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ

W 2018 roku specjaliści NID z Warszawy i Oddziałów Terenowych opracowali w sumie 301 opinii, które posłużyły organom konserwatorskim jako merytoryczna podstawa przy podejmowaniu decyzji w sprawach szczególnie trudnych i ważnych dla ochrony wartości zabytkowych obiektów, zespołów i ich otoczenia. Przygotowanie większości opinii wymagało przeprowadzenia badań historycznych, kwerend w materiałach źródłowych, analiz porównawczych, a czasem także poszerzonych studiów widokowych i krajobrazowych.

- Dla Generalnego Konserwatora Zabytków przygotowano **104** opinie dotyczące skreśleń obiektów i obszarów z rejestru zabytków oraz **22** opinie dotyczące spraw, które były przedmiotem postępowania odwoławczego.
- Dla wojewódzkich konserwatorów zabytków wykonano **145** opinii i ekspertyz dotyczących rozpoznania i określenia wartości zabytkowych obiektów oraz oceny prowadzonych prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.
- Dla konserwatorów samorządowych sporządzono **30** opinii na temat oceny planowanych prac przy zabytkach i innych działań.
- Dla Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad wykonano **136** opinii oceniających badania archeologiczne prowadzone na terenach przeznaczonych pod inwestycje drogowe.

Poza opiniami i ekspertyzami na zlecenie organów konserwatorskich NID wykonał opracowania typu studialnego: *Wałbrzych – wytyczne konserwatorskie do 6 obszarów rewitalizacji miasta; Tykocin – założenie urbanistyczne. Wniosek aplikacyjny do uznania za pomnik historii; Biesiadki – studium ruralistyczno-konserwatorskie; Wytyczne konserwatorskie do elewacji frontowych zabudowy przyrynkowej Rozwadowa; Studium konserwatorsko-krajobrazowe dla cerkwi w Brunarach; Tarnowskie Góry, Park Miejski, Projekt gospodarki drzewostanem; Raport dotyczący wyników analizy danych z lotniczego skanowania laserowego, wykonanej w związku z archeologicznymi badaniami powierzchniowymi na obszarze AZP 52-85 w 2017 r.; Raport dotyczący wyników analizy danych z lotniczego skanowania laserowego, wykonanej w związku z archeologicznymi badaniami powierzchniowymi w 2018 r. na terenie miejscowości Węgorzewo, Lubnica, Lubniczka, Skoki i Glinki-Suche, gm. Okonek, pow. złotowski, woj. wielkopolskie; Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego Nadleśnictwa Karczma Borowa, Włoszakowice; Analiza zasobu stanowisk archeologicznych z terenu województwa łódzkiego zasługujących na ochronę prawną. W 2018 roku Instytut prowadził także prace nad *Koncepcją rewaloryzacji Parku Tęźniowego w Ciechocinku wraz z wytycznymi konserwatorskimi do projektu rewaloryzacji i Studium ochrony wartości kulturowych pomnika historii – „Kórnik – zespół zamkowo-parkowy z kościołem parafialnym nekropolią właścicieli”*, które zakończą się w połowie 2019 roku.*

10. TWORZENIE I UPOWSZECHNIANIE STANDARDÓW DOKUMENTACJI, BADAŃ I KONSERWACJI ZABYTEKÓW RUCHOMYCH, NIERUCHOMYCH I ARCHEOLOGICZNYCH

W ramach wyznaczania i upowszechniania standardów ochrony i konserwacji zabytków na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego NID opracował następujące projekty standardów, wytycznych i zaleceń:

Archeologia

1. Standard programu planowanych badań archeologicznych.
2. Standard dokumentacji badań archeologicznych.
3. Instrukcja stosowania standardu dokumentacji badań archeologicznych.
4. Zalecenia do badań archeologicznych prowadzonych w związku z wnioskiem o skreślenie z rejestru zabytków archeologicznych.

5. Wytyczne do prowadzenia badań archeologicznych, cz. 1: Badania nieinwazyjne.
6. Instrukcja sporządzania Karty Ewidencyjnej Zabytku Archeologicznego oraz prowadzenia archeologicznych badań powierzchniowych i ich dokumentacji.
7. Wytyczne do stosowania procedury wpisywania do rejestru zabytków archeologicznych.
8. Propozycja wzoru decyzji w sprawie wpisania nieruchomości zabytku archeologicznego do rejestru zabytków.
9. Program poszukiwań zabytków ukrytych i porzuconych, w tym zabytków archeologicznych.

Konstrukcje drewniane

10. Wytyczne dotyczące zasad ochrony zabytków wzniesionych z drewna.
11. Uwagi dotyczące badań drewnianego obiektu zabytkowego po pożarze.
12. Standard wykonywania ekspertyzy/opinii mykologicznej zabytku nieruchomego, wykonanego w konstrukcji drewnianej.

Zabytki architektury i budownictwa

13. Standard wykonywania inwentaryzacji zabytku nieruchomego będącego obiektem budowlanym.
14. Wytyczne dotyczące działań związanych z ochroną zabytków techniki.
15. Wytyczne do stosowania procedury wpisywania do rejestru zabytków nieruchomych (z wyjątkiem wpisów obszarowych i zabytków archeologicznych).
16. Propozycja wzoru decyzji w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków (z wyjątkiem wpisów obszarowych i zabytków archeologicznych).
17. Wytyczne dotyczące zasad ochrony dzieł budownictwa obronnego.

Zieleń

18. Zalecenia do wykonywania mapy zasadniczej na potrzeby opracowania dokumentacji studialnych i projektowych z zakresu rewaloryzacji konserwacji i restauracji parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków.
19. Zalecenia dla wykonania inwentaryzacji dendrologicznej i inwentaryzacji innych elementów zagospodarowania terenu szaty roślinnej w parkach, ogrodach i innych formach zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków.
20. Zalecenia dla opracowania projektu gospodarki drzewostanem w parkach, ogrodach i innych formach zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków.
21. Zalecenia dla postępowania w sytuacji zaistnienia szkód spowodowanych klęskami żywiołowymi na terenie parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków.

Kontynuowano cykl szkoleń przeznaczonych dla członków Krajowej Rady Izby Architektów RP. W związku z dużym zainteresowaniem odbiorców program

szkoleń jest sukcesywnie rozwijany. W 2018 roku poszerzono ofertę szkoleniową o dodatkowe tematy z zakresu ochrony dziedzictwa archeologicznego:

- *Architektoniczne wyzwanie – rekonstrukcje archeologiczne w świetle obowiązującej doktryny konserwatorskiej* – prezentacja zawiera omówienie obowiązujących standardów dotyczących rekonstrukcji obiektów o charakterze archeologicznym, tworzenia rezerwatów i parków archeologicznych oraz parków kulturowych, jak również sposobów zagospodarowania stanowisk archeologicznych;
- *Rewitalizacja przestrzeni miejskich a ochrona dziedzictwa archeologicznego* – wykład obejmuje zagadnienia związane z planowaniem i prowadzeniem procesu rewitalizacji w aspekcie ochrony dziedzictwa archeologicznego. Na przykładach omawiane są zasadnicze problemy wynikające z prowadzenia prac ziemnych na obszarach miast historycznych.

W związku z rozszerzonym programem opracowane zostały dodatkowe materiały szkoleniowe oraz zaktualizowano i dostosowano do obecnych wymogów prawa wszystkie materiały i prezentacje.

11. KOORDYNOWANIE REALIZACJI PROCEDURY WYSTĘPOWANIA Z WNIOSEM DO MINISTRA O UZNANIE PRZEZ PREZYDENTA RP ZABYTKU NIERUCHOMEGO ZA POMNIK HISTORII

Narodowy Instytut Dziedzictwa koordynuje realizację procedury występowania z wnioskiem do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie uznania przez Prezydenta RP zabytku nieruchomego za pomnik historii. NID wydaje opinię co do zasadności uznania obiektu za pomnik historii oraz przygotowuje projekt rozporządzenia Prezydenta RP wraz z uzasadnieniem i załącznikiem graficznym. Instytut monitoruje także stan takich obiektów, a poprzez organizację corocznych Spotkań Opiekunów Pomników Historii promuje i buduje ich silną markę. NID jest także właścicielem oficjalnego logotypu pomnika historii.

W okresie sprawozdawczym opracowano 12 opinii do oceny Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla następujących zabytków:

- Brzeg – zamek Piastów Śląskich wraz z kaplicą pw. św. Jadwigi;
- Olesno – kościół odpustowy pw. św. Anny;
- Oblęgorek – pałacyk Henryka Sienkiewicza;
- Stary Sącz – zespół staromiejski wraz z klasztorem Klarysek;
- Dobrzyca – zespół pałacowo-parkowy;
- Tykocin – historyczny zespół miasta;
- Rytwiany – pokamedulski zespół klasztorny „Pustelnia Złotego Lasu”;
- Wiślica – układ urbanistyczny z cennymi zabytkami architektonicznymi i stanowiskami archeologicznymi;
- Włocławek – katedra biskupów kujawskich;
- Gdańsk – Stocznia Gdańska, miejsce narodzin Solidarności;
- Bóbrka – XIX-wieczna kopalnia ropy naftowej w obszarze Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowego im. J. Łukasiewicza;

- Przemysł. Miasto-twierdza. Zespół staromiejski i Twierdza Przemysł. Dziedzictwo narodów Europy Środkowej.

Opracowano 25 projektów rozporządzeń w sprawie uznania zabytków za pomnik historii:

- Koszuty – zespół dworsko-parkowy;
- Krasiczyn – zespół zamkowo-parkowy;
- Płock – Wzgórze Tumskie;
- Strzelno – zespół dawnego klasztoru Norbertanek;
- Gdańsk – Twierdza Wisłoujście;
- Ujazd – ruiny zamku Krzyżtopór;
- Święta Lipka – sanktuarium pielgrzymkowe;
- Rogalin – zespół pałacowy z ogrodem i parkiem;
- Lidzbark Warmiński – zamek biskupów warmińskich;
- Kwidzyn – zespół katedralno-zamkowy;
- Brzeg – zamek Piastów Śląskich wraz z renesansową bramą i kaplicą pw. św. Jadwigi – nekropolią Piastów;
- Białystok – zespół kościoła pw. Chrystusa Króla i św. Rocha;
- Dobrzyca – zespół pałacowo-parkowy;
- Olesno – kościół odpustowy pw. św. Anny;
- Pułtusk – kolegiata pw. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny;
- Rytwiany – pokamedulski zespół klasztorny Pustelnia Żółtego Lasu;
- Stary Sącz – zespół staromiejski wraz z klasztorem Sióstr Klarysek;
- Wiślica – zespół kolegiaty pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny wraz z relikwiami kościoła pw. św. Mikołaja oraz grodzisko;
- Włocławek – katedra pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny;
- Zabrze – zespół zabytkowych kopalni węgla kamiennego;
- Oblęgorek – pałacyk Henryka Sienkiewicza wraz z zabytkowym parkiem i aleją lipową;
- Bóbrka – najstarsza kopalnia ropy naftowej;
- Przemysł – zespół staromiejski;
- Przemysł – Twierdza Przemysł;
- Gdańsk – Stocznia Gdańska, miejsce narodzin Solidarności.

Do rozporządzeń powołujących pomniki historii podpisanych w 2018 roku przez Prezydenta RP zostało wykonanych 98 map będących załącznikami do tychże rozporządzeń.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 12 lustracji terenowych zabytków kandydujących do tego tytułu: Rytwiany, Wiślica, Włocławek, Żelazowa Wola, Stary Sącz, Sulejówek, Olesno, Brzeg, Wiśnicz, Staniątki, Przemysł – Twierdza i Przemysł – zespół staromiejski.

NID uczestniczył w przygotowaniu uroczystości wręczenia przez Prezydenta RP rozporządzeń o uznaniu zabytku za pomnik historii poprzez opracowanie serwisu fotograficznego tekstów o wyróżnionych obiektach do prezentacji i na stronę internetową Kancelarii Prezydenta RP i MKiDN.

20 kwietnia 2018 roku w Pałacu Prezydenckim w Warszawie odbyła się uroczystość, na której Prezydent RP wręczył oficjalne dokumenty potwierdzające uznanie 10 zabytków za pomniki historii.

10 grudnia 2018 roku Andrzej Duda, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w Teatrze Narodowym w Warszawie podczas uroczystej Gali „100 Pomników Historii na stulecie odzyskania niepodległości” wręczył oficjalne dokumenty potwierdzające uznanie kolejnych zabytków za pomniki historii. Do tego elitarnego grona dołączyło 14 nowych obiektów:

- Białystok – zespół kościoła pw. Chrystusa Króla i św. Rocha (woj. podlaskie);
- Bóbrka – najstarsza kopalnia ropy naftowej (woj. podkarpackie);
- Brzeg – zamek Piastów Śląskich z renesansową bramą i kaplicą zamkową pw. św. Jadwigi – nekropolią Piastów (woj. opolskie);
- Dobrzyca – zespół pałacowo-parkowy (woj. wielkopolskie);
- Gdańsk – Stocznia Gdańska, miejsce narodzin Solidarności (woj. pomorskie);
- Oblęgorek – pałacyk Henryka Sienkiewicza wraz z zabytkowym parkiem i aleją lipową (woj. świętokrzyskie);
- Olesno – kościół odpustowy pw. św. Anny (woj. opolskie);
- Przemyśl – zespół staromiejski (woj. podkarpackie);
- Przemyśl – Twierdza Przemyśl (woj. podkarpackie);
- Pułtusk – kolegiata pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie (woj. mazowieckie);

.....
Uroczystość wpisania przez Prezydenta RP nowych obiektów zabytkowych na listę pomników historii, Pałac Prezydencki, 20 kwietnia 2018 roku. Fot. J. Szymczuk, PPRP

Gala „100 Pomników Historii na stulecie odzyskania niepodległości”, Teatr Narodowy, Warszawa.
Fot. G. Jakubowski, KPRP

- Rytwiany – pokamedulski zespół klasztorny Pustelnia Złotego Lasu (woj. świętokrzyskie);
- Stary Sącz – zespół staromiejski wraz z klasztorem sióstr Klarysek (woj. małopolskie);
- Wiślica – zespół kolegiaty pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny wraz z reliktnami kościoła pw. św. Mikołaja oraz grodzisko (woj. świętokrzyskie);
- Włocławek – katedra pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (woj. kujawsko-pomorskie).

Na uroczystość przybyli m.in.: Andrzej Duda, Prezydent RP z małżonką Agatą Kornhauser-Dudą; Marek Kuchciński, marszałek Sejmu; Stanisław Karczewski, marszałek Senatu; prof. Piotr Gliński, wicepremier i Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego; prof. Magdalena Gawin, podsekretarz stanu w MKiDN, Generalny Konserwator Zabytków; Jarosław Sellin, sekretarz stanu w MKiDN; prof. Bogumiła Rouba, przewodnicząca Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego; Bartosz Skaldawski, p.o. dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa; wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz przedstawiciele nowych pomników historii, którzy odebrali rozporządzenia Prezydenta RP nadające nowy status zabytkom.

Pod koniec 2018 roku Narodowy Instytut Dziedzictwa wydał albumową publikację *100 pomników historii*. Jest ona efektem realizacji projektu rządowego Programu Wieloletniego „Niepodległa” na lata 2017–2022 i wpisuje się w obchody 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Celem tej publikacji jest szersze poznanie i promocja zabytków i miejsc historycznych, które ze względu na wybitne wartości architektoniczne i artystyczne oraz szczególne znaczenie

dla historii Polski zostały uznane rozporządzeniem Prezydenta RP za pomniki historii. Wydawnictwo opatrzone zostało słowem wstępnym Andrzeja Dudy, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz prof. Piotra Glińskiego, wicepremiera i Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Album został wydany w dwóch wersjach językowych, polskiej i angielskiej, zawiera ponad 400 aktualnych fotografii ilustrujących zabytki uznane za pomniki historii.

12. PODEJMOWANIE WSPÓŁPRACY Z WŁAŚCICIELAMI I ZARZĄDCAMI ZABYTKÓW NA RZECZ WŁAŚCIWEGO ZARZĄDZANIA ZASOBEM DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOWANIE ZASAD OPIEKI NAD ZABYTKAMI

12.a. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii

W dniach 5-6 czerwca 2018 roku w Katowicach i Pszczynie odbyło się 8. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii pt. „Po co nam Pomnik Historii? Czy duma i troska o zabytki stają się wyznacznikiem współczesnego patriotyzmu?”.

Wybór miejsca konferencji nie był przypadkowy. Jednym z dwóch katowickich zabytków uznanych decyzją Prezydenta RP za pomnik historii jest Gmach Województwa i Sejmu Śląskiego oraz zespół katedralny, w skład którego wchodzi Archikatedra pw. Chrystusa Króla wraz z kurią i ogrodem. Goście spotkania mieli okazję zwiedzić oba te obiekty.

W Sali Sejmu Śląskiego uczestników konferencji powitali: Jan Chrzęszcz, wicewojewoda śląski oraz Bartosz Skaldawski, p.o. dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

8. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii, Sejm Śląski, Katowice. Fot. Paweł Kobek, NID

Konferencja podzielona była na dwa panele dyskusyjne. Pierwszy, zatytułowany „Patriotyzm a dziedzictwo”, z udziałem prelegentów: prof. Antoniego Barcia-ka z Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego, dr hab. Anety Borowik z Zakładu Historii Sztuki Uniwersytetu Śląskiego, dr hab. Agnieszki Przybyły-Dumin z Muzeum Górnośląskiego Parku Etnograficznego w Chorzowie i prof. Zygmunta Woźniczki z Instytutu Nauk o Kulturze na Wydziale Filologicznym Uniwersyte- tu Śląskiego, moderował dr Andrzej Krzystyniak, pełnomocnik wojewody ślą- skiego ds. Obchodów Stulecia Niepodległości. Podczas drugiego panelu „Pomniki Historii – nasze wspólne dziedzictwo” eksperci: dr Maciej Ambrosiewicz, pełno- mocnik burmistrza miasta Augustów ds. Kanału Augustowskiego, Artur Rolka, burmistrz Paczkowa, Wit Karol Wojtowicz, dyrektor Muzeum – Zamek w Łańcu- cie, Marta Sztwiertnia, Fundacja Chronić Dobro oraz dr hab. Michał Gronowski OSB, kustosz Muzeum Opactwa Benedyktynów w Tyńcu dyskutowali na temat roli, jaką zabytki noszące tytuł pomnika historii odgrywają w rozwoju społecz- nym, gospodarczym i kulturowym regionu, w którym są położone. Merytoryczną opiekę nad panelem sprawował Roman Marcinek, specjalista z Oddziału Tereno- wego Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Krakowie.

Celem dorocznych Spotkań jest wymiana doświadczeń i budowanie współpracy pomiędzy opiekunami obiektów, które mocą zarządzenia Prezydenta RP zostały uznane za pomnik historii, a także wypracowywanie dobrych wzorców w zarzą- dzaniu tymi wyjątkowymi miejscami oraz upowszechnianie wiedzy o ich poten- ciale i roli w rozwoju lokalnym.

Drugiego dnia uczestnicy 8. Spotkania Opiekunów Pomników Historii zwiedzi- li Muzeum Zamkowe w Pszczynie. Zwiedzanie zostało poprzedzone wykładem dyrektora obiektu – Macieja Klussa.

Konferencja odbyła się pod honorowym patronatem Andrzeja Dudy, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

8. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii zostało kompleksowo przygotowa- ne pod kątem merytorycznym, organizacyjnym i promocyjnym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy ze Śląskim Urzędem Wojewódzkim w Kato- wicach. W wydarzeniu wzięło udział ponad 120 osób.

12.b. Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków 2018 i konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany”

18 kwietnia 2018 roku w Kazamacie Wschodniej bastionu VII Twierdzy Zamość odbyła się uroczysta gala Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków. Gospo- darzami spotkania byli Bartosz Skaldawski, p.o. dyrektora Narodowego Instytu- tu Dziedzictwa oraz Andrzej Wnuk, prezydent miasta Zamość. Przedsięwzięcie honorowym patronatem objęła prof. Magdalena Gawin, Generalny Konserwator Zabytków, podsekretarz stanu w MKiDN, Przemysław Czarnek, wojewoda lubel- ski i Sławomir Sosnowski, marszałek województwa lubelskiego.

Uczestnicy gali z okazji
Międzynarodowego Dnia
Ochrony Zabytków, Zamość.
Fot. P. Kobek, NID

W gali wzięli udział przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, środowiska konserwatorskiego oraz naukowego i opiniotwórczego, specjaliści ds. ochrony zabytków, osoby zasłużone w dziedzinie kultury i ochrony zabytków, a także osoby nominowane w konkursie „Zabytek Zadbany”. W sumie na galę przybyło ponad 130 zaproszonych gości.

Podczas uroczystości prof. Magdalena Gawin, wiceminister kultury i dziedzictwa narodowego oraz Bartosz Skaldawski, p.o. dyrektora NID wręczyli wyróżnienia i nagrody laureatom konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany”. Uczestnicy konkursu, jury oraz konserwatorzy zabytków spotkali się przed galą, aby omówić poszczególne obiekty nominowane do konkursu oraz problematykę, z jaką się spotkali przy pracach konserwatorsko-remontowych. W spotkaniu wzięło udział około 60 osób.

„Zabytek Zadbany” to ogólnopolski konkurs, którego celem jest promocja opieki nad zabytkami poprzez propagowanie najlepszych wzorów konserwacji, utrzymania i zagospodarowania zabytków. Procedurę konkursową prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa. W edycji konkursu w 2018 roku jury przyznało 5 nagród i 8 wyróżnień w 6 kategoriach.

W kategorii *Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu* nagrodę przyznano kaplicy Hochberga przy kościele Świętego Wincentego i Świętego Jakuba (obecna katedra greckokatolicka we Wrocławiu). Wyróżnienia w tej kategorii otrzymały: kościół parafialny Świętej Jadwigi Śląskiej w Miłkowie (woj. dolnośląskie), kościół parafialny Świętego Jacka w Chochołowie (woj. małopolskie), kościół parafialny salezjanów Świętego Józefa w Przemyślu (woj. podkarpackie).

W kategorii *Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu* nagrodę otrzymał park-arboretum w Gołuchowie (woj. wielkopolskie).

Nagrodzeni i wyróżnieni
w konkursie „Zabytek
Zadbany” 2018. Fot. P. Kobek,
NID

Zwycięzcą w kategorii *Adaptacja obiektów zabytkowych* został dwór Purgoldów w Psieniu-Ostrowie (woj. wielkopolskie). Ponadto jury konkursu wyróżniło: dawną trafostację, obecnie Trafostację Sztuki w Szczecinie (woj. zachodniopomorskie) oraz zespół pałacowo-parkowy, obecnie siedzibę Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk” im. Stanisława Hadyny w Koszęcinie (woj. śląskie).

Wyróżnienia w kategorii *Architektura i konstrukcje drewniane* zostały przyznane: kościołowi parafialnemu Podwyższenia Krzyża Świętego w Starej Wsi (woj. śląskie) i kościołowi filialnemu Świętego Krzyża w Obornikach (woj. wielkopolskie).

Laureatem w kategorii *Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie* została dawna hala walcowni cynku, obecnie Muzeum Hutnictwa Cynku „Walcownia” w Katowicach-Szopienicach (woj. śląskie), natomiast wyróżnienie otrzymała Główna Kluczowa Sztolnia Dziedziczna wraz z chodnikiem podstawowym w pokładzie 510, obecnie obiekt Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze (woj. śląskie).

W kategorii specjalnej *Właściwe użytkowanie i trwała opieka nad zabytkiem* zwyciężył kościół ewangelicko-augsburski w Pasymiu (woj. warmińsko-mazurskie).

Uroczystość uświetnił koncert Kwartetu Smyczkowego Orkiestry Symfonicznej im. Karola Namysłowskiego w Zamościu.

Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków wraz z rozstrzygnięciem konkursu „Zabytek Zadbany” został w pełni zrealizowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z miastem Zamość. Wydarzenie zostało otoczone opieką medialną i promocyjną. Nawiązano ścisłą współpracę z mediami, szczególnie lokalnymi, w tym TVP Lublin i Polskim Radiem Lublin. Dziennikarze redakcji ogólnopolskich i regionalnych otrzymali pakiet informacji o wydarzeniu, w efekcie czego informacje na jego temat w mediach pojawiły się 384 razy. Ponadto przygotowano wywiady wideo z laureatami i osobami wyróżnionymi w konkursie „Zabytek Zadbany”.

12.c. Obchody 100-lecia istnienia służ konserwatorskich w Polsce. Kampania „Kocham zabytki”

100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości to zarazem 100-lecie istnienia służ konserwatorskich w naszym kraju, które w ostatnim kwartale 2018 roku świętowane było pod hasłem „Kocham zabytki”.

„Kocham zabytki” to wspólna inicjatywa MKiDN oraz NID, która służyła zarówno popularyzacji osiągnięć polskiej konserwacji wśród społeczeństwa, jak i docenieniu oraz uhonorowaniu osób szczególnie zasłużonych na tym polu.

Z okazji jubileuszu powstały film i wystawa „Wizjonerzy”, poświęcone najwybitniejszym postaciom polskiej konserwacji, takim jak Tadeusz Szydłowski, Jarosław Wojciechowski, Karol Estreicher, Jerzy Ludwik Adam Remer, Bohdan Lucjan Marconi, Gerard Ciołek, Jan Zachwatowicz, Stanisław Lorentz, Hanna Pieńkowska, Kazimierz Michałowski, Kazimierz Kwiatkowski, Janusz Kanty Bogdanowski, Wiktor Zin, Andrzej Stanisław Tomaszewski, Bohdan Rymaszewski, prezentujące ich najważniejsze osiągnięcia. Jubileuszowej wystawie towarzyszył katalog w formie atrakcyjnie zaprojektowanych kart zawierających wizerunki, biogramy i dokonania wymienionych wyżej polskich konserwatorów zabytków.

W ramach obchodów 100-lecia istnienia służ konserwatorskich 22 listopada 2018 roku odbyła się w Departamencie Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego konferencja naukowa „100-lecie ochrony dziedzictwa sakralnego w Polsce”. Konferencję otworzyli: prof. Magdalena Gawin, Generalny Konserwator Zabytków i podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego i bp ks. prof. Michał Janocha, przewodniczący Rady ds. Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Konferencji Episkopatu Polski. Podczas konferencji wystąpili eksperci, którzy poruszyli tematy związane z ochroną zabytków sakralnych w Polsce z punktu widzenia prawa, źródeł finansowania, doktryny oraz praktyki konserwatorskiej. Częścią konferencji był także panel dyskusyjny z udziałem administratorów kościołów nagrodzonych w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany”.

W ramach dalszej części obchodów 23 listopada 2018 roku w Filharmonii Narodowej w Warszawie odbyła się ceremonia z udziałem prof. Piotra Glińskiego, wicepremiera RP, ministra kultury i dziedzictwa narodowego i prof. Magdaleny Gawin, Generalnej Konserwator Zabytków, podsekretarz stanu w MKiDN. Podczas gali wręczono medale i odznaki osobom, które w sposób szczególny swoją postawą i wieloletnim zaangażowaniem przysłużyły się ochronie i zachowaniu dla przyszłych pokoleń narodowego dziedzictwa kulturowego. 32 osobom zasłużonym w dziedzinie kultury wręczono medale „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. Złote medale i wyróżnienia za opiekę nad zabytkami przyznano 18 osobom. Po części oficjalnej goście gali wysłuchali koncertu chopinowskiego f-moll w wykonaniu Orkiestry Kameralnej Filharmonii Narodowej pod dyktando Jana Lewtaka. Gala odbyła się pod Patronatem Narodowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

.....
 Gala „Kocham zabytki.
 100-lecie służb
 konserwatorskich w Polsce”.
 Fot. P. Kobek, NID

Podjęte przy okazji obchodów 100-lecia ustanowienia służb konserwatorskich w Polsce działania popularyzujące tę tematykę i próba szerokiego dotarcia do społeczeństwa za pośrednictwem mediów spotkały się z pozytywnym odbiorem. Media branżowe prezentowały okolicznościową publikację, galę wręczenia odznaczeń oraz wyjątkowe realizacje konserwatorskie. Media ogólnopolskie skupiły się na pokazaniu zawodu konserwatora przez pryzmat wartości zabytków, które zostały przez konserwatorów uratowane i znajdują się pod ich stałą i troskliwą opieką.

Kampanii w mediach tradycyjnych towarzyszyła akcja promująca dorobek 100-lecia polskiej konserwacji w mediach społecznościowych. Przede wszystkim na profilu NID na Facebooku oraz na Instagramie przybliżone zostały sylwetki najbardziej zasłużonych konserwatorów zabytków. Prezentowano także zabytki i stan ich zachowania przed pracami konserwatorskimi oraz po ich przeprowadzeniu. Przede wszystkim jednak pokazywani byli współcześni konserwatorzy oraz wolontariusze przy pracy, co miało uzmysłowić odbiorcom, że za udanymi realizacjami konserwatorskimi i spektakularnie wyglądającymi zabytkami zawsze stoją ludzie. Taka też idea – pokazania angażującej i skrupulatnej pracy konserwatorów – przyświecała specjalnemu spotowi, który towarzyszył jubileuszowi i był wykorzystywany jako materiał promocyjny akcji „Kocham zabytki” zarówno w mediach społecznościowych, jak i materiałach telewizyjnych.

Obchodom jubileuszu służb konserwatorskich towarzyszyło także wydanie przez Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków i Narodowy Instytut Dziedzictwa jubileuszowej publikacji pt. *Działaj i miej nadzieję. Stulecie państwowych służb konserwatorskich w Polsce 1918-2018*.

12.d. Przygotowanie i prowadzenie portalu informacyjnego dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem

Głównym zadaniem serwisu samorząd.nid.pl jest dostarczenie samorządom gminnym konkretnej wiedzy na temat dziedzictwa, jego ochrony oraz możliwości jego wykorzystania dla dobra mieszkańców gminy. Z portalu mogą korzystać wszystkie osoby i podmioty zainteresowane procesem zarządzania dziedzictwem i jego ochrony – urzędnicy, konserwatorzy, pracownicy instytucji kultury, liderzy organizacji pozarządowych i pasjonaci zabytków. Stanowi on zarówno bazę wiedzy z dziedzin takich jak dziedzictwo, prawo, finanse, zarządzanie i rozwój oraz społeczeństwo, jak i wskazuje ścieżki rozwiązywania konkretnych problemów, mające charakter instrukcji krok po kroku.

W 2018 roku na stronie samorząd.nid.pl regularnie uzupełniana była baza artykułów eksperckich – dodawano około 1 artykułu tygodniowo. Co tydzień kolejny artykuł był promowany na fanpage'u Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Dzięki temu portal osiągnął oglądalność na poziomie 5500 odsłon miesięcznie (3800 użytkowników). Łącznie w ciągu nieco ponad roku od otwarcia miał on ponad 60 000 odsłon (23 000 użytkowników). Oznacza to systematyczny wzrost oglądalności serwisu. Przeprowadzone zostały również prace rozwojowe portalu (aktualizacja wyszukiwarki zabytków, implementacja logo i in.).

13. EWALUACJA I DOSKONALENIE SYSTEMU OCHRONY ORAZ EWIDENCJI DZIEDZICTWA MATERIALNEGO I NIEMATERIALNEGO

13.a. Konferencja „The challenges of World Heritage recovery. International conference on reconstruction”

Jednym z głównych projektów zrealizowanych w 2018 roku w ramach zadania „Ewaluacja i doskonalenie systemu ochrony oraz ewidencji dziedzictwa materialnego i niematerialnego” była kompleksowa merytoryczna i organizacyjna koordynacja międzynarodowej konferencji „The challenges of World Heritage recovery. International conference on reconstruction”, która odbyła się na Zamku Królewskim w Warszawie w dniach 6-8 maja 2018 roku.

Udział w konferencji wzięło około 200 osób z 31 krajów. Przedstawiciele organizacji międzynarodowych (UNESCO, ICCROM, Międzynarodowy Komitet ICOMOS, Bank Światowy, UNISDR, Global Alliance for Urban Crises), organizacji pozarządowych, środowisk akademickich, pracowni konserwatorskich oraz władz państwowych spotkali się, by wspólnie dyskutować o problemach związanych z odbudową miejsc światowego dziedzictwa, które ucierpiały w wyniku działań wojennych i katastrof naturalnych.

Spotkanie ekspertów ds. światowego dziedzictwa poprzedziła konferencja prasowa, która odbyła się 7 maja w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim. W konferencji uczestniczyli: prof. Magdalena Gawin, podsekretarz stanu

w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków, dr Mechtild Rössler, dyrektor Centrum Światowego Dziedzictwa, prof. Jadwiga Łukaszewicz, prezes PKN ICOMOS oraz prof. Sławomir Ratajski, sekretarz generalny PK UNESCO.

Program konferencji obejmował 20 wystąpień podzielonych na 5 paneli:

1. Integracyjne podejście do odbudowy – wyzwania i możliwości. Teoria i metodologia;
2. Procesy odbudowy – perspektywa dawnych doświadczeń – dokumentacja;
3. Historia i pamięć;
4. Społeczność i prawa kulturowe;
5. Wyzwania związane z odbudową dziedzictwa miejskiego.

Konferencji towarzyszyły 2 wystawy. Pierwsza z nich, przygotowana przez NID i PKN ICOMOS, pt. „Wizjonerzy. 100 lat służb konserwatorskich w Polsce”, odnosiła się do obchodów 100-lecia powołania tej służby w kraju. Na 14 planszach zaprezentowano sylwetki wybranych polskich konserwatorów. Druga, przygotowana przez Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków, odnosiła się do procesu odbudowy Starego Miasta w Warszawie i została zaprezentowana w Arkadach Kubickiego.

Dwudniowe obrady zakończyły się wypracowaniem i przyjęciem tzw. Rekomendacji Warszawskiej w sprawie odbudowy i rekonstrukcji dziedzictwa kulturowego.

Dokument ten zawiera jedenaście zasad, jakimi należy kierować się przy odbudowie miejsc światowego dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem historycznych miast, które zostały zniszczone na skutek konfliktów zbrojnych i katastrof naturalnych. Rekomendacja Warszawska odwołuje się do przykładu i doświadczeń związanych z odbudową Warszawy po II wojnie światowej. W uznaniu heroizmu i poświęcenia polskiego społeczeństwa, które pełne determinacji odbudowało swoją stolicę, historyczne centrum Warszawy zostało wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO w 1980 roku.

Rekomendacja Warszawska została zaprezentowana i przyjęta na 42. Sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa w Manamie (24 czerwca – 4 lipca 2018 roku, Bahrajn).

Na potrzeby konferencji „The challenges of World Heritage recovery” przygotowano kompleksową identyfikację wizualną, którą wykorzystano m.in. na dedykowanej stronie internetowej <http://whrecovery2018.pl/>, w materiałach prasowych, na gadżetach oraz w spocie promującym wydarzenie. Konferencja miała zapewnioną pełną oprawę medialną i promocyjną przygotowaną przez Narodowy Instytut Dziedzictwa poprzez opracowanie scenariusza i realizację spotu promocyjnego, przygotowanie i prowadzenie konferencji prasowej, promowanie wydarzenia. NID prowadził biuro prasowe konferencji i odpowiadał za komunikację medialną, dzięki której w telewizji, radiu, prasie i Internecie pojawiło się kilkadziesiąt informacji o trwającym w Warszawie wydarzeniu.

.....
Konferencja „The Challenges of World Heritage recovery”.
Fot. P. Kobek, NID

Organizatorami konferencji były: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa, przy współpracy z: Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO, Polskim Komitetem ds. UNESCO, Polskim Komitetem Narodowym ICOMOS, Zamkiem Królewskim w Warszawie, Łazienkami Królewskimi, Muzeum Powstania Warszawskiego, Stołecznym Konserwatorem Zabytków, Domem Spotkań z Historią i Centrum Interpretacji Zabytku.

W trzecim kwartale 2018 roku Rekomendacja Warszawska w sprawie odbudowy i rekonstrukcji dziedzictwa kulturowego została wydana drukiem w formie książki z przedmowami prof. Piotra Glińskiego, ministra kultury i dziedzictwa narodowego, prof. Magdaleny Gawin, podsekretarz stanu w MKiDN, Generalnej Konserwator Zabytków oraz dr Mechtild Rössler, dyrektor Departamentu Dziedzictwa UNESCO i dyrektor Centrum Światowego Dziedzictwa. Publikacja zawiera angielską, francuską i polską wersję Rekomendacji oraz galerię zdjęć. 10 września 2018 roku książka została rozdana na spotkaniu dotyczącym odbudowy Mosulu w siedzibie UNESCO w Paryżu.

13.b. Konferencja i warsztaty dotyczące ochrony i zarządzania zabytkowymi zespołami zamkowymi, Ukraina – Polska

W dniach 11-14 października 2018 roku w ramach współpracy pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Państwowym Rezerwatem Historyczno-Architektonicznym w Żółkwi odbyły się konferencja oraz warsztaty poświęcone ochronie, restauracji i zarządzaniu zabytkowymi zespołami rezydencjonalnymi.

Wydarzenie rozpoczęła międzynarodowa konferencja pn. „Restauracja i rewitalizacja kompleksów zamkowo-pałacowych. Praktyka europejska i krajowa”, zorganizowana przez Państwowy Rezerwat Historyczno-Architektoniczny w Żółkwi na Ukrainie w dniach 11-12 października 2018 roku. Miejszem konferencji były odrestaurowane sale żółkiewskiego zamku. W trakcie 2 dni obrad uczestnicy wysłuchali kilkunastu referatów przedstawicieli Ukrainy, Białorusi i Polski poświęconych przede wszystkim problemom wielodyscyplinarnych badań oraz współczesnego użytkowania i zagospodarowania zespołów zamkowych z terenu tych państw. Dwa wystąpienia zaprezentowane zostały przez pracowników Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Dotyczyły one zagadnień restauracji i adaptacji zamku w Mirze na Białorusi oraz problematyki ochrony i restauracji parków i krajobrazów rezydencjonalnych, stanowiących integralne elementy kompleksów rezydencjonalnych. W dyskusji stanowiącej podsumowanie konferencji skupiono się na zagadnieniach dotyczących zakresu możliwych ingerencji w substancję i formę zabytkowych zamków w procesie ich adaptacji do współczesnych funkcji użytkowych.

Kolejne 2 dni, zaplanowane jako spotkania warsztatowe, uczestnicy z Polski, Białorusi i Ukrainy spędzili w Polsce. Na terenie województw podkarpackiego i świętokrzyskiego odbyły się zorganizowane przez Narodowy Instytut Dziedzictwa spotkania z zarządcami wybranych 3 zespołów rezydencjonalnych: zespołu

zamkowo-parkowego w Łańcucie, woj. podkarpackie, ruin zamku Krzyżtopór w Ujeździe, woj. świętokrzyskie (oba obiekty uznane przez Prezydenta RP za pomniki historii) oraz zespołu pałacowego w Kurozwękach, woj. świętokrzyskie. W trakcie spotkań poznawano w terenie zagadnienia i problemy dotyczące przede wszystkim prac remontowo-konserwatorskich, współczesnego wykorzystania obiektów oraz zarządzania nimi.

Konferencja i warsztaty z udziałem przedstawicieli NID oraz zarządców zabytkowych zamków z terenu Białorusi, Polski i Ukrainy stanowiły ważne forum wymiany doświadczeń nie tylko w zakresie ochrony tych cennych zabytków, lecz również ich współczesnego użytkowania i zarządzania nimi.

13.c. Konferencja pt. „Zwalczanie przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu”

W dniach 6-7 września Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z Wydziałem Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego zorganizował konferencję naukową pt. „Zwalczanie przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu”.

Eksperci biorący udział w tym spotkaniu zwrócili szczególną uwagę na zmiany przepisów karnych odnoszących się do przestępstw przeciwko dziedzictwu kulturowemu, jak również dyskutowali nad pożądanym stanem prawnym, który zapewniłby skuteczniejszą ochronę dóbr kultury.

Kluczowe zagadnienia konferencji obejmowały:

- przestępczość przeciwko dziedzictwu kulturowemu (aktualne zagrożenia, kierunki ewolucji zjawiska);
- działania w zakresie zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu (praktyka organów ścigania, nowe rozwiązania systemowe i praktyczne);
- praktyczne problemy ze stosowaniem przepisów karnych dotyczących dóbr kultury;
- działania organów procesowych i ich współpracę z ekspertami (rola ekspertów i biegłych, specyfika przestępczości przeciwko dziedzictwu) oraz karnoprawny system ochrony dziedzictwa kulturowego (ewaluacja zmiany przepisów karnych, uwagi *de lege lata*; postulaty *de lege ferenda*).

13.d. Współpraca z Głównym Urzędem Statystycznym

Prowadzone od kilku lat przez Narodowy Instytut Dziedzictwa działania analityczne polegające na rozpoznaniu stanu wiedzy o zabytkach, skuteczności funkcjonowania systemu ich ochrony w Polsce, a także stanu świadomości Polaków na temat dziedzictwa wykazały istotny brak w dostępie do informacji umożliwiających prowadzenie skutecznej polityki zmierzającej do zachowania zabytków dla dobra kolejnych pokoleń obywateli naszego kraju.

Biorąc powyższe pod uwagę, proponuje się wprowadzenie nowego sprawozdania do Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej na rok 2019, skierowanego do jednostek samorządu terytorialnego (JST). Celem badania będzie pozyskanie informacji na temat realizacji zadań związanych z ochroną zabytków przez JST.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono pilotażowy test ankiet GUS dotyczących zarządzania zabytkami przez zaproszone do badania gminy (przygotowanie i wysyłka pocztą elektroniczną pism z zaproszeniem, zebranie i analiza około 140 odesłanych ankiet) oraz opracowano, w porozumieniu z GUS i MKiDN, finalny kwestionariusz KK-2 Sprawozdanie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w samorządzie gminnym.

14. REALIZACJA W ZAKRESIE POWIERZONYM PRZEZ MINISTRA ZADAŃ WYNIKAJĄCYCH Z POROZUMIEŃ, KONWENCJI I INNYCH DOKUMENTÓW RATYFIKOWANYCH PRZEZ POLSKĘ ZWIĄZANYCH Z OCHRONĄ I OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM MATERIALNYM I NIEMATERIALNYM

14.a. Światowe dziedzictwo

Kierownik Ośrodka ds. światowego dziedzictwa brał udział w pracach grupy ad-hoc Komitetu Światowego Dziedzictwa. Grupa została powołana w 2014 roku, a w kolejnych latach jej mandat był przedłużany na następny rok i obejmował konkretne tematy, którymi zajmowała się grupa. Tegoroczne spotkania były poświęcone wypracowaniu planu działań dotyczących kwestii budżetowych, a w szczególności Funduszu Światowego Dziedzictwa, oraz procesowi „up-stream” (pomocy merytorycznej organizacji doradczych ICCROM, ICOMOS i IUCN w przygotowywaniu wniosków o wpis na Listę światowego dziedzictwa). Spotkania, organizowane przez Stałe Przedstawicielstwo Bahrajnu przy UNESCO, odbywały się co miesiąc w siedzibie UNESCO w Paryżu i zakończyły raportem wraz z rekomendacjami dla Komitetu Światowego Dziedzictwa, przedstawionym na 42. sesji w Manamie (Bahrajn).

W dniach 21–28 czerwca 2018 roku odbyło się 2. Forum Zarządców Miejsc Światowego Dziedzictwa pn. „World Heritage Site Manager: Role, Responsibility and Capacity-Building Needs”, towarzyszące tegorocznej sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa w stolicy Bahrajnu – Manamie. Organizatorami spotkania były Bahrain Authority for Culture and Antiquities oraz ICCROM, natomiast NID, razem z ICOMOS, IUCN i Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO były partnerem wydarzenia. W spotkaniu wzięło udział około 70 osób, w tym przedstawiciele 43 miejsc światowego dziedzictwa, reprezentujących wszystkie regiony świata. Celem spotkania, podobnie jak w poprzednim roku, oprócz usprawnienia komunikacji pomiędzy poszczególnymi grupami w systemie światowego dziedzictwa, było włączenie zarządców, czyli tych, którzy są bezpośrednio

zaangażowani w prace na rzecz ochrony poszczególnych miejsc światowego dziedzictwa, w proces decyzyjny na poziomie tworzenia i organizacji systemu.

Ośrodek ds. światowego dziedzictwa w NID odpowiada za koordynację procedury składania wniosków o wpis na Listę światowego dziedzictwa. Pod koniec stycznia 2018 roku w Centrum Światowego Dziedzictwa w Paryżu złożono formalny wniosek o wpis Krzemionkowskiego regionu prehistorycznego górnictwa krzemienia pasiastego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Wniosek został przygotowany przez Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim we współpracy z NID. Obowiązkowym załącznikiem do wniosku jest plan zarządzania dobrem proponowanym do wpisu na Listę. W związku z powyższym zostało podpisane porozumienie o współpracy pomiędzy Muzeum a NID dotyczące opracowania takiego planu i w ramach realizacji porozumienia zlecono przygotowanie właściwego dokumentu. Równoległe do prac nad planem zarządzania NID koordynował pozostałe sprawy wynikające z trwającej oceny formalnej i merytorycznej wniosku. W dniach 25-27 września odbyła się wizyta w terenie eksperta ICOMOS, będąca jednym z głównych elementów oceny wniosku. Została ona przygotowana przez NID w bliskiej współpracy z Muzeum oraz sekretariatem międzynarodowym ICOMOS. W trakcie wizyty, oprócz prezentacji przybliżających ochronę dziedzictwa w Polsce, miała miejsce inspekcja poszczególnych obszarów zgłoszonych do wpisu na Listę światowego dziedzictwa, która odbyła się w obecności przedstawicieli organów administracji państwowej oraz samorządów lokalnych. W ramach obowiązujących zasad współpracy z państwem zgłaszającym obiekt do wpisu na Listę światowego dziedzictwa ICOMOS zwrócił się z prośbą o przesłanie dodatkowych informacji i wyjaśnień dotyczących badań, ochrony, udostępniania i zarządzania dobrem proponowanym do wpisu. Odpowiedź została przygotowana przez NID we współpracy z Muzeum i przesłana drogą oficjalną w listopadzie 2018 roku.

W okresie sprawozdawczym prowadzona była bieżąca współpraca z zarządcami miejsc światowego dziedzictwa i służbami konserwatorskimi dotycząca aktualnych problemów związanych z ochroną i zarządzaniem. Współpraca ta obejmowała: Królewskie kopalnie soli w Wieliczce i Bochni, Puszcę Białowieską, Auschwitz Birkenau, Historyczne centrum Warszawy, Zamek krzyżacki w Malborku, Kalwarię Zebrzydowską, Halę Stulecia we Wrocławiu, Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat, Kopalnię rud ołowiu, srebra i cynku wraz z jej systemem gospodarowania wodami podziemnymi w Tarnowskich Górach, Park Mużakowski, Średniowieczne miasto w Toruniu, Stare Miasto w Zamościu oraz Historyczne centrum Krakowa.

W 2018 roku opracowano 15 opinii specjalistycznych dotyczących miejsc światowego dziedzictwa i ich stref buforowych.

W dniach 24 września – 1 października przedstawiciel Ośrodka ds. światowego dziedzictwa w NID uczestniczył w misji monitorującej WHC/IUCN w Puszczy Białowieskiej, a następnie w dniach 26-27 listopada brał udział w pracach

polsko-białoruskiej grupy roboczej opracowującej treść raportu rządowego dotyczącego stanu zachowania i ochrony dobra.

W wyniku decyzji Komitetu Światowego Dziedzictwa z 2016 roku Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO prowadzi ocenę procesu monitoringu kontrolnego. W sierpniu 2018 roku rozesłano do zarządców miejsc światowego dziedzictwa w Polsce ankietę przygotowaną przez Centrum. W ramach współpracy z zarządcami nadzorowano i udzielano pomocy w jej wypełnieniu oraz zebrano udzielone odpowiedzi. Równolegle pracownicy NID zostali poproszeni indywidualnie o przekazanie własnych doświadczeń i spostrzeżeń w formie wywiadów przeprowadzonych przez ekspertów prowadzących ewaluację na zlecenie Centrum.

W ramach prac dotyczących kandydatur na polską Listę informacyjną, współpracowano z zarządcą obiektu przy opracowaniu treści zgłoszenia Młyna papiernicznego w Dusznikach Zdroju i przekazano ją do MKiDN.

16 maja 2018 roku odbyła się konferencja „Dziedzictwo Stoczni Gdańskiej – dla wszystkich i na zawsze”, na której zaprezentowano perspektywę ochrony, zagospodarowania i rewitalizacji obszaru Stoczni Gdańskiej z poszanowaniem wyjątkowych wartości historycznych i społecznych tego miejsca. Konferencja była początkiem rozmów ze wszystkimi stronami zainteresowanymi Stoczną Gdańską. Miała pomóc wypracować wspólną, spójną wizję ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz rozwoju tego historycznego miejsca. Podczas spotkania omówione zostały korzyści dla właścicieli terenów stoczni, inwestorów, miasta i mieszkańców Gdańska wynikające z planowanego wpisania Stoczni Gdańskiej na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Narodowy Instytut Dziedzictwa na zlecenie MKiDN rozpoczął prace nad nową wersją wniosku o wpis Stoczni Gdańskiej na Listę światowego dziedzictwa. Wniosek opracowywany jest przez pracowników NID przy wsparciu ekspertów zewnętrznych. W ramach prac zlecono m.in. opracowanie dotyczące uwarunkowań historycznych i wytycznych konserwatorskich do kształtowania urbanistycznego obszaru Stoczni Gdańskiej jako podstawy do partycypacyjnego wypracowania z interesariuszami docelowego planu rozwoju tego terenu. 30 listopada pracownicy NID uczestniczyli w debacie publicznej dotyczącej przyszłości Młodego Miasta.

W 2018 roku Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z Urzędem Miasta Gdyni oraz Muzeum Miasta Gdyni przygotowywał wniosek wraz z załącznikami związany z wpisem na Listę informacyjną UNESCO modernistycznego śródmieścia Gdyni.

14.b. Niematerialne dziedzictwo kulturowe

W okresie sprawozdawczym opracowano i skonsultowano 8 wniosków na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz 2 wnioski do Krajowego rejestru dobrych praktyk.

Wnioski na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego dotyczące następujących zjawisk:

- Gajdy – umiejętność wytwarzania instrumentu i praktyka gry;
- Plecionkarstwo w Polsce;
- Barbórka górników węgla kamiennego na Górnym Śląsku;
- Tradycje kulturowe Bambrów Poznańskich;
- Piernik – dziedzictwo kulturowe Torunia;
- Kaszubska gwiazdka;
- Tradycyjny skoczowski pochód z Judoszem;
- Wodzenie niedźwiedzia.

Wnioski do Krajowego rejestru dobrych praktyk:

- Sejmiki Wiejskich Zespołów Teatralnych;
- Ogólnopolski Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych.

Wnioski międzynarodowe:

- Konsultacje międzynarodowego wniosku dotyczącego dywanów kwietnych z przedstawicielem wpisu ze Spycimierza;
- Konsultacje rozszerzenia wniosku dotyczącego sokolnictwa.

W 2018 roku pracownicy NID wzięli udział:

- w 5 posiedzeniach Rady ds. NDK, podczas których prezentowali wnioski oraz działania prowadzone w NID;
- w sympozjach regionalnych organizowanych w ramach Ogólnopolskiej Konferencji Kultury, której organizatorem było MKiDN. Specjaliści NID uczestniczyli w 5 spotkaniach grupy roboczej, które poświęcone były tematyce niematerialnego dziedzictwa kulturowego w Polsce. Wyniki pracy grupy zostały zaprezentowane na panelu dyskusyjnym z udziałem przedstawicieli NID podczas podsumowania OKK 19 czerwca 2018 roku w Teatrze Polskim. Zaproponowano wypracowany model ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, który miałby w przyszłości stać się systemem ochrony tego dziedzictwa w Polsce. Podstawowym założeniem jest współpraca w tym zakresie podmiotów centralnych, takich jak MKiDN czy NID, z podmiotami z poziomu wojewódzkiego – tj. jednostkami samorządu terytorialnego, a także z organizacjami pozarządowymi i przedstawicielami środowisk społecznych oraz reprezentantami jednostek naukowo-badawczych związanych z dziedzictwem niematerialnym.

W związku z planowanym międzynarodowym wpisem tradycji dudziarskich na Listę reprezentatywną UNESCO, zorganizowano w NID spotkanie konsultacyjne, w którym wzięli udział przedstawiciele 4 środowisk dudziarzy z Polski, członkowie Rady ds. NDK, przedstawiciele Polskiego Komitetu ds. UNESCO oraz pracownicy NID. Efektem było podjęcie decyzji o wspólnych staraniach o wpis na Listę reprezentatywną UNESCO.

Ponadto kontynuowano bieżącą współpracę z przedstawicielami środowisk, których wnioski zostały wpisane na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa

kulturowego oraz z indywidualnymi animatorami kultury, a także z instytucjami kultury i organizacjami pozarządowymi, dotyczącą spraw merytorycznych i technicznych związanych z ochroną dziedzictwa niematerialnego.

Wystawa „Niematerialne dziedzictwo kulturowe Polski” w siedzibie UNESCO w Paryżu

W dniach 4–8 czerwca 2018 roku, w trakcie obrad Zgromadzenia Ogólnego Państw–Stron Konwencji z 2003 roku, w siedzibie głównej UNESCO w Paryżu została otwarta wystawa prezentująca 29 zjawisk wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Po raz pierwszy od chwili ratyfikowania przez Polskę Konwencji UNESCO o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego w 2011 roku polskie dziedzictwo niematerialne zagościło w formie kilkudniowej wystawy w gmachu tej instytucji.

W trakcie otwarcia wystawy swój repertuar muzyczny zaprezentowali dudziarze z Podhala oraz zatańczyli i zaśpiewali członkowie Biskupiańskiego Zespołu Folklorystycznego z Domachowa i okolic. Oprócz prezentacji zjawisk współczesnych na wystawie można było zobaczyć również zdjęcia archiwalne z przełomu XIX i XX wieku, ukazujące portrety podhalańskich dudziarzy i mieszkańców Biskupizny w charakterystycznych dla tego regionu odświętnych strojach. Podczas wystawy trwały pokazy wytwarzania krakowskiej koronki klockowej, haftu kaszubskiego szkoły żukowskiej oraz rzeźbienia drewnianych zabawek z żywiecko-suskiego ośrodka zabawkarskiego. Zwiedzający mogli poznać i nauczyć się podstaw dawnych technik pod okiem najlepszych artystów.

Wystawa została zorganizowana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy ze Stałym Przedstawicielstwem RP w Paryżu i sfinansowana przez MKiDN.

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe Polski”, wystawa w Paryżu. Fot. A. Rutkowska, NID

.....
Maria Płotka z wnuczką Martyną – hafciarki z Żukowa na Kaszubach prezentują swoje wyroby na wystawie „Niematerialne dziedzictwo kulturowe Polski” w siedzibie UNESCO w Paryżu. W tle stoiska zabawkarzy z Suchej Beskidzkiej i koronczarek z Krakowa. Fot. A. Rutkowska, NID

Podczas Festiwalu w Szentendre na Węgrzech w dniach 18–21 maja 2018 roku odbyło się spotkanie z udziałem przedstawicieli środowisk dudziarskich z kilku państw, m.in. Polski, Czech, Słowacji, a także Chorwacji, Serbii, Macedonii i Bułgarii. Festiwal w skansenie Szentendre co roku gości przedstawicieli społeczności, których praktyki zostały wpisane na węgierską listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Tym razem zaproszono muzyków spoza Węgier w związku z rozpoczęciem prac nad wnioskiem o wpis tradycji dudziarskich z Europy Środkowej i Wschodniej na Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości. W rozmowach uczestniczyli przedstawiciele instytucji odpowiedzialnych za wsparcie grup dudziarskich w tym przedsięwzięciu: pracownicy odpowiednich dla danego kraju ministerstw, specjaliści od dziedzictwa niematerialnego (m.in. pracownik NID), etnologowie i muzykolodzy. Do wstępnej dyskusji zaproszono również kraje spoza Grupy Wyszehradzkiej, w wyniku czego zespół roboczy powiększył się o przedstawicieli Chorwacji, Serbii, Macedonii i Bułgarii. Koordynacji prac nad wnioskiem międzynarodowym podjęły się Węgry. Wyjazd polskich dudziarzy koordynował NID.

Gala wręczenia decyzji o wpisach na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego

22 października 2018 roku w Starej Oranżerii w Łazienkach Królewskich w Warszawie odbyła się III Gala Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego dotycząca nowych wpisów na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Galę poprzedziła konferencja prasowa zorganizowana przez NID.

Podczas uroczystej gali prof. Magdalena Gawin, podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków oraz Bartosz Skaldawski, p.o. dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa wręczyli

decyzje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o wpisie na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego kolejnych 15 zjawisk z terenu całej Polski. Była to już trzecia edycja tego wydarzenia.

Dokumenty odebrali przedstawiciele depozytariuszy następujących zjawisk:

6. Krakowska koronka klockowa;
7. Tradycje kulturowe Biskupizny;
8. Kolędowanie dziadów noworocznych na Żywiecczyźnie;
9. „TURKI” grodziskie;
10. Tradycje wytwarzania koronki koniakowskiej;
11. Tradycje dudziarskie w Wielkopolsce;
12. Umiejętność wyplatania kosza „kablęcoka” w Lucimi na Radomszczyźnie;
13. Tradycje weselne z Szamotuł i okolic;
14. Wyścigi kumoterek;
15. Umiejętność gry na dudach żywieckich oraz sposób ich wytwarzania;
16. Procesja Bożego Ciała z tradycją kwietnych dywanów w Spycimierzu;
17. Gajdy – umiejętność wytwarzania instrumentu i praktyka gry;
18. Barbórka górników węgla kamiennego na Górnym Śląsku;
19. Plecionkarstwo w Polsce;
20. Tradycje kulturowe Bambrów Poznańskich.

.....
 III Gala Niematerialnego
 Dziedzictwa Kulturowego.
 Fot. P. Kobek, NID

Lista ma charakter informacyjny i zawiera opis zamieszczonych na niej zjawisk, ich rys historyczny, informacje o miejscu występowania i znaczeniu dla kultury – wujących te tradycje społeczności. Obecnie na liście znajdują się 32 zjawiska. Krajową listę prowadzi Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa.

Ponadto przedstawiciele Sejmików Wiejskich Zespołów Teatralnych otrzymali decyzję Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o wpisie do Rejestru dobrych praktyk na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Krajowy rejestr ma charakter informacyjny. Stanowi formę upowszechniania wiedzy o programach, projektach i działaniach prowadzonych na terenie Polski, mających na celu ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

15. REALIZACJA PROGRAMÓW SPOŁECZNYCH W ZAKRESIE EDUKACJI NA RZECZ OCHRONY I OPIEKI NAD DZIEDZICTWEM MATERIALNYM I NIEMATERIALNYM

15.a. Kampania społeczna „Krajobraz mojego miasta”

- 20 lutego 2018 roku dzięki współpracy Narodowego Instytutu Dziedzictwa z wojewodą podlaskim w Białymstoku odbyła się wojewódzka premiera filmu *Krajobraz mojego miasta* i ekspercka konferencja poświęcona zagadnieniom gospodarowania przestrzenią miejską oraz ochronie świeckiej architektury drewnianej.

Spotkanie otworzył Bohdan Paszkowski, wojewoda podlaski oraz Bartosz Skaldawski, p.o. dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Kolejnym punktem

.....
Konferencja w ramach kampanii „Krajobraz mojego miasta” w Białymstoku.
Fot. M. Pawłowski

Konferencja KMM w Zamościu.
Fot. P. Kobek, NID

wydarzenia były projekcje wybranych odcinków filmów zrealizowanych w ramach kampanii: „Krajobraz mojego miasta” i „Piękne, polskie, drewniane”.

Po projekcji filmów rozpoczęły się wystąpienia referentów. Jako pierwszy głos zabrał Artur Gaweł, dyrektor Podlaskiego Muzeum Kultury Ludowej, którego wystąpienie dotyczyło budownictwa drewnianego w krajobrazie województwa podlaskiego. Kolejny referat zaprezentowała Iwona Górską, kierownik Oddziału Terenowego Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Białymstoku. Prezentacja dotyczyła adaptacji obiektów drewnianych do nowej funkcji – w *poszukiwaniu złotego środka*. Wystąpienie Adama Żywicyńskiego, Miejskiego Konserwatora Zabytków w Suwałkach, nosiło tytuł *Zmiany w krajobrazie kulturowym Suwałk a rewitalizacja społeczna*. Jako następny wystąpił Jakub Bobrowski, specjalista w zakresie systemów informacji przestrzennej, z referatem na temat wykorzystania informacji przestrzennych do badania zanieczyszczenia krajobrazu miast przez nośniki reklamowe. Konferencję zamknął referat Piotra Firsowicza z Towarzystwa Urbanistów Polskich, Oddział w Białymstoku, zatytułowany *Planowanie przestrzenne a ochrona krajobrazu na przykładzie Miasta Białegostoku*.

- 18 kwietnia 2018 roku w kinie Stylowy w Zamościu odbył się pokaz filmu *Krajobraz mojego miasta* połączony z panelem merytorycznym na temat zarządzania przestrzenią publiczną. Spotkanie otworzyli: prof. Magdalena Gawin,

podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków, Andrzej Wnuk, prezydent Zamościa, Przemysław Czarnek, wojewoda lubelski oraz Bartosz Skaldawski, p.o. dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

W eksperckim panelu dyskusyjnym udział wzięli: prof. Magdalena Gawin, dr Dariusz Kopciowski, Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Ewa Furlepa z Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Zamościu, Piotr Zając, dyrektor Wydziału Gospodarki Komunalnej UM Zamość i Andrzej Ćwiek, burmistrz Nałęczowa. Moderowała Wioletta Łabuda-Iwaniak, rzecznik prasowa NID.

- 9 maja 2018 roku w Karpaczu odbyła się premiera filmu *Krajobraz mojego miasta* oraz debata z udziałem ekspertów przygotowana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa i Urząd Miasta Karpacza. Gości przywitał Radosław Jęcek, burmistrz Karpacza.

Debatę poprzedziła projekcja filmu oraz przedstawienie założeń kampanii społecznej „Krajobraz mojego miasta” przez rzecznik prasową NID, Wiolettę Łabudę-Iwaniak.

W panelu uczestniczyli: Katarzyna Arasiewicz z Biura Rozwoju Gospodarczego w Urzędzie Miejskim we Wrocławiu, Robert Szymala, kierownik Biura Urba-

Konferencja „Krajobraz mojego miasta” w Karpaczu.
Fot. W. Łabuda-Iwaniak

nistyki i Planowania Przestrzennego Miasta Wałbrzych oraz Krzysztof Kurek, kierownik Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Jeleniej Górze. Debatę moderował dr Grzegorz Grajewski, kierownik Oddziału Terenowego Narodowego Instytutu Dziedzictwa we Wrocławiu.

Ponadto w dyskusji udział wzięli: Barbara Nowak-Obelinda, Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Janusz Korzeń, architekt, urbanista, prezes Fundacji Karkonoskiej i Towarzystwa Karkonoskiego, redaktor naczelny

„Karkonoszy”, radni miasta Karpacza, przedstawiciele stowarzyszeń i fundacji zajmujących się tematem ochrony dziedzictwa kulturowego, samorządowcy, przedsiębiorcy oraz mieszkańcy miasta.

- 21 września 2018 roku podczas kongresu „Smart Metropolia. Metropolie wspólna sprawa” w Gdańsku Narodowy Instytut Dziedzictwa wraz z organizatorami przygotowali panel „Krajobraz miasta. Krajobraz metropolii” z udziałem dyrektora NID oraz moderatora z Oddziału Terenowego NID w Krakowie.

Wszystkim pokazom premierowym filmów *Krajobraz mojego miasta*, połączonym z częścią merytoryczną, towarzyszyły działania promocyjne w mediach, skierowane szczególnie do mieszkańców miast, w których odbywały się projekcje.

15.b. Europejskie Dni Dziedzictwa

W dniach 8–9 i 15–16 września 2018 roku odbyła się 26. edycja Europejskich Dni Dziedzictwa pod hasłem „Niepodległa dla wszystkich”, w ramach której zorganizowanych zostało ok. 1300 wydarzeń kulturalnych. Tematyka tegorocznej edycji skupiła się wokół setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Europejskie Dni Dziedzictwa realizowane były w ramach Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa”.

Plakat Europejskich Dni Dziedzictwa 2018

6 września 2018 roku w Kordegardzie, Galerii Narodowego Centrum Kultury w Warszawie, odbyła się konferencja prasowa rozpoczynająca obchody Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce. Wzięli w niej udział: prof. Magdalena Gawin, podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków, Bartosz Skaldawski, p.o. dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa, prof. Rafał Wiśniewski, dyrektor Narodowego Centrum Kultury, Sylwester Lewicki, burmistrz Miasta Olesna oraz Jan Kowalski, dyrektor Biura Programu „Niepodległa”.

Ogólnopolska inauguracja odbyła się 9 września 2018 roku w Oleśnie. Jej program przewidywał liczne atrakcje przybliżające mieszkańcom lokalne dziedzictwo, m.in. gry terenowe, spacerów krajozawo-historycznych, rajdów rowerowych, Narodowe Czytanie oraz koncerty – Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk”, Państwowej Szkoły Muzycznej I st. pn. „10 dekad Niepodległej” i gwiazdy wieczoru – Natalii Kukulskiej.

Od 3 do 16 września została przeprowadzona kampania promocyjno-informacyjna EDD w Internecie. Działania komunikacyjne polegały m.in. na kampanii

Gala Europejskich Dni Dziedzictwa. Fot. P. Kobek, NID

Google Display (75 636 wejść na stronę), kampanii YouTube (72 592 wyświetleń), kampanii Facebook/Instagram (11 195 wejść na stronę). W 8 miastach na ekranach LCD w środkach transportu publicznego był również emitowany spot EDD. Ponadto dzięki współpracy z Biurem Programu Niepodległa spot EDD był także emitowany na lotniskach oraz w metrze w Warszawie, a w magazynie pokładowym LOT ukazał się artykuł na temat bieżącej edycji EDD.

W procesie przygotowań do ubiegłorocznej edycji EDD podejmowane były działania, które miały na celu wzmocnienie marki EDD. W kwietniu i maju zostały przygotowane warsztaty dla organizatorów wydarzeń w celu zainspirowania ich do tworzenia atrakcyjnej oferty wykorzystującej lokalne zasoby materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Spotkania odbyły się w Białymstoku, Trzciny, Olsztynie, Lubinie i Wschowie. W warsztatach uczestniczyli pracownicy instytucji kultury, urzędów gmin, właściciele zabytków, działacze organizacji pozarządowych, nauczyciele oraz bibliotekarze.

W celu zwiększenia rozpoznawalności marki EDD w 2018 roku wprowadzono nową, jednolitą dla wszystkich województw identyfikację graficzną. Nowa identyfikacja została wykorzystana na plakatach EDD, plakatach pojedynczych wydarzeń, gadżetach i w spotach, jak również we wszystkich innych środkach komunikacji wizualnej dotyczącej EDD.

Oprawa graficzna towarzysząca promocji ubiegłorocznych EDD została doceniona w środowisku grafików i nominowana do nagrody w konkursie „Projekt Roku” organizowanym przez Stowarzyszenie Twórców Grafiki Użytkowej.

Dopełnieniem wszystkich działań promujących EDD w Polsce była nowo powstała strona internetowa oferująca nowe funkcjonalności, jak np. elektroniczny formularz zgłoszeniowy wydarzeń EDD.

Uroczysta ogólnopolska gala podsumowująca ubiegłoroczną edycję EDD odbyła się 7 grudnia w Warszawie. Podczas uroczystości Bartosz Skaldawski, p.o. dyrektora NID, wręczył wyróżnienia najbardziej aktywnym i zaangażowanym organizatorom wydarzeń kulturalnych w poszczególnych województwach.

26. edycja Europejskich Dni Dziedzictwa była częścią obchodów Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego 2018, ustanowionego przez Komisję Europejską. W ramach tego wydarzenia NID ściśle współpracował z Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie, które koordynowało obchody ERDK 2018 w Polsce.

15.c. Ogólnopolski Konkurs Filmowy „Zabytkomania” – IV edycja

Zabytkomania to konkurs skierowany do pasjonatów sztuki filmowej oraz historii, którzy poprzez swoje prace chcą pokazywać i popularyzować dorobek materialny oraz duchowy poprzednich pokoleń. Celem konkursu, obok rozwijania pasji filmowej wśród młodych ludzi, jest upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz nawiązywanie więzi społecznej z lokalnym dziedzictwem.

Ubiegłoroczna odsłona konkursu koncentrowała się na idei świętowania przez Polskę 100-lecia odzyskania niepodległości poprzez poznawanie swojego otoczenia, zabytków i tradycji czy ważnych postaci związanych z okresem odbudowy i rozwoju kraju. Uczestnicy mogli nadsyłać filmy dokumentalne, reportaże lub animacje. Jury konkursowe oceniło nadesłane prace według kryteriów wartości artystycznej, technicznej i merytorycznej. Zgłoszenia były przyjmowane w trzech grupach:

I: młodzież między 13 a 18 rokiem życia,

II: osoby powyżej 18 roku życia amatorsko zajmujące się sztuką filmową,

III: osoby powyżej 18 roku życia tworzące filmy jako profesjonaliści.

Gala konkursu „Zabytkomania”.
Fot. P. Kobek, NID

Jednocześnie promowano konkurs w Internecie oraz poprzez rozesłanie materiałów informacyjnych do mediów, instytucji kultury i osób potencjalnie zainteresowanych. We współpracy z Biurem Programu „Niepodległa” wyprodukowano spot reklamujący konkurs.

Na konkurs wpłynęło 100 zgłoszeń. Jury podczas obrad wyłoniło 15 laureatów. Rozstrzygnięcie konkursu i uroczysta gala połączona z wręczaniem nagród miała miejsce 7 grudnia w Warszawie w zabytkowej hali przy ulicy Szwedzkiej.

Organizatorem konkursu był Narodowy Instytut Dziedzictwa, partnerem strategicznym – KGHM Polska Miedź S.A. Konkurs został zorganizowany w ramach realizacji rządowego Programu Wieloletniego „Niepodległa” na lata 2017–2021 koordynowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

15.d. Program własny NID „Wspólnie dla dziedzictwa”

Program jest adresowany do organizacji pozarządowych, jego zadaniem jest wsparcie działań dotyczących identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego. W okresie sprawozdawczym zrealizowano wszystkie działania, które były niezbędne do uruchomienia nowej edycji programu dotacyjnego w roku 2018. W związku ze zmianami w regulaminie Programu, zdecydowano o zmianie jego nazwy z „Wolontariat dla dziedzictwa” na „Wspólnie dla dziedzictwa”. W okresie sprawozdawczym:

- wdrożono podstawowe elementy platformy www.witkac.pl służącej do składania m.in. wniosków aplikacyjnych, ich oceny oraz utworzenia listy rankingowej;
- opracowano niezbędne dokumenty zamieszczone na platformie: formularz wniosku o dofinansowanie, formularz umowy, karty oceny merytorycznej, organizacyjnej, strategicznej i formalnej, formularz sprawozdawczy;
- opracowano niezbędne instrukcje dla wnioskodawców;
- przeprowadzono nabór wniosków.

Zorganizowano spotkanie zespołu oceniającego wnioski (wraz z ekspertami zewnętrznymi, z którymi NID podpisał umowy), którego celem było omówienie zgłoszeń i opracowanie wstępnej listy rankingowej.

W ramach konkursu organizacje pozarządowe złożyły 151 wniosków. Na etapie oceny formalnej ocenę pozytywną otrzymało 115 wniosków.

Rozstrzygnięcie konkursu nastąpiło 3 lipca 2018 roku, a jego wyniki zostały upublicznione na stronach internetowych www.nid.pl oraz www.wolontariat.nid.pl.

Wyłoniono do dofinansowania 36 wniosków – 18 w kategorii *Wolontariat dla dziedzictwa* i 18 w kategorii *Upowszechnianie dziedzictwa*. Ostatecznie podpisano 35 umów o dofinansowanie zadań. W trakcie realizacji projektów pracownicy Działu Kształcenia i Wydawnictw odbyli 6 wizyt monitoringowych, z których zostały sporządzone protokoły. Trwała również bieżąca obsługa beneficjentów.

Jednocześnie prowadzono działania promocyjne programu, m.in. na stronie internetowej i profilu Facebook, jak również w trakcie wystąpień pracowników na spotkaniach i konferencjach.

Wyprodukowany został spot promocyjny propagujący ideę wolontariatu dla dziedzictwa. Przeprowadzono kampanię internetową promującą wolontariat w obszarze dziedzictwa trwającą od 24 listopada do 3 grudnia 2018 roku.

Wyprodukowano i przekazano organizacjom oraz instytucjom kalendarze prezentujące wyniki projektów dofinansowanych w ramach Programu, a także dodrukowano publikację *Coś bierzemy, coś dajemy. Reportaże o wolontariacie dla dziedzictwa*. Rozpoczęto współpracę z Narodowym Centrum Kultury w zakresie partnerstwa przy organizacji konferencji „Wolontariat w Kulturze”, która odbyła się 26 listopada 2018 roku. Przeprowadzono szkolenie dla przedstawicieli organizacji pozarządowych i instytucji kultury w zakresie zarządzania wolontariatem związanym z dziedzictwem kulturowym.

Zorganizowano spotkanie eksperckie przygotowujące zmiany do nowej wersji Regulaminu Programu na 2019 rok, który wraz z propozycją składu zespołu oceniającego został wysłany do zatwierdzenia przez MKiDN.

Rozpoczęto ocenę formalną i merytoryczną raportów z realizacji projektów realizowanych w 2018 roku. Do 17 grudnia 2018 roku rozliczonych zostało 10 projektów, pozostałe są w trakcie sprawdzania oraz dosyłania uzupełnień i poprawek.

15.e. Wystawy

W okresie sprawozdawczym NID koordynował merytorycznie, przygotował i zaprezentował następujące wystawy:

- „Zabytkowe rezydencje w krajobrazie przygranicznych regionów Polski i Niemiec” – ekspozycja w siedzibie Parlamentu Krajowego Saksonii w Dreźnie;
- „Niematerialne dziedzictwo kulturowe Polski” – wersja angielsko-francuska eksponowana w siedzibie UNESCO w Paryżu;
- „Wizjonerzy. 100 lat służb konserwatorskich w Polsce” – ekspozycja przygotowana z okazji międzynarodowej konferencji „The challenges of World Heritage recovery. International conference on reconstruction” w Zamku Królewskim w Warszawie, prezentowana także podczas gali „Kocham zabytki”;
- „Dziedzictwo niematerialne”, prezentowana w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN.

15.f. Komunikacja społeczna

Współpraca z mediami

Narodowy Instytut Dziedzictwa dba o wizerunek oraz dobre relacje z mediami. Pozostaje w stałym kontakcie z przedstawicielami mediów, zarówno przy okazji organizowanych wydarzeń (SOPH, MDOZ, EDD, konferencje w ramach kampanii „Krajobraz mojego miasta” i in.), jak i w przypadkach próśb o udzielenie

eksperskiego komentarza. Na potrzeby mediów opracowywane są teksty oraz przeprowadzane są autoryzacje wypowiedzi pracowników Instytutu, a także nawiązywany i utrzymywany jest kontakt z przedstawicielami mediów, służący współpracy merytorycznej związanej z popularyzacją dziedzictwa kulturowego. NID stale monitoruje publikacje w mediach i przygotowuje dla pracowników codzienny monitoring. Z pozyskanych danych wynika, że w okresie sprawozdawczym media publikowały informacje o NID około 3400 razy.

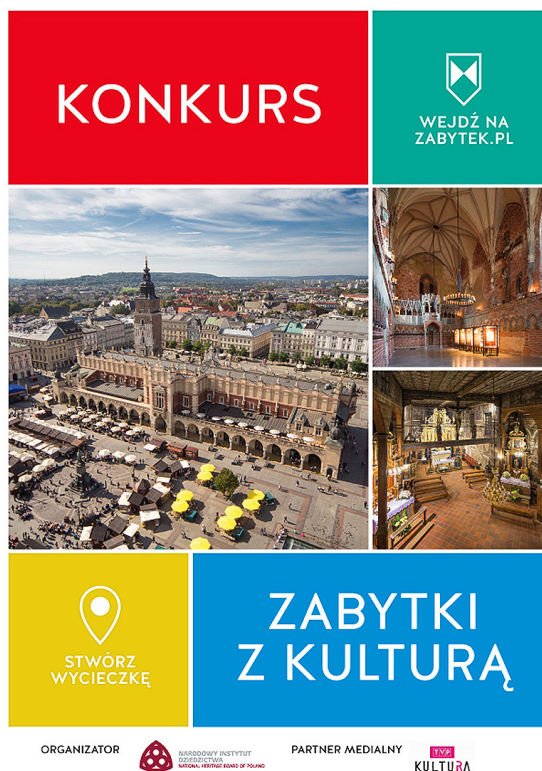
Konkurs NID i TVP Kultura „Zabytki z Kulturą”

Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z TVP Kultura zorganizował konkurs „Zabytki z Kulturą”, którego celem było upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie poprzez promocję portalu zabytek.pl i jego nowych funkcjonalności. Uczestnicy konkursu mieli za zadanie przygotować trasę wycieczki szlakiem zabytków na podstawie danych obiektów znajdujących się na portalu. Mogli także uzupełniać informacje o zabytkach w serwisie poprzez dodawanie zdjęć i opisów.

W ramach realizacji konkursu Narodowy Instytut Dziedzictwa opracował regulamin, powołał skład jury, ufundował nagrody, przygotował strategię promocyjną projektu (obejmującą m.in. dystrybucję materiałów prasowych do mediów oraz samorządów, WKZ, MKW, WUOZ, wykorzystanie kanałów w mediach społecznościowych i własnych serwisach NID, a także współpracę z TVP), uczestniczył w przygotowaniach spotu konkursowego, który był emitowany na antenach TVP. Podczas trwania konkursu od 2 lipca do 31 sierpnia 2018 roku wpłynęło 27 propozycji wycieczek. Jury konkursu wybrało 5 laureatów i nagrodziło zarówno zwycięzców, jak i pozostałych uczestników konkursu.

Kampanie medialne i działania promocyjne są nieodłącznym elementem większości przedsięwzięć realizowanych przez NID. W okresie sprawozdawczym działania te skierowane były głównie na: Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków, uroczyste wręczenie rozporządzeń ustanawiających pomniki historii, 8. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii, konferencję „The challenges of World Heritage recovery, International conference on reconstruction”, Europejskie Dni Dziedzictwa, konkurs „Zabytki z kulturą”, nowe funkcjonalności portalu zabytek.pl, kampanię „Kocham zabytki. 100-lecie służb konserwatorskich”.

Ponadto NID opracował strategię promocyjną i przeprowadził działania promocyjne w mediach poświęcone Gali niematerialnego dziedzictwa kulturowego, gali podsumowującej EDD i konkursowi „Zabytkomania”. Opracował też materiały promocyjne dla nowych pomników historii.

ORGANIZATOR

PARTNER MEDIALNY

Plakat konkursu „Zabytki z Kulturą”

W okresie sprawozdawczym NID uruchomił profil na Instagramie – fotograficznym serwisie społecznościowym – w celu promowania zabytków w Polsce oraz wydarzeń organizowanych przez Instytut.

Patronaty

Narodowy Instytut Dziedzictwa udziela patronatu wydarzeniom (m.in. konferencjom, spotkaniom, wystawom) i wydawnictwom (m.in. książkowym i płytowym), które związane są z ochroną dziedzictwa narodowego. W okresie sprawozdawczym udzielono 49 patronatów.

Informacja publiczna

W okresie sprawozdawczym do NID wpłynęły 42 wnioski o udostępnienie informacji publicznej. Narodowy Instytut Dziedzictwa przygotował odpowiedzi na wszelkie pytania w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej i prowadził korespondencję z wnioskodawcami.

Działania w Internecie

Działania NID skierowane są w dużej mierze do użytkowników Internetu. Pierwszą platformą kontaktu pomiędzy osobami zainteresowanymi szeroko pojętą tematyką dziedzictwa kulturowego a Instytutem jest strona znajdująca się pod adresem **www.NID.pl**.

Narodowy Instytut Dziedzictwa zarządza i administruje następującymi portalami tematycznymi:

1. **www.zabytek.pl** – portal umożliwiający dostęp do opisów, cyfrowych wizerunków (zdjęć, filmów i modeli 3D) wybranych zabytków oraz informacji o ich lokalizacji;
2. **samorząd.nid.pl** – portal skierowany do przedstawicieli samorządów, będący bazą praktycznej i rzetelnej wiedzy na temat zarządzania dziedzictwem w gminach;
3. **www.krajobrazmojegomiasta.pl** – portal poświęcony kampanii społecznej „Krajobraz mojego miasta”;
4. **swiatowedziedzictwo.nid.pl** – portal zawierający informacje na temat światowego dziedzictwa UNESCO w Polsce;
5. **niematerialne.nid.pl** – portal poświęcony niematerialnemu dziedzictwu kulturowemu;
6. **Edd.nid.pl** – portal poświęcony Europejskim Dniom Dziedzictwa;
7. **wolontariat.nid.pl** – portal poświęcony programowi własnemu Narodowego Instytutu Dziedzictwa „Wspólnie dla dziedzictwa”;
8. **mapy.zabytek.gov.pl** – portal umożliwiający analizowanie danych przestrzennych zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru;
9. **cumulus.zabytek.gov.pl** – portal umożliwiający przeglądanie chmur punktów pochodzących ze skaningu laserowego;

10. www.park-muzakowski.pl – portal poświęcony Parkowi Mużakowskiemu – miejscu światowego dziedzictwa UNESCO;
11. <http://whrecovery2018.pl/> – portal poświęcony międzynarodowej konferencji „The challenges of World Heritage recovery. International conference on reconstruction”, która odbyła się na Zamku Królewskim w Warszawie w dniach 6-8 maja 2018 roku.

W okresie sprawozdawczym strony internetowe były odwiedzane:

- NID: ponad 260 000 razy;
- Geoportal: 223 161 razy;
- zabytek.pl: 355 053 razy.

Fanpage NID na Facebooku ma 14 998 fanów.

Liczba wyświetleń filmów na kanale NID YouTube TV NID wynosi 1 000 000.

16. ORGANIZOWANIE I PROWADZENIE INNYCH PRAC ZWIĄZANYCH Z OCHRONĄ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ZLECENIE MINISTRA I GENERALNEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

16.a. Program „Ochrona zabytków archeologicznych”

Narodowy Instytut Dziedzictwa jest instytucją zarządzającą programem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona zabytków archeologicznych”. Jest to program służący wspieraniu wyłonionych w trybie konkursowym zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego, polegających na niedestrukcyjnym rozpoznaniu i dokumentacji zasobów tego dziedzictwa oraz opracowaniu i publikacji wyników badań archeologicznych.

W pierwszym półroczu 2018 roku zadania NID obejmowały prowadzenie rozstrzygnięcia naboru wniosków do edycji Programu na 2018 rok oraz rozliczenie zadań wykonanych w ramach dofinansowania przyznanego w edycjach poprzednich.

W ramach naboru prowadzonego do 31 stycznia 2018 roku złożono łącznie 86 wniosków o dofinansowanie, z czego 8 zostało odrzuconych z powodu błędów formalnych. Pozostałe 78 wniosków przeszło pełną procedurę oceny, tj.:

- ocenę organizacyjną, obejmującą poprawność i profesjonalizm przygotowania wniosku oraz wysokość deklarowanego wkładu własnego,
- ocenę zgodności z celami strategicznymi programu,
- ocenę wartości merytorycznej zadań.

Po przeprowadzeniu procedury oceny powstała lista rankingowa wniosków, która została przedstawiona do decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W efekcie rekomendację dofinansowania otrzymało 27 projektów w trybie konkursowym, 13 projektów rocznych i 14 projektów dwuletnich, a z puli odwoławczej 2 projekty roczne i 6 dwuletnich.

Razem dofinansowano 15 projektów rocznych i 20 dwuletnich na łączną kwotę 1 750 000 zł, z czego 1 210 000 zł przeznaczono na nowe projekty w 2018 roku. Pozostała część kwoty to koszt kontynuacji w 2019 roku zadań dwuletnich wybranych do dofinansowania w roku 2018. Jednocześnie część ubiegłorocznego budżetu Programu musiała zostać przeznaczona na dokończenie programów dwuletnich, które zostały wybrane do dofinansowania w edycji 2017 Programu. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przyznał dotacje na realizację rekomendowanych projektów.

Ponadto została przeprowadzona procedura odwoławcza, wynikająca z regulaminu programu, w ramach której wnioski, które uzyskały co najmniej 50 pkt., mogły ubiegać się o przyznanie dofinansowania z dodatkowej puli przewidzianej na ten cel. W efekcie dofinansowanie uzyskało jeszcze 8 zadań (decyzja MKiDN z dn. 23.05.2018 r.).

Budżet na realizację programu w 2018 roku został przyznany w wysokości 2 000 000 zł plus pula przyznana dodatkowo:

Budżet programu w 2018 r.	do wydatkowania w 2018 r.	do wydatkowania w 2019 r.	liczba zadań
środki na realizację w 2018 r. zadań dwuletnich (ich drugich etapów), dofinansowanych w edycji 2017	790 000 zł		18
środki na realizację zadań dofinansowanych po rozpatrzeniu wniosków z naboru w edycji 2018 r.	1 210 000 zł	540 000 zł	27
środki przyznane z puli dodatkowej, w ramach trybu odwoławczego	300 000 zł	244 000 zł	8
razem:	2 300 000 zł	784 000 zł	53

Rozliczenia zadań dofinansowanych w poprzednich edycjach priorytetu zostały złożone w styczniu 2018 roku. Proces rozliczenia zadań zakończono do 28 maja 2018 roku.

Pod koniec października został ogłoszony nabór do programu „Ochrona zabytków archeologicznych” na rok 2019, z terminem składania wniosków do 30 listopada. Zaplanowany na tę edycję budżet programu wynosi, tak jak w latach poprzednich, 2 000 000 zł, a dodatkowa pula przeznaczona na tryb odwoławczy – 300 000 zł. W ramach ogłoszonego naboru zostało złożonych 71 wniosków o dofinansowanie na łączną kwotę ponad 5,6 mln zł (w tym 3,9 mln zł na 2019 r. i 1,7 mln na 2020 r.). Procedura rozpatrywania wniosków przewiduje, że decyzje co do dofinansowań zostaną podjęte na początku lutego 2019 roku.

16.b. Dotacje na badania archeologiczne poprzedzające inwestycje

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego w piśmie z dnia 7 lutego 2018 roku powierzył bezterminowo dyrektorowi NID prowadzenie spraw określonych w art. 82a Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w przedmiocie udzielania i rozliczania dotacji na przeprowadzenie badań archeologicznych oraz wykonanie ich dokumentacji. W okresie sprawozdawczym do NID wpłynęło do rozpatrzenia 5 wniosków.

16.c. Rewaloryzacja Parku Mużakowskiego

Narodowy Instytut Dziedzictwa kontynuował realizację projektu rewaloryzacji Parku Mużakowskiego, zabytkowego parku w stylu krajobrazowym, położonego na granicy Polski i Niemiec. Park Mużakowski jest największym zabytkowym parkiem krajobrazowym w Europie, uznanym za pomnik historii i miejsce światowego dziedzictwa UNESCO. NID w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego zarządza polską częścią parku o powierzchni ponad 300 ha. Projekt rewaloryzacji realizowany jest od 1989 roku we współpracy z zarządcą niemieckiej części parku oraz samorządem miasta Łęknicy. Merytorycznie wspiera go Międzynarodowa Rada Konserwatorska.

Tegoroczne posiedzenie Rady odbyło się wiosną 2018 roku. Zarządcy polskiej i niemieckiej części parku oraz parku w Branitz przedstawili na nim swoje plany inwestycyjne i bieżącą problematykę konserwatorską.

NID uczestniczył w posiedzeniu zarządu fundacji „Fürst-Pückler-Park Bad Muskau”, na którym również przedstawił aktualną problematykę konserwatorską polskiej części parku.

Zadania realizowane przez NID w 2018 roku koncentrowały się głównie na kontynuacji dwuletniego projektu pn. „Park Mużakowski – ochrona, rozwój i promocja europejskiego dziedzictwa kulturowego”, dofinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Współpracy INTERREG Polska-Saksonia 2014-2020, który NID realizuje we współpracy z zarządcą niemieckiej części parku. Zakres tematyczny projektu odnosi się do dziedzictwa Fryderyka Niderlandzkiego, kolejnego (po Hermannie von Pücklerze-Muskau – założycielu parku) właściciela majątku w latach 1847-1881, a zarazem jego znakomitego mecenasa. Świadectwem jego działalności jest m.in. Wiadukt, jedna z trzech budowli zachowanych w polskiej części parku. Obiekt ten pełni nie tylko funkcję bramy do parku i zapewnia ciągłość dróg parkowych, ale jest również bardzo charakterystycznym elementem sztafażu. Prace remontowe realizowane są w ramach ww. projektu.

W omawianym okresie zakończono archeologiczne badania rozpoznawcze odnoszące się do historycznej szkółki, których rezultatem jest obszerna dokumentacja reliktyw zabudowy gospodarczej i mieszkalnej. Badania mają przełomowe znaczenie dla określenia przemian zagospodarowania szkółki i oceny jej roli jako

.....
*Remont konserwatorski
 Wiaduktu w Parku
 Mużakowskim. Fot. P. Kobek,
 NID*

zaplecza ogrodniczego wieloprzestrzennego parku, ważnego ośrodka uprawy rzadkich roślin ozdobnych i produkcji ogrodniczej na skalę towarową.

Na terenie szkółki i w jej otoczeniu wykonano 2. i 3. etap pielęgnacji drzewostanu, kończąc tym samym realizację tego działania.

Uruchomiono także nową stronę internetową Parku Mużakowskiego (<http://www.park-muzakowski.pl>), która, po modernizacji, jest dostępna także w niemieckiej wersji językowej i na urządzeniach mobilnych.

Ponadto od początku roku realizowano zadania bieżące zapewniające kontynuację projektu rewaloryzacji w zakresie odtwarzania historycznego układu przestrzennego i bieżącej pielęgnacji parku. Przygotowano merytorycznie i zrealizowano m.in. korekty drzewostanu w obrębie otwartych widokowych i wnętrza parkowych, tj. w rejonie Dębu Hermanna, Mostu Angielskiego i Wiaduktu. W konsekwencji wycinek w tych rejonach uporządkowano teren – wykonano frezowanie pni, równanie terenu przygotowujące do koszeń mechanicznych, a następnie założono nowe łąki połączone z pełną uprawą gleby.

Pielęgnowano nowe nasadzenia jabłoni (250 szt.), posadzone w szkółce w ramach kontynuacji historycznej kolekcji. Zadania obejmowały prace poprawiające warunki wzrostu młodych roślin (systematyczne podlewanie, pielenie i ściółkowanie mis, w których nasadzone są drzewka) oraz pielęgnację koron starych drzew i grup krzewów. Ponadto na całym terenie zarządzanym przez

NID w trybie ciągłym wykonywano koszenia, zajmowano się utrzymaniem porządku, właściwego stanu dróg i ścieżek, usuwaniem odrośli roślin synantropijnych i szkód w drzewostanie powstałych na skutek silnych wiatrów.

W ramach programu edukacyjnego realizowanego przez Pracownię Terenową w Łęknicy przeprowadzono łącznie 12 spacerów: 4 spacer edukacyjny dla dzieci, połączone ze zwiedzaniem obiektów architektonicznych mieszczących się w zachodniej części parku, wraz z zabawami i piknikiem, 2 spacer dla dzieci w formie podchodów z zabawami i piknikiem, 6 spacerów dla młodzieży gimnazjalnej połączonych z piknikami i pracą w terenie z wykorzystaniem zeszytów edukacyjnych. W programie edukacyjnym realizowanym w ramach zadań ciągłych wzięło udział ponad 400 osób.

NID był współorganizatorem Święta Parku Mużakowskiego, imprezy plenerowej, podczas której odbyły się koncert, spektakl teatralny, gry i zabawy dla dzieci.

Ponadto kontynuowano współpracę regionalną i lokalną. NID uczestniczył w realizacji programu aktywizacji bezrobotnych, którzy znaleźli zatrudnienie na terenie parku przy jego bieżącej konserwacji. W 2018 roku, z okazji 20. rocznicy programu, NID współuczestniczył w organizacji uroczystości, które odbyły się na terenie parku. Ponadto w ramach EDD w parku przeprowadzono grę terenową (quest) oraz zabawę w terenie z zeszytami edukacyjnymi i aparatami fotograficznymi typu polaroid, w których uczestniczyło łącznie 105 osób. NID uczestniczył również organizacyjnie w innych imprezach EDD realizowanych na terenie miasta Łęknicy i Geoparku Łuk Mużakowa.

16.d. Prowadzenie w porozumieniu z Ministrem współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym

EAC (Europeae Archaeologiae Consilium)

W ramach niniejszej grupy przedstawiciel NID wziął udział w spotkaniach:

- EAC Board Meeting:
  - w Bułgarii 21 marca 2018 roku. Spotkanie dotyczyło zmiany władz EAC, oficjalnej siedziby EAC, końcowych ustaleń organizacyjnych dotyczących 19. sympozjum, organizacji 20. sympozjum, oferty filmowania i rozpowszechniania wystąpień, publikacji sympozjów z lat 2017 i 2018, dystrybucji numerów archiwalnych „Occasional Papers”, końcowego raportu grupy roboczej Making Choices, raportów innych grup roboczych, projektu CARE-MSoC zgłoszonego przez prof. Carenę Lewis (archeologia społeczna);
  - w Rydze w dniach 7-8 czerwca 2018 roku. Spotkanie dotyczyło planowanych zmian statutu (członkostwo korporacyjne, członkowie stowarzyszeni), nowego członka Zarządu, organizacji sympozjum w 2019 roku, sympozjum w 2020 roku, upamiętnienia 20. rocznicy EAC, komunikacji zewnętrznej EAC, wyników pracy grupy roboczej Making Choices.

- Annual EAC Members Meeting. Consilium & General Assembly w Bułgarii w dniach 22-24 marca 2018 roku. Spotkanie dotyczyło przyjęcia protokołu walnego zebrania z 2017 roku, przyjęcia nowych członków, wyboru członków Zarządu w miejsce kończących kadencje, przyjęcia sprawozdania z działalności Przewodniczącego w 2017 roku, przyjęcia sprawozdania finansowego za 2017 rok oraz budżetu na rok 2018. Wysłuchano także raportów rocznych z działalności grup roboczych w 2017 roku.
- Meeting of the EAC Working Group for Archaeological Archiving in Europe w Bułgarii 25 marca 2018 roku. Spotkanie dotyczyło sfinalizowania formy kwestionariusza dotyczącego selekcji dokumentacji i źródeł archeologicznych. Ustalono na nim plan działania na przyszły rok.
- EAC Board Meeting w Polsce w dniach 26-27 października 2018 roku, podczas którego przedstawiciel NID przedstawił zadania archeologiczne instytucji. Spotkanie dotyczyło również spraw administracyjnych oraz zakresu zmian statutu, organizacji walnego spotkania EAC, sympozjum w Dublinie i nowych grup roboczych.
- Meeting of the EAC Working Group for Archaeological Archives in Europe w Austrii w dniach 15-17 listopada 2018 roku. Podczas spotkania dokonano wyboru nowego kierownictwa grupy, znalazł się w nim przedstawiciel NID. Przedstawiono również wstępne wyniki sondażu dotyczącego selekcji dokumentacji i źródeł archeologicznych oraz ustalono harmonogram działań.

EHLF (European Heritage Legal Forum)

W ramach niniejszej grupy przedstawiciel NID wziął udział w spotkaniu organizowanym w Berlinie w dniach 20-21 czerwca 2018 roku. Na spotkaniu omówiono zagadnienia związane z bieżącą działalnością Forum, współpracą z Grupą Refleksyjną „UE i dziedzictwo kulturowe”, a także aktywności związane z obchodami Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego (European Year of Cultural Heritage 2018). Dokonano ustaleń dotyczących reaktywacji prac Forum, podkreślając potrzebę dalszej oceny oddziaływania prawodawstwa unijnego na zagadnienia związane z ochroną dziedzictwa.

Grupa ekspertów „Zabytkowe rezydencje w krajobrazie przygranicznych regionów Polski i Niemiec”

Z inicjatywy Narodowego Instytutu Dziedzictwa w celu popularyzacji problematyki ochrony zabytków rezydencjonalnych i wspólnych działań w tym zakresie przygotowana została dwujęzyczna wystawa. Na kilkudziesięciu tablicach zaprezentowano wybrane obiekty z Meklemburgii, Brandenburgii, Saksonii oraz województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego i dolnośląskiego. Obok prawidłowo zagospodarowanych i doskonale funkcjonujących zabytków przedstawiono również budynki w umiarkowanym stanie lub wymagające natychmiastowego zabezpieczenia. Dzięki temu udało się realistycznie zilustrować nie tylko piękno, ale także pilną potrzebę ratowania opuszczonych i zagrożonych obiektów.

1 marca 2018 roku wystawa została uroczyście otwarta w siedzibie saksońskiego Landtagu w Dreźnie.

2 marca 2018 roku w Dreźnie odbyło się 7. spotkanie robocze grupy ekspertów, podczas którego omówiono dalsze formy współpracy i plany związane z popularyzacją tematyki ochrony zabytków architektury pałacowej i rezydencjonalnej po obu stronach polsko-niemieckiej granicy.

Wystawa „Niematerialne dziedzictwo kulturowe Polski” w paryskiej siedzibie UNESCO

Wystawa zorganizowana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z Stałym Przedstawicielstwem RP w Paryżu i sfinansowana przez MKiDN prezentowana była w paryskiej siedzibie UNESCO w dniach 4-8 czerwca 2018 roku.

Spotkanie Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej Miejsca Światowego Dziedzictwa UNESCO – drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat

W dniach 25-27.11.2018 roku w Rzeszowie odbyło się posiedzenie Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej Miejsca Światowego Dziedzictwa – drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat. Spotkanie miało miejsce w siedzibie rzeszowskiego OT NID, w gronie gospodarzy świątyń z Małopolski i Podkarpacia, przy udziale Diecezjalnego Konserwatora Zabytków Archidiecezji Przemyskiej obrządku łacińskiego oraz przewodniczącego Archidiecezjalnej Komisji Konserwatorskiej do Spraw Ochrony Zabytków Architektury i Rozwoju Sztuki Cerkiewnej Archidiecezji Przemysko-Warszawskiej Kościoła Greckokatolickiego w Polsce, a także reprezentantów Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach realizacji programu zapoznano się m.in. z wybranymi pracami konserwatorskimi w świątyniach Podkarpacia. Reprezentanci NID przedstawili wyniki badań zabytkoznawczych oraz dendrochronologicznych poszczególnych cerkwi. Zaprezentowano opracowania konserwatorskie dotyczące cerkwi w Brunarach, Owczarach i Kwiatoniu. Reprezentanci gospodarzy cerkwi zrelacjonowali bieżące problemy związane z zarządzaniem i ochroną zabytków współtworzących seryjny wpis na Listę światowego dziedzictwa. Doroczne spotkania Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej Miejsca Światowego Dziedzictwa – drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat stanowią ważny element zarządzania dobrem światowego dziedzictwa oraz są forum wymiany doświadczeń w gronie ekspertów i gospodarzy świątyń współtworzących wpis na Listę światowego dziedzictwa.

Polsko-białorusko-ukraińskie spotkanie na temat ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego

W dniu 12 grudnia 2018 roku w siedzibie Narodowego Instytutu Dziedzictwa odbyło się międzynarodowe, trójstronne spotkanie specjalistów z Polski, Białorusi i Ukrainy na temat wzajemnej współpracy w zakresie dokumentacji

dziedzictwa kulturowego dworów szlacheckich. Na początku przedstawiciel NID omówił charakterystykę historyczno-architektoniczną zjawiska szlacheckiego dworu staropolskiego oraz stan zachowania i zróżnicowanie typologiczne zasobu tej kategorii zabytków w Polsce. Przegląd przykładów zachowanych i dobrze utrzymanych rezydencji ziemiańskich drobnej i średniej skali wiązał się z koncepcją wypracowaną przez NID we współpracy z MKiDN, odnośnie do możliwości sformułowania wniosku o wpis dworów ziemiańskich na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Wybrane przykłady rezydencji są ilustracją ważnego zjawiska, jakim był dwór w rozumieniu ośrodka zarządzania dobrami ziemskimi, siedziby właściciela ziemskiego, a zarazem osi, wokół której skupiało się życie polityczne, kulturalne i gospodarcze na znacznych obszarach historycznej Europy. Przemiany form architektonicznych rezydencji na przestrzeni wieków (od zarania nowożytności po wiek XX), a zarazem trwałość i szeroki zasięg zjawiska w sferze kulturowej czynią temat szczególnie atrakcyjnym i ważnym w kontekście powszechnego dziedzictwa kulturowego ludzkości. Pracownik NID przedstawił uwarunkowania formalne związane z przygotowywaniem wniosku o wpis na Listę światowego dziedzictwa oraz koncepcję wyrażenia wyjątkowej uniwersalnej wartości dla wybranej grupy zabytków. Zaproszeni do współpracy przedstawiciele Białorusi i Ukrainy zaprezentowali stan rozpoznania i zachowania zasobu historycznych rezydencji ziemiańskich na terenie swych państw.

Aneks 1

Wystąpienia specjalistów NID

Imię i nazwisko	Tytuł, termin i miejsce konferencji	Tytuł referatu
Tomasz Błyskosz	„Niepodległa 1918–2018. Pomorskie drogi do Niepodległej”, 21 lutego, Gdańsk	<i>Zabytki jako materialne dziedzictwo Niepodległej na terenie Pomorza</i>
Tomasz Błyskosz	„Gлина w obiektach zabytkowych – ochrona i konserwacja”, 21 marca, Malbork	<i>Rewaloryzacja obiektu zabytkowego w konstrukcji szkieletowej na przykładzie żuławskiego domu podcieniowego w Trutnowach, gm. Cedry Wielkie</i>
Tomasz Błyskosz	„Dziedzictwo kulturowe dawnych terenów Stoczni Gdańskiej”, 14 kwietnia, Gdańsk	<i>Krajobrazowe wartości dziedzictwa Stoczni Gdańskiej</i>
Tomasz Błyskosz	„The challenges of World Heritage recovery – an international conference on reconstruction”, 7 maja, Warszawa	<i>Lista informacyjna i rekonstrukcja: przykład Gdańska – Stocznia Gdańska</i>
Tomasz Błyskosz	„Dziedzictwo Stoczni Gdańskiej – dla wszystkich i na zawsze”, 16 maja, Gdańsk	<i>Wartości materialne i niematerialne Stoczni Gdańskiej</i>
Tomasz Błyskosz	„Sanktuarium w Piasecznie jako serce duchowe Kociewia”, 26 maja, Piaseczno	<i>Sanktuarium w Piasecznie jako cenny zabytek sakralny i dobro kultury narodowej</i>
Tomasz Błyskosz	„Materialne pozostałości konfliktów i zbrodni XX wieku w świetle najnowszych badań archeologicznych”, 15 czerwca, Gdańsk	<i>Westerplatte, przekształcenia pola bitwy w latach 1945–2004</i>
Michał Bugaj	Noc Muzeów, 19 maja, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu	<i>(Nie)znana historia. Miecz z epoki brązu z Kielczy</i>
Michał Bugaj	„Inwentaryzacja zabytków archeologicznych – aspekty prawne, praktyka i potrzeby”, 23–24 maja, Muzeum Podkarpackie w Krośnie	<i>Magazyny archeologiczne – kwestia przechowywania zabytków archeologicznych</i>
Michał Bugaj	„Gdzie te zabytki? Problem migracji muzealiów w dobie konfliktów zbrojnych”, 21 czerwca, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu	<i>(Nie)znana historia. Miecz z epoki brązu z Kielczy</i>
Agata Byszewska	„Archeologia obszarów leśnych”, 19–21 kwietnia, Białowieża	<i>Archeologia obszarów leśnych – wspólna odpowiedzialność.</i>
Agata Byszewska	„Archaeological Open-air Museums: reconstruction and reenactment – reality or fiction”, 18–19 października, Trzcinka	<i>The image of the past. Standards of reconstruction and presentation of archaeological heritage from the perspective of archaeological heritage management</i>

Aleksandra Chabiera	„Alternatywne modele rozwoju miast – wyzwania i problemy małych miast i ich otoczenia”, 11-12 maja, Lidzbark Warmiński	<i>Ludzie – dziedzictwo – przestrzeń. Potencjał dziedzictwa w oczach mieszkańców małych miast</i>
Aleksandra Chabiera	Regionalny Kongres Edukacji Kulturalnej, 13-14 września, Łódź	<i>Edukacja o dziedzictwie – oferta edukacyjna NID dla nauczycieli</i>
Aleksandra Chabiera	„Konservacja zapobiegawcza środowiska 8. Dziedzictwo nasze czy obce: sto lat dyskusji w niepodległej Polsce”, 22 października, UKSW, Warszawa	<i>Niechciane dziedzictwo – pożądany rozwój. Przewycięzanie paradoksów</i>
Aleksandra Chabiera	Forum Państw Morza Bałtyckiego „Dziedzictwo kulturowe w promocji i rozwoju Regionu Morza Bałtyckiego”, 28-30 listopada, Gdańsk	<i>Szlak Bursztynowy w nowej perspektywie</i>
Czajkowski Karol	„Making Cultural Heritage Data Accessible and Reusable: Finding Best Practices”, 19-20 kwietnia, Warszawa	<i>Portal Zabytek.pl – przykład zintegrowanych działań na rzecz upowszechniania dziedzictwa narodowego</i>
Krzysztof Czartoryski	„Dziedzictwo przemysłowe i techniczne – rewitalizacja, architektura, wyposażenie”, 4-5 października, Wałbrzych	<i>Dziedzictwo przemysłowe i techniczne – rewitalizacja, architektura, wyposażenie</i>
Mariusz Czuba	Europejski Kongres Informacji Renowacyjnej – EKIR 2018 (Agencja Informacyjno-Promocyjna „Raport”), 18-20 marca, Kraków	<i>Zabytki budownictwa drewnianego w Polsce – zasób, ochrona, konserwacja</i>
Mariusz Czuba	„Dziedzictwo Stoczni Gdańskiej. Dla wszystkich i na zawsze”, 16 maja, Gdańsk	<i>Stocznia Gdańska pomnikiem historii i dobrem światowego dziedzictwa – perspektywy i wyzwania</i>
Paweł Filipowicz	„Gлина w obiektach zabytkowych – ochrona i konserwacja”, 20-22 marca, Malbork	<i>Badania sklerometryczne cegieł jako próba rozpoznania cech wytrzymałościowych materiału w celach stratygraficznych</i>
Anna Fortuna-Marek	„Wiosenne porządki – sprzątamy reklamy” w ramach Festiwalu Przestrzeni Miejskiej, 8 czerwca, Rzeszów	<i>Zasady projektowania i sytuowania nośników informacji wizualnej i reklam na obiektach w obszarach zabytkowych – dobre i złe przykłady</i>
Anna Fortuna-Marek (wspólnie z B. Szmyginem)	„Historic ruins – protection, use, management”, 8-10 października, Kraków	<i>Historic ruins protection – Methodological Issues</i>
Nina Glińska	XXXIV Rzeszowska Konferencja Archeologiczna „Badania archeologiczne prowadzone na terenie południowo-wschodniej Polski, zachodniej Ukrainy i północnej Słowacji”, 12-13 kwietnia, Rzeszów	<i>Kilka uwag o wynikach weryfikacji stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (księga C) woj. świętokrzyskiego</i>
Nina Glińska	„Skarżyskie spotkania z historią”, 9 listopada, Skarżysko-Kamienna	<i>Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego. Charakterystyka, stan zachowania, problemy ochrony</i>

Nina Glińska	„100 lat Ochrony Zabytków w Polsce i Regionie Świętokrzyskim”, 29 listopada, Kielce	<i>Uwagi o ochronie zabytków archeologicznych na przykładzie województwa świętokrzyskiego</i>
Andrzej Gliwa	„Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej”, 3-5 października, Rzeszów-Jarosław	<i>Materiały źródłowe do badań nad kwestią zniszczeń wojennych na obszarze Rusi Czerwonej w XVII wieku. Krytyczna ocena wartości i przydatności źródeł masowych i narracyjnych oraz materiałów kartograficznych</i>
Iwona Górską	„Krajobraz mojego miasta”, 20 lutego, Białystok	<i>Adaptacja obiektów drewnianych do nowej funkcji – w poszukiwaniu złotego środka</i>
Iwona Górską	„Drogi Polski do Niepodległej”, 5 listopada, Białystok	<i>Podlaskie Pomniki Historii</i>
Grzegorz Grajewski	„500 lat Reformacji na Śląsku”, 1-2 czerwca, Parafia Ewangelicko-Augsburska w Jaworze, Jawor	<i>O projektach i potrzebie konserwacji ruiny kościoła w Nowym Kościele</i>
Lidia Klupsz	„Parki kulturowe w praktyce – szanse i zagrożenia”, 3 października, Katowice	<i>Parki kulturowe jako forma ochrony krajobrazu kulturowego</i>
Robert Kola	„Ochrona zabytków na Pomorzu i Kujawach w 100. rocznicę organizacji urzędów konserwatorskich w Polsce”, 20 kwietnia, Toruń	<i>Cechy ochrony konserwatorskiej nieruchomości zabytków techniki w woj. kujawsko-pomorskim</i>
Anna Koziół	„Granice dziedzictwa. Rozpoznać przeszłość w teraźniejszości”, 20-21 kwietnia, Kraków	<i>Ekonomia i dziedzictwo – małżeństwo z rozsądku?</i>
Anna Koziół	The 3rd CEEC-China Cultural and Creative Industries Forum, 12-15 czerwca, Łódź, Katowice	1. Moderacja panelu 2. <i>Creativity at the intersection of cultural heritage and urban revitalisation</i>
Anna Koziół	III Ogólnopolska Konferencja „Wolontariat w kulturze”, 26 listopada, Warszawa	Udział w panelu eksperckim
Anna Koziół	Forum Państw Morza Bałtyckiego „Dziedzictwo kulturowe w promocji i rozwoju Regionu Morza Bałtyckiego”, 28-30 listopada, Gdańsk	<i>Cultural heritage, social and economic potential in the cooperation of the Baltic Sea States</i>
Iwona Liżewska	„Pamięć w przestrzeni miasta w XIX i XX wieku”, 13-15 września, Bydgoszcz	<i>Przerwana pamięć i kłopotliwe dziedzictwo – losy kilku olsztyńskich pomników w XX wieku</i>
Wioletta Łabuda-Iwaniak	„Krajobraz mojego miasta”, 9 maja, Karpacz	Założenia kampanii społecznej „Krajobraz Mojego Miasta”
Hanna Mackiewicz	„Gлина w obiektach zabytkowych – ochrona i konserwacja”, 20-22 marca, Malbork	<i>Średniowieczne domy na garnkach z Nidzicy - przykład ceramicznej izolacji poziomej</i>
Roman Marcinek	Smart Metropolis 2018, 21 września, Gdańsk	Moderacja panelu: <i>Krajobraz miasta. Krajobraz metropolii</i>

Anna Marconi-Betka	„Na szlaku wspólnego dziedzictwa” – ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego na przykładzie młynów papierniczych w Velkich Losinach i Dusznikach Zdroju, 16-17 maja, Velke Losiny	<i>Warunki wpisywania dóbr kultury na Listę światowego dziedzictwa UNESCO</i>
Dominik Mączyński	ICOMOS, 11 stycznia, Politechnika Warszawska	<i>Badania zabytkowych obiektów architektury po pożarze</i>
Dominik Mączyński	„Urban Jewish Heritage; Presence and Absence”, 3-7 września, Kraków	<i>Polskie drewniane synagogi</i>
Dominik Mączyński	„Szkola letnia PKN ICOMOS – Ciechanowiec – badania, dokumentacja i konserwacja zabytkowych struktur drewnianych”, 29 sierpnia – 1 września, Ciechanowiec	<i>Zasady konserwacji drewnianego dziedzictwa budowlanego – nowy dokument doktrynalny ICOMOS, Delhi 2017</i>
Dominik Mączyński	„Szkola letnia PKN ICOMOS – Ciechanowiec – badania, dokumentacja i konserwacja zabytkowych struktur drewnianych”, 29 sierpnia – 1 września, Ciechanowiec	<i>Pradzieje budownictwa drewnianego</i>
Dominik Mączyński	„Szkola letnia PKN ICOMOS – Ciechanowiec – badania, dokumentacja i konserwacja zabytkowych struktur drewnianych”, 29 sierpnia – 1 września, Ciechanowiec	<i>Historyczne metody obróbki i transportu drewna</i>
Dominik Mączyński	„Szkola letnia PKN ICOMOS – Ciechanowiec – badania, dokumentacja i konserwacja zabytkowych struktur drewnianych”, 29 sierpnia – 1 września, Ciechanowiec	<i>Ślady narzędzi ciesielskich, traseologia</i>
Dominik Mączyński	Sesja Konserwatorska „Transport”, 22 października, Katowice	<i>Drewno z lasu na budowę</i>
Łukasz Młynarski	„Skarżyskie spotkania z historią”, 9 listopada, Skarżysko-Kamienna	<i>Ochrona zabytków nieruchomych na obszarze powiatu skarżyskiego. Próba podsumowania w 100-lecie ochrony zabytków w Polsce</i>
Łukasz Młynarski	„100 lat Ochrony Zabytków w Polsce i Regionie Świętokrzyskim”, 29 listopada, Kielce	<i>Kilka uwag na temat ochrony konserwatorskiej zabytkowych założeń rezydencjonalno-ogrodowych na obszarze obecnego województwa świętokrzyskiego w latach 1918-2017</i>
Agata Mucha	„Dziedzictwo Niematerialne – Lokalna Tożsamość – Wspólne dziedzictwo”, 21 kwietnia, Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze	<i>Uczestnictwo w panelu ekspertów</i>
Agata Mucha	Konferencja w ramach XXII Święta Zabawki Ludowej, 1 czerwca, Beskidzkie Centrum Zabawki Ludowej w Stryszawie	<i>Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe – od Konwencji UNESCO z 2003 r. po Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego</i>

Agata Mucha	„Innowacyjne Rzemiosło”, 12-13 listopada, Cieszyn	<i>Docenić pracę ludzkich rąk. O działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa na polu ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego, z uwzględnieniem jego niematerialnych przejawów związanych z rzemiosłem</i>
Agata Mucha	„W poszukiwaniu korzeni”, 14 listopada, Jaworzynka	<i>Krajowa Lista Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego i działania NID</i>
Zbigniew Myczkowski	„Twierdze Kraków i Przemysł. Rewitalizacja fortów”, 27 marca, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski	<i>Parki kulturowe w ochronie twierdz w Polsce</i>
Zbigniew Myczkowski, Andrzej Siwek	7 marca, Towarzystwo Urbanistów Polskich, Oddział w Krakowie	<i>Parki Kulturowe w Polsce – stan obecny i przyszłość</i>
Łukasz Ofiara	„100-lecie ochrony dziedzictwa sakralnego w Polsce”, MKiDN, 22 listopada, DOZ, Warszawa	<i>Duch w materii zaklęty. Po co chronić dziedzictwo sakralne?</i>
Agnieszka Oniszczyk	„Pracownia Aktywności Obywatelskiej i Dokumentacji Dziedzictwa w Ostródzie”, 12 kwietnia, Sarnówek k. Ławy	<i>Ku zintegrowanemu podejściu do dziedzictwa kulturowego</i>
Adam Paczuski	„Batalia Napoleońska”, 25 sierpnia, Będzin	<i>Formacja wojska polskiego przez gen. J.H. Dąbrowskiego w 1806/1807</i>
Adam Paczuski	„Kolekcjonerzy i artyści na ziemiańskich dworach”, 7 września, Dobrzyca	<i>Czesław Moniuszko – rysownik kampanii 1812 r.</i>
Joanna Piotrowska	„Witraże – sztuka wciąż odkrywana”, 25-27 maja, Legionowo	<i>Współczesna forma, niezmiennie treści. Zespół witraży w kościele Świętego Jakuba Apostoła w Olsztynie</i>
Katarzyna Piotrowska	„Let's meet and share our experiences!”, 19-22 listopada, Wieliczka, Bochnia	<i>The Wieliczka and Bochnia Royal Salt Mines (1978, 2013): Forty Years on the UNESCO World Heritage List</i>
Katarzyna Piotrowska	Doroczna sesja TICCIH, 3 grudnia, Warszawa	<i>Kontekst wniosku, procesu oceny i wpisu na Listę światowego dziedzictwa Krzemionkowskiego regionu prehistorycznego wydobycia krzemienia pasiastego</i>
Marcin Sabaciński	„Zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego a nowe kierunki zmian w prawie ochrony zabytków”, 21 stycznia, Poznań	<i>Ochrona zabytków archeologicznych przed przestępczością</i>
Marcin Sabaciński	„Penetracja terenu wykrywaczami metali – odkrywanie czy grabież”, 27 marca, Krosno	<i>Zasady prawne poszukiwania zabytków i postępowanie z przedmiotami znalezionymi</i>
Marcin Sabaciński	„Odpowiedzialny detektoryzm”, 14 czerwca, Brzozie	<i>Zasady prawne poszukiwania zabytków i postępowanie z przedmiotami znalezionymi</i>
Marcin Sabaciński	„Zwalczanie przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu”, 6 września, Wrocław	<i>Znaleziska i zabytki archeologiczne w kontekście przestępczości przeciwko dziedzictwu</i>

Marcin Sabaciński	„Archeologia w Miejscach Pamięci – prace archeologiczne a nielegalne poszukiwania. Przestępczość wobec dziedzictwa archeologicznego”, 8 listopada, Sztutowo	<i>Nielegalne poszukiwania zabytków jako zagrożenie dla dziedzictwa miejsc pamięci</i>
Marcin Sabaciński	„Służby w ochronie dziedzictwa sakralnego i archeologicznego Europy Wschodniej”, 9-11 listopada, Pęzino	<i>Nowelizacja przepisów prawnych w zakresie archeologii</i>
Marcin Sabaciński	Forum Państw Morza Bałtyckiego „Dziedzictwo kulturowe w promocji i rozwoju Regionu Morza Bałtyckiego”, 28-30 listopada, Gdańsk	<i>Rabunek stanowisk archeologicznych i obrót znaleziskami zabytków jako zagrożenie dla dziedzictwa Europy Wschodniej</i>
Katarzyna Sadowska-Mazur	Ogólnopolska Konferencja Kultury, 18-19 czerwca, Warszawa	<i>Udział w panelu ekspertów pt.: Depozytariusz, asystenci depozytariusza, NGO's w systemie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego w Polsce</i>
Andrzej Siwek	„Glina w obiektach zabytkowych – ochrona i konserwacja”, 20-22 marca, Malbork	<i>Pobielane ściany małopolskich dworów</i>
Andrzej Siwek	„Twierdze Kraków i Przemysł. Rewitalizacja fortów”, 27 marca, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski	<i>Formy ochrony konserwatorskiej</i>
Andrzej Siwek (wraz z Magdaleną Trafas-Wołoszyn z WUOZ w Krakowie)	„Historyczne Ruiny – Ochrona, Użytkowanie, Zarządzanie”, 16-17 kwietnia, PKN ICOMOS	<i>Hammershus – dobre praktyki ochrony i zarządzania trwałą ruiną</i>
Bartosz Skaldawski	„Dziedzictwo Stoczni Gdańskiej. Dla wszystkich i na zawsze”, 16 maja, Gdańsk	<i>Po co chronić dziedzictwo, czyli wartość dziedzictwa w procesach rewitalizacji przestrzeni miejskiej</i>
Bartosz Skaldawski	Konferencja PragaOdNova, 19 czerwca, Warszawa	<i>Dziedzictwo w rewitalizacji</i>
Bartosz Skaldawski	Ogólnopolska Konferencja Kultury, 18-19 czerwca, Warszawa	<i>Udział w panelu ekspertów pt.: Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego – założenia, definicje, struktura, narzędzia</i>
Bartosz Skaldawski	V międzynarodowa konferencja naukowa „Turystyka na obszarach przyrodniczo cennych”, 13-14 września, Białowieża	<i>Unikatowość dziedzictwa kulturowego. Szansa czy wyzwanie</i>
Bartosz Skaldawski	„Smart Metropolia 2018”, 21 września, Gdańsk	<i>Udział w panelu ekspertów pt.: Krajobraz miasta. Krajobraz metropolii</i>
Bartosz Skaldawski	„Współczesne techniki i metody ochrony dziedzictwa kulturowego w kontekście współpracy archeologów z detektorystami”, 28 września, Lednogóra	<i>AZP+ Nowa koncepcja ewidencji dziedzictwa archeologicznego.</i>
Bartosz Skaldawski	I Kongres Edukacji Architektonicznej, 10-13 października, Tuczno	<i>Narodowy Instytut Dziedzictwa w ochronie dziedzictwa architektonicznego</i>

Bartosz Skaldawski	„Miejsca i postaci walk o niepodległość w 1918 roku jako dziedzictwo kulturowe regionu Środkowego Nadodrza”, 19 października, Sulechów	<i>Niepodległa dla wszystkich – Europejskie Dni Dziedzictwa 2018. Założenia, cele, możliwości promowania lokalnego dziedzictwa kulturowego</i>
Bartosz Skaldawski	Sesja Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz Polskiego Komitetu TICCIH, 3 grudnia, Warszawa	1. <i>Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2021 – zadania związane z ochroną dziedzictwa przemysłowego</i> 2. <i>Aktualny stan prac nad wnioskiem i kluczowe wyzwania związane z uznaniem Stoczni Gdańskiej za miejsce światowego dziedzictwa</i>
Maciej Słomiński	„XVIII Zachodniopomorski Festiwal Nauki”, 6 czerwca, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin	<i>Architektura i wyposażenia romańsko-gotyckiego kościoła w Gryfinie</i>
Jerzy Szwałygin	„Glina w obiektach zabytkowych – ochrona i konserwacja”, 20-22 marca, Muzeum Zamkowe w Malborku	<i>Wykorzystanie gliny w budownictwie ołędzkim na środkowym Mazowszu jako przyczynek do rozpoznania technologii glinobitki</i>
Jerzy Szwałygin	„Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej”, 3-6 października, Rzeszów-Leżajsk	<i>Dwór Reytanów w Hruszówce (rejon lachowicki, obwód brzeski, Republika Białoruś) – zagadnienia historyczne i konserwatorskie</i>
Jerzy Szwałygin	„Symposium Polonika – diagnoza potrzeb – strategia działań”, 16-18 października, Warszawa	<i>Ochrona wspólnego dziedzictwa poza granicami kraju</i>
Mirosław Trojacket	„Games for Impact”, 30 listopada – 1 grudnia, FilMOTEKA Narodowa, Warszawa	<i>Cyfrowe zasoby Narodowego Instytutu Dziedzictwa</i>
Grzegorz Urbański	„Making Cultural Heritage Data Accessible and Reusable: Finding Best Practices”, 19-20 kwietnia, Warszawa	<i>Portal Zabytek.pl – przykład zintegrowanych działań na rzecz upowszechniania dziedzictwa narodowego</i>
Ewa Waryś	„Historyczna roślinność miasta w kontekście zmieniających się kanonów piękna”, 18-19 października, Kraków	<i>Historyczne cmentarze żydowskie województwa śląskiego – studium wartości zachowanych i utraconych</i>
Waldemar Witek	„Glina w obiektach zabytkowych – ochrona i konserwacja”, 20-22 marca, Malbork	<i>Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków – „Glina w obiektach zabytkowych – ochrona i konserwacja”</i>
Waldemar Witek	„Trzebiatów – spotkania pomorskie”, 19-20 października, Trzebiatów	<i>Mała architektura w krajobrazie kulturowym Pomorza Zachodniego – przyczynek do badań</i>
Jakub Wrzosek	„Materialne pozostałości konfliktów i zbrodni XX wieku w świetle najnowszych badań archeologicznych”, 14-15 czerwca, Gdańsk	<i>Archeologia konfliktów zbrojnych. Przybliżenie problematyki</i>

KONFERENCJE ZAGRANICZNE

Agata Byszewska	„Reflecting Futures”, XXIV Annual Meeting of EAA, 5-8 września, Barcelona, Hiszpania	<i>Walking on the past – to preserve and present the past in the urban spaces</i>
Agata Byszewska	„Reflecting Futures”, XXIV Annual Meeting of EAA, 5-8 września, Barcelona, Hiszpania	<i>Crime against archaeological heritage in Poland – new strategies for preventing and combating looting and illegal trade</i>
Aleksandra Chabiera	„When a territory gains its identity”, 29-30 października, Żytomierz, Ukraina	1. Wykład: <i>Use your past to make future – heritage as agent of communities development</i> 2. Warsztat: <i>Use your past to make future – creative products workshop</i>
Mariusz Czuba	„Gdy Mużaków był królewski”, 26-28 września, Bad Muskau, Niemcy	<i>Park Mużakowski – 30 lat działań konserwatorskich</i>
Klara Kantorowicz	Abu Dhabi International Book Fair, 25 kwietnia – 1 maja, Abu-Dhabi, ZEA	<i>Polish Culture: The Heir to Many Languages, Faiths and Traditions</i>
Lidia Klupsz	Restauracja i rewitalizacja zespołów rezydencjonalnych. Praktyki europejskie i krajowe. 10-14 października, Żółkiew – Rzeszów,	<i>Kompleks zamkowo-parkowy w Mirze – ochrona i zagospodarowanie</i>
Lidia Klupsz	The BLUE SHIELD Meeting in BRUSSELS and Working Breakfast in the EUROPEAN PARLIAMENT on the occasion of the European Year of Cultural Heritage 2018, 4-6 listopada 2018, Bruksela, Belgia	<i>Report of the Polish National Committee of the Blue Shield</i> <i>May 2017 – September 2018</i>
Lidia Klupsz	The International Congress of ICOFORT – Friends of the Castle of Montjuïc 2018, 14-17 listopada 2018 r., San Fernando de Figueres, Hiszpania	<i>Conservation and re-use of the 1st half 19th century fortress in Poland</i>
Dominik Mączyński	XVIII Polsko-Niemiecka konferencja i podróż studyjna „Architektura ryglowa – wspólne dziedzictwo ANTIKON 2018”, 17-19 września, Ahlbeck, Niemcy	<i>Kolonia domków fińskich w Warszawie</i>
Katarzyna Piotrowska	Regional Thematic Expert Consultation meeting on sustainable management of World Heritage properties of Religious Interest focused on Eastern Europe, 18-22 kwietnia, Erewań, Armenia	<i>World Heritage properties of religious interest in Poland – main challenges in protection, management and use</i>
Amudena Rutkowska	Hungarian Open Air Museum, 18-21 maja, Szentendre, Węgry	<i>Tradycje dudziarskie na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego w Polsce</i>
Renata Stachańczyk	Garten Forum Glienicke, Berlin, 15 listopada, Berlin, Niemcy	<i>Konieczność, potrzeba i wyzwania – bilateralna współpraca konserwatorska w Parku Mużakowskim</i>
Juliusz Wendland	XXIV kurs pn. „Akademia Nieświeska”, 11-24 czerwca, Mińsk, Białoruś	<i>Zasady sporządzania dokumentacji konserwatorskiej z uwzględnieniem specyfiki zabytków architektury obronnej</i>
Juliusz Wendland	XXIV kurs pn. „Akademia Nieświeska”, 11-24 czerwca, Mińsk, Białoruś	<i>Przykłady decyzji i dokumentacji konserwatorskiej wybranych zabytków architektury obronnej</i>
Iwona Wildner-Nurek	„Spotkajmy się w parkach Andre”, 18-20 października, Zatocze, Litwa	<i>Poszukiwanie myśli twórczych E.F. Andre. Analiza wybranych kompozycji ogrodowych</i>
Waldemar Witek	XVIII Polsko-Niemiecka konferencja i podróż studyjna „Architektura ryglowa – wspólne dziedzictwo ANTIKON 2018”, 17-19 września, Ahlbeck, Niemcy	<i>Chałupa w Krupach – XVIII-wieczny relikw budownictwa halowego (saskiego) na Pomorzu Zachodnim</i>

Aneks 2

Artykuły i opracowania pracowników NID

Imię i nazwisko	Tytuł i numer czasopisma lub tytuł publikacji	Tytuł referatu lub artykułu
Joanna Banik	Wystawa „ <i>Śląskie kobiety – polskie twierdze</i> ” wraz z katalogiem	<i>Śląskie kobiety – polskie twierdze</i>
Joanna Banik	Wystawa „ <i>Poland. A country of remarkable women</i> ” wraz z katalogiem	<i>Poland. A country of remarkable women</i>
Joanna Banik	Informator EDD 2018 „ <i>Niepodległa dla wszystkich</i> ”, woj. opolskie	<i>Niepodległa dla wszystkich</i>
Joanna Banik	Informator EDD 2018 „ <i>Niepodległa dla wszystkich</i> ” woj. małopolskie	<i>Niepodległa dla wszystkich</i>
Joanna Banik	Wystawa „ <i>Niezwykłe Polki</i> ” (w ramach EDD 2018) wraz z katalogiem	<i>Niezwykłe Polki</i>
Joanna Banik	Katalog „26. edycja EDD 2018 w woj. opolskim”	<i>Niepodległa dla wszystkich</i>
Jacek Brudnicki	„ <i>Kurier Konserwatorski</i> ”	<i>Prawne formy współdziałania wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze przygotowania i realizacji inwestycji w trybie tzw. specustawy mieszkaniowej</i>
Michał Bugaj	Raport	<i>Magazynowanie zabytków archeologicznych</i>
Agata Byszewska	Materiały Pokonferencyjne XXII Sesji Pomorzoznawczej	<i>Ochrona archeologicznego dziedzictwa podwodnego</i>
Wojciech Eckert, Marta Kłaczowska	„ <i>Kurier Konserwatorski</i> ”	<i>Tajemniczy dom na winnicy w Górzycy koło Sulechowa. Nieznane miejsce spotkań pastora Wilhelma Gabriela Wegenera z Aleksandrem Humboldem</i>
Anna Fortuna-Marek	100 pomników historii	<i>Bóbrka – najstarsza kopalnia ropy naftowej</i>
Iwona Górńska, Aneta Kułak	Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)	<i>Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w woj. Podlaskim. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)</i>
Elżbieta Jagielska	Modernizm w Europie, modernizm w Gdyni, architektura XX w. – ochrona – konserwacja. Materiały pokonferencyjne	<i>Ocena wartości zabytkowej architektury współczesnej – studium metodologii badań na przykładzie hotelu Cracovia w Krakowie</i>
Robert Kola	„ <i>Kurier Konserwatorski</i> ”	<i>Stan ochrony dziedzictwa kolejowego w Polsce</i>
Katarzyna Kosior	Informator EDD 2018 dla woj. mazowieckiego	<i>Niepodległa dla wszystkich</i>

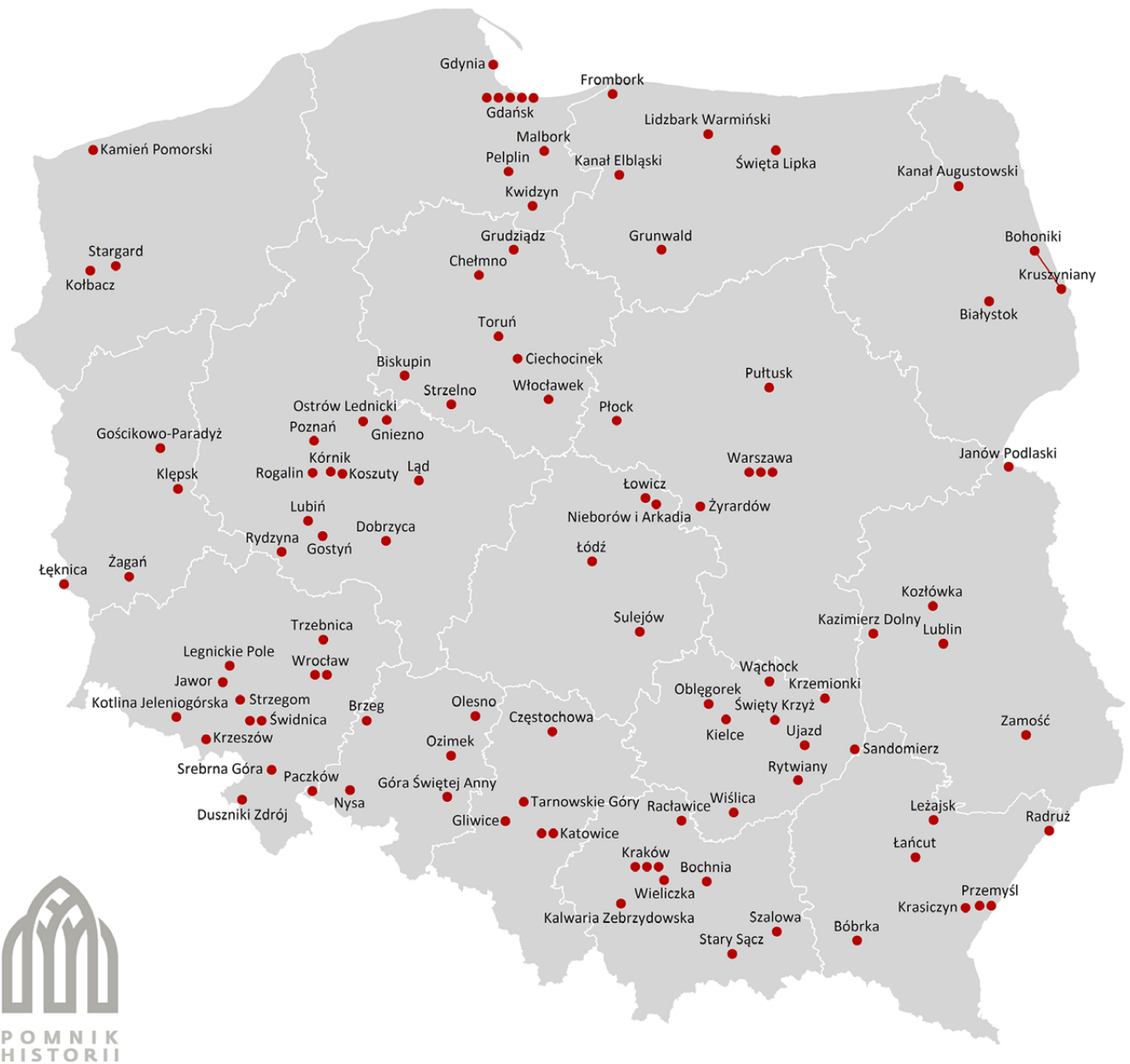
Andrzej Laskowski	Księga Pamiątkowa B. Tondos i J. Tura – materiały z konferencji współorganizowanej przez NID w 2014 r.	Kościół w Libuszy – granice wpisu do rejestru zabytków
Wioletta Łabuda-Iwaniak	Raport Roczny NID 2017	Opracowanie merytoryczne publikacji
Roman Marcinek	„Ochrona Zabytków”	Józef Pieniążek. Niestrudzony dokumentator zabytków
Roman Marcinek, Tomasz Woźniak	Działaj i miej nadzieję. Stulecie państwowych służb konserwatorskich w Polsce 1918–2018	Służby konserwatorskie armia ludzi z pasją
Dominik Mączyński	„Kurier Konserwatorski”	Iluminacje zabytków – nowa jakość oświetlenia
Agata Mucha	Innowacyjne rzemiosło – publikacja w formie elektronicznej, dostępna na stronie internetowej Zamku Cieszyn [http://www.zamekcieszyn.pl/pl/artykul/innowacyjne-rzemioslo-publikacja-podsumowujaca-1091]	Docenić pracę ludzkich rąk. O działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa na polu ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego, z uwzględnieniem jego niematerialnych przejawów związanych z rzemiosłem
Agata Mucha	Informator EDD 2018 dla woj. śląskiego	Niepodległa dla wszystkich
Agnieszka Olczyk	„Kurier Konserwatorski”	Hala wystawowa „Kapelusz” w Chorzowie – modernizm z lat 60. XX w. w rejestrze zabytków
Adam Paczuski	„Ochrona Zabytków”	Przygotowanie części historycznej do zbiorowego artykułu na temat obiektów wydobytych podczas badań archeologicznych w Kałuszynie
Teresa Palacz	„Kurier Konserwatorski”	Wąsowo w pow. nowotomyskim (woj. Wielkopolskie) jako przykład udanej adaptacji przy zachowaniu integralności historycznego zespołu pałacowo-parkowo-folwarcznego
Ewa Popławska-Bukała, Anna Radźwicka-Milczewska	„Kurier Konserwatorski”	Osiedle XV-lecia w Radomiu jako przykład osiedla mieszkaniowego PRL – niewpisanego do rejestru zabytków
Andrzej Siwek	Wystawa planszowa towarzysząca konferencji UNESCO w Warszawie „The challenges of World Heritage recovery. International conference on reconstruction”	Biogramy T. Szydtowskiego, H. Pieńkowskiej
Renata Stachańczyk	„Kurier Konserwatorski”	Aleja lipowa przy ul. Powstańców Warszawy w Sopocie – możliwości zachowania i rekonstrukcji

100 pomników historii

---

24 maja 2017 roku Rada Ministrów podjęła decyzję o ustanowieniu programu wieloletniego pod nazwą „Niepodległa” na lata 2017–2021, w ramach którego będą prowadzone inicjatywy odnoszące się do setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości (uchwała nr 81/2017; program przedłużono do 2022 r.). Nadzór nad realizacją programu oraz przebiegiem wydarzeń rocznicowych powierzono Pełnomocnikowi Rządu ds. Obchodów Stulecia Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej, sekretarzowi stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Jarosławowi Sellinowi, a do zarządzania programem i jego koordynacji wyznaczono Departament Dziedzictwa Kulturowego MKiDN. W ramach programu wydzielono trzy priorytety; pierwszy – obejmujący działanie instytucji kultury podległych ministerstwu, drugi – wspierający inicjatywy instytucji samorządowych i organizacji pozarządowych, oraz trzeci – wspierający obchody za granicą.

Celem głównym „Niepodległej” jest wzmocnienie poczucia wspólnoty obywatelskiej Polaków. Cytując fragment załącznika do uchwały nr 81/2017 Rady Ministrów z dnia 24 maja 2017 roku: „Obchody stulecia odzyskania niepodległości stanowią kluczowe zadanie z punktu widzenia realizacji przez Rząd polityki pamięci, dając możliwość kształtowania nowoczesnego patriotyzmu ukierunkowanego na Państwo jako wartość łączącą wszystkich obywateli. [...] Budowa narracji projektów opierać się będzie na trzech wartościach wspólnych Polakom: wolności, solidarności oraz poszanowaniu godności i praw człowieka, ukazanych w perspektywie całej historii Polski, w życiorysach jej bohaterów, w życiu codziennym kolejnych pokoleń, w działalności kulturalnej i artystycznej. Cel szczegółowy I bezpośrednio przełoży się na wzrost wiedzy historycznej i zainteresowania historią” (dokument dostępny pod adresem: http://www.mkidn.gov.pl/media/_img/content2017/poprawki_raport_14.09pages.pdf). W priorytecie I znalazły się zadania mające na celu budowę wspólnoty wartości i ich przeżywania. Jednym z zadań, którymi Narodowy Instytut Dziedzictwa wpisał się w program „Niepodległej” w ramach tego priorytetu, jest program „100 Pomników Historii na 100-lecie odzyskania niepodległości”. 30 sierpnia 2017 roku podpisana została Umowa dotycząca udzielenia dotacji celowej na wydatki bieżące ze środków finansowych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z budżetu państwa w ramach Programu Wieloletniego „Niepodległa” na lata 2017–2021. W jej ramach NID zobowiązał się do upamiętnienia stulecia niepodległości Polski poprzez przeprowadzenie procedury uznania zabytków za pomnik historii aż do zamknięcia ich listy na setnym obiekcie do końca jubileuszowego 2018 roku oraz przygotowanie i wydanie książki prezentującej 100 zabytków podniesionych do rangi pomnika historii, w dwóch wersjach językowych.

Harmonogram projektu objął przeprowadzenie procedury uznania za pomnik historii dla 40 zabytków, wizytacje wszystkich obiektów, dla których wniesiono o miano pomnika historii, analizy porównawcze, opracowywanie opinii dla Rady Ochrony Zabytków oraz projektów rozporządzeń Prezydenta RP wraz z załącznikami graficznymi, a także przygotowanie publikacji *100 pomników historii* – opracowanie tekstów prezentujących poszczególne zabytki oraz zlecenie wykonania ich fotografii z lotu ptaka, pozyskanie aktualnych zdjęć od instytucji, fundacji lub osób prywatnych i zlecenie tłumaczeń na język angielski.

W kontekście założeń „Niepodległej” ustanowienie 100 pomników historii – oprócz symbolicznego podkreślenia jubileuszu stulecia – ma ukazać bogactwo

kulturowe Polski zarówno w aspekcie materialnym, jak i niematerialnym. Pomniki historii definiowane ustawowo jako „zabytki nieruchome [...] o szczególnej wartości dla kultury” to jedna z form ochrony zabytków ustanawiana rozporządzeniem Prezydenta RP. Są to zabytki o najwyższych wartościach artystycznych, historycznych lub naukowych, zachowane do naszych czasów w formie możliwie niezmienionej. Obejmują różne kategorie obiektów, które wyróżniają się artystycznym wykonaniem oraz związkiem z ważnymi wydarzeniami z dziejów Polski lub znanymi postaciami historycznymi, stanowią o naszej tożsamości narodowej, są świadectwem naszej historii i kultury oraz szerokiej tolerancji.

Procedurę uznawania za pomnik historii prowadzi NID w imieniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Instytut przygotowuje niezbędne materiały na podstawie wniosków składanych przez zarządców zabytków, opracowuje opinie do rekomendacji Rady Ochrony Zabytków oraz projekty rozporządzeń Prezydenta RP o uznaniu za pomnik historii. W praktyce do NID wpływają pisma wnioskowe i dokumentacje oraz opinie wojewódzkich konserwatorów zabytków adresowane zgodnie z procedurą do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub Generalnego Konserwatora Zabytków i to w Instytucie poddawane są one szczegółowej analizie formalnej i merytorycznej (przez Dział Ekspertyz i Analiz Konserwatorskich). NID przeprowadza analizy porównawcze, weryfikuje, wizytuje kandydujące zabytki w celu zapoznania się z ich obecnym stanem zachowania, specyfiką, sposobem utrzymania, użytkowania itp. Konkluzje w postaci opinii przekazywane są pod obrady działającej przy ministrze Rady Ochrony Zabytków (dalej: ROZ). Jej członkowie zapoznają się ze stanowiskiem NID przed podjęciem dyskusji i głosowaniem. Decyzje ROZ zamieszczane są w uchwałach z posiedzeń i na ich podstawie, jeśli są one pozytywne, minister występuje do Prezydenta RP o uznanie danego zabytku za pomnik historii; jednocześnie NID przygotowuje projekt rozporządzenia Prezydenta i składa go do Kancelarii Prezydenta RP za pośrednictwem Departamentu Ochrony Zabytków, następnie przygotowuje materiały informacyjne dla mediów.

Idea 100 pomników historii jako formy upamiętnienia okrągłej rocznicy niepodległościowej nabrała kształtów w 2016 roku. Już wówczas w NID rozpoczęły się intensywne prace nad wyborem najważniejszych obiektów i procedowaniem wniosków. W 2016 roku w grupie uznanych przez Prezydenta pomników historii znajdowało się 60 zabytków. W przeciągu 2 lat, zgodnie z założeniami umowy, przeprowadzono procedurę uznania za pomnik historii dla 40 kandydujących zabytków wytypowanych przez NID albo przez Generalnego Konserwatora Zabytków spośród napływających wniosków.

Procedura od momentu złożenia wniosku o uznanie zabytku za pomnik historii jest dość czasochłonna, dlatego od 2016 roku prace znacznie przyspieszono, angażując w nie więcej osób niż dotychczas. Do pomocy włączono wszystkie oddziały terenowe NID i działy warszawskiej centrali, w tym: Dział Ekspertyz

i Analiz Konserwatorskich, Dział Strategii Zarządzania Dziedzictwem, Dział Dokumentacji i Baz Danych o Zabytkach. Pracownicy z oddziałów terenowych opracowywali opinie i – w razie potrzeby – sporządzali dokumentację fotograficzną, a pracownicy centrali przygotowywali projekty rozporządzeń Prezydenta RP w sprawie uznania kolejnych zabytków za pomniki historii oraz załączników graficznych na podstawie pozyskanych najnowszych danych ewidencyjnych i mapy zasadniczej, przy wykorzystaniu oprogramowania GIS.

Jednocześnie zwiększono częstotliwość posiedzeń ROZ, na których rozpatrywano kandydatury. Od 2. półrocza 2016 roku do końca 2018 roku Rada ośmiokrotnie rozpatrywała wnioski zabytków mających się znaleźć w „grupie 100”. Na poszczególne obrady NID przygotowywał od kilku do kilkunastu opinii i prezentacji. Ponieważ zaistniała konieczność przyspieszenia prac – dopełnienia do końca 2018 roku zaplanowanej listy 100 pomników historii – NID otrzymał polecenie dokonania doboru zabytków do rozpatrzenia nie, jak dotychczas, na podstawie chronologii napływania wniosków, ale poprzez wyławianie w pierwszej kolejności kandydatów merytorycznie oczywistych i bez formalnych przeszkód. Do końca 2018 roku NID zrealizował plan zawiązki; liczba pomników historii wyniosła 105 zabytkowych obiektów.

Grupa zabytków, które w ciągu 2 lat trwania prac i przygotowywania się do programu „Niepodległa” osiągnęły status pomnika historii, jest zróżnicowana w kategorii „rodzaj i typ zabytku”. Wśród 40 „jubileuszowych” pomników historii znalazło się 9 rezydencji, 11 świątyń, 6 zespołów klasztornych lub poklasztornych, 4 historyczne założenia miejskie lub ich fragmenty, 1 trwała ruina, 1 twierdza, 5 zabytków techniki i 3 inne.

Równoległe z wyżej opisanymi działaniami w centrali NID trwały intensywne prace nad przygotowaniem do druku publikacji albumowej pt. *100 pomników historii*. Do prac tych włączyli się pracownicy Działu Kształcenia i Wydawnictw.

Publikacja zawiera ponad 400 stron i tyleż fotografii. Dla każdego zabytku przeznaczono cztery strony, na których znalazły się: fotografie – w tym ujęcia z lotu ptaka (w kilku przypadkach zrobiono odstępstwo z przyczyn merytorycznych lub technicznych), odniesienie do dokumentu, na podstawie którego dany obiekt stał się pomnikiem historii, schematyczna mapka pokazująca granice ochrony oraz tekst prezentujący zabytek. Autorami tekstów są pracownicy NID, natomiast zdjęcia pochodzą z różnych źródeł: częściowo ze zbiorów NID, częściowo ich wykonanie zlecono bądź zostały one wykorzystane na podstawie umów licencyjnych. Książka opatrzona została słowem wstępnym Prezydenta RP – Andrzeja Dudy oraz wiceprezesa Rady Ministrów, ministra kultury i dziedzictwa narodowego – Piotra Glińskiego.

Album pt. *100 pomników historii*

Konferencja „The challenges of World Heritage recovery. International conference on reconstruction”

6-8 maja 2018 roku w Warszawie

Zniszczenia miejsc światowego dziedzictwa stały się, szczególnie w ostatnich latach, istotnym problemem, przed którym staje społeczność międzynarodowa. Konflikty zbrojne i katastrofy naturalne, występujące w różnych rejonach świata, pociągają za sobą spustoszenie miejsc o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości. Wychodząc naprzeciw tym wyzwaniom, Polska jako Państwo-Strona Konwencji Światowego Dziedzictwa UNESCO, we współpracy z Centrum Światowego Dziedzictwa, podjęła się organizacji konferencji pn. „Odbudowa światowego dziedzictwa – wyzwania. Międzynarodowa konferencja poświęcona rekonstrukcji” („The challenges of World Heritage recovery. International conference on reconstruction”), która odbyła się w dniach 6-8 maja 2018 roku na Zamku Królewskim w Warszawie. Przedsięwzięcie to było bezpośrednio związane z realizacją deklaracji zawartych w decyzjach Komitetu Światowego Dziedzictwa podjętych na sesji w Stambule (nr 40 COM 7 z 2016 r.) i Krakowie (41 COM 7 z 2017 r.).

Miejsce obrad zostało wybrane nieprzypadkowo: bezpośrednio odnosi się ono do polskich doświadczeń z okresu II wojny światowej, w tym do konieczności uporania się z różnego rodzaju wyzwaniami związanymi z chęcią powrotu do codziennego funkcjonowania. Wyjątkowa wartość historycznego centrum Warszawy, wpisanej jako jedno z pierwszych miejsc na Listę światowego dziedzictwa UNESCO (1980 r.), została dostrzeżona m.in. w kompleksowej odbudowie zniszczonego w warstwie materialnej miasta, u której podstaw legła siła ducha i determinacja narodu.

Najważniejszym celem konferencji było podsumowanie dotychczasowych dyskusji oraz wypracowanie uniwersalnych wytycznych dotyczących postępowania z miejscami światowego dziedzictwa, które uległy zniszczeniom w wyniku

Prof. Magdalena Gawin,
podsekretarz stanu
w Ministerstwie Kultury
i Dziedzictwa Narodowego,
Generalny Konserwator
Zabytków. Fot. P. Kobek, NID

konfliktów zbrojnych i katastrof naturalnych. Tematyka konferencji objęła szeroko rozumianą problematykę odbudowy zabytkowych obiektów. Przedmiotem obrad były związane z nią wyzwania konserwatorskie, architektoniczne oraz urbanistyczne w różnych regionach świata. Przedmiotem dyskusji było także zagadnienie funkcji dziedzictwa i jej przywracanie w zniszczonej przestrzeni miejskiej przy jednoczesnym poszanowaniu tożsamości kulturowej i historycznej społeczeństwa. Łącznie zostało wygłoszonych 20 referatów w 5 panelach:

1. Integracyjne podejście do odbudowy – wyzwania i możliwości. Teoria i metodologia.
2. Procesy odbudowy – perspektywa dawnych doświadczeń – dokumentacja.
3. Historia i pamięć.
4. Społeczność i prawa kulturowe.
5. Wyzwania związane z odbudową dziedzictwa miejskiego.

Konferencję w imieniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego zorganizował Narodowy Instytut Dziedzictwa przy współpracy Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO, Polskiego Komitetu ds. UNESCO, Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, Zamku Królewskiego w Warszawie, Łazienek Królewskich, Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Warszawy i Stołecznego Konserwatora Zabytków.

Opieką merytoryczną całe przedsięwzięcie otoczyła prof. Magdalena Gawin, podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków oraz Mechtild Rössler, dyrektor Departamentu Dziedzictwa i dyrektor Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO. Konferencję otworzył minister kultury i dziedzictwa narodowego, prof. Piotr Gliński.

Udział w konferencji zgłosiło 200 osób z 31 krajów, w tym z Syrii, Iraku, Włoch, Estonii, Litwy, Niemiec, Francji, Kanady, Ekwadoru, Stanów Zjednoczonych, Ugandy, Mali, Egiptu, Grecji, Wielkiej Brytanii, Danii, Zjednoczonych Emiratów Arabskich, Japonii, Indii, Haiti, Nepalu, Bośni i Hercegowiny, Chorwacji i, oczywiście, Polski. Goście reprezentowali różne środowiska związane z ochroną zabytków we wszystkich regionach świata, zgodnie z przyjętym przez UNESCO podziałem. Byli to przedstawiciele organizacji międzynarodowych i pozarządowych, środowisk akademickich, pracowni konserwatorskich, najwyższych władz państwowych, a także reprezentanci ICCROM, ICOMOS, Banku Światowego, UNISRD (UN office for Disaster Risk Reduction) oraz Global Alliance for Urban Crises.

Obrady zakończyły się przyjęciem tzw. **Rekomendacji Warszawskiej w sprawie odbudowy i rekonstrukcji dziedzictwa kulturowego**, której treść została wypracowana w trakcie konferencji. Dokument ten zawiera zasady, które powinny być brane pod uwagę przy konieczności odbudowy dziedzictwa. Zwrócono uwagę na ogólne poszanowanie wartości i autentyczności, ze szczególnym uwzględnieniem substancji materialnej, a także na znaczenie postępowania zgodnie z doktryną konserwatorską, konieczność wykonywania dokumentacji, działania edukacyjne oraz zastosowanie nowych technologii. Za istotne uznano uszanowanie potrzeb społeczności, które doświadczyły traumy utraty swojego

„Odbudowa światowego dziedzictwa – wyzwania. Międzynarodowa konferencja poświęcona rekonstrukcji” („The challenges of World Heritage recovery. International conference on reconstruction”) – obrady na Zamku Królewskim w Warszawie. Fot. P. Kobek, NID

dziedzictwa, historii i tożsamości, w tym uwzględnienie czasu na refleksję i podjęcie działań, które mają służyć ich odnowie. Jednocześnie podkreślono, że odbudowę można brać pod uwagę jedynie w wyjątkowych przypadkach zniszczeń zaistniałych na skutek konfliktów zbrojnych i katastrof naturalnych. Rekomendacja Warszawska została opublikowana jako samodzielne wydawnictwo w trzech językach – polskim, angielskim i francuskim.

W trakcie konferencji zaprezentowano dwie wystawy. Pierwsza z nich – przygotowana przez NID i PKN ICOMOS – pt. „Wizjonerzy. 100 lat służb konserwatorskich w Polsce”, odnosiła się do 100-lecia tej służby w kraju. Druga zaś – przygotowana przez Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków – dotyczyła procesu odbudowy Starego Miasta w Warszawie. Dodatkowo uczestnicy konferencji wzięli udział w grupowym oprowadzaniu po historycznym centrum Warszawy, miejscu światowego dziedzictwa UNESCO, i indywidualnym zwiedzaniu Zamku Królewskiego oraz Muzeum Powstania Warszawskiego.

Aby spopularyzować zagadnienie odbudowy i zwrócić uwagę na znaczenie, jakie odgrywa na arenie międzynarodowej w tym zakresie historyczne centrum Warszawy, zorganizowano konferencję prasową z udziałem prof. Magdaleny Gawin, dr. Mechtild Rössler, prof. Jadwigi Łukaszewicz – prezes PKN ICOMOS i prof. Sławomira Ratajskiego – sekretarza generalnego PK UNESCO.

100-lecie służb konserwatorskich w Polsce

100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości to zarazem 100-lecie służb konserwatorskich, które w ostatnim kwartale 2018 roku świętowane było pod hasłem „Kocham zabytki”.

„Kocham zabytki” to wspólna inicjatywa MKiDN oraz NID, mająca na celu zarówno popularyzację osiągnięć polskiej konserwacji wśród społeczeństwa, jak i docenienie i uhonorowanie osób szczególnie zasłużonych na tym polu.

Za datę powołania polskich służb konserwatorskich uznaje się rok 1918, w którym (31 października) uchwalono Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury.

W publikacji pt. *Działaj i miej nadzieję. Stulecie państwowych służb konserwatorskich w Polsce 1918-2018*, wydanej przez Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków i Narodowy Instytut Dziedzictwa, prof. dr hab. inż. arch. Andrzej Kadłuczka stwierdza: „W porównaniu ze współczesnymi aktami prawnymi dekret jest niezwykły – liczy zaledwie 6 stron, ale precyzyjnie i wyczerpująco opisuje podstawowe zasady ochrony zabytków, określa definicje z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome oraz wykopaliska i znaleziska, ustala strukturę i hierarchię instytucji rządowych odpowiedzialnych za ich ochronę oraz prawa i obowiązki właścicieli, wreszcie ustala sankcje za niszczenie narodowego dziedzictwa”.

Od tamtego momentu rozpoczęła się budowa instytucjonalnych struktur państwowej służby konserwatorskiej. Wkrótce też, po ustaleniu granic II Rzeczypospolitej, przystąpiono do oceny stanu zabytków oraz określenia priorytetów restauracji obiektów stanowiących symbole odradzającej się państwowości polskiej, takich jak Zamek Królewski na Wawelu, monumentalne gmachy o charakterze świeckim oraz ważne kościoły i zespoły sakralne.

Wypracowane wówczas przez środowisko specjalistów standardy zostały zebrane w dokumencie *Opieka nad zabytkami i ich konserwacja*, wydanym przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w 1920 roku. Przestrzeganie wytycznych przy konserwacji zabytków oraz położenie nacisku na dokumentowanie i prowadzenie rejestru zabytków okazało się szczególnie przydatne nieco ponad 20 lat później, gdy na skutek zniszczeń II wojny światowej Polska podnosiła się z ruin. Ocalała

.....
*Wicepremier prof. Piotr
Gliński – minister kultury
i dziedzictwa narodowego
podczas ceremonii
w Filharmonii Narodowej
w Warszawie. Fot. P. Kobek,
NID*

dokumentacja z okresu XX-lecia międzywojennego niejednokrotnie pozwoliła na restaurację obiektów zabytkowych. Konserwatorzy podjęli decyzję o odbudowie zabytków utraconych podczas wojny oraz o przywróceniu społeczeństwu utraconych dóbr architektury, przynajmniej w jakiejś części.

Nieprzypadkowo na Listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO zostało wpisane historyczne centrum Warszawy. Powojenna rekonstrukcja Starego Miasta, w obrębie którego zniszczenia sięgały 85 procent, urosła do rangi symbolu i była świadectwem troski o przetrwanie stolicy kraju – miejsca o ogromnej wartości dla polskiej kultury i historii. Była też wciele- niem w życie słów Stanisława Tomkowicza, który w publikacji *Stosunek muzeów sztuki do konserwacji zabytków* pisał: „[...] nie ma żadnych dogmatów, żadnych bezwzględnych reguł postępowania: w praktyce wszystko polega na rozwadze, roztropności i – na kompromisach”.

Z okazji jubileuszu powstały film i wystawa „Wizjonerzy”, poświęcone najwybit- nięszym postaciom polskiej konserwacji, takim jak Tadeusz Szydłowski, Jaro- sław Wojciechowski, Karol Estreicher, Jerzy Ludwik Adam Remer, Bohdan Lucjan Marconi, Gerard Ciołek, Jan Zachwatowicz, Stanisław Lorentz, Hanna Pieńkow- ska, Kazimierz Michałowski, Kazimierz Kwiatkowski, Janusz Kanty Bogdanow- ski, Wiktor Zin, Andrzej Stanisław Tomaszewski, Bohdan Rymaszewski i ich najważniejszym osiągnięciom. Jubileuszowi towarzyszyły także wyprodukowa- ne przez Narodowy Instytut Dziedzictwa limitowane edycje kart, zamkniętych w eleganckich opakowaniach i charakteryzujących się spójną szatą graficzną,

zawierających wizerunki, biogramy i dokonania wspomnianych wyżej polskich konserwatorów zabytków.

Również współcześnie zawód konserwatora zabytków pełni ważną rolę w wymiarze kulturowym i społecznym. Dzięki pracy konserwatorów możemy cieszyć się wieloma zadbanymi zabytkami, które pełnią funkcję placówek kulturalnych i centrów edukacyjnych, popularyzując wiedzę o dziedzictwie. Dobra kondycja zabytków, będąca efektem prac i pieczołowitej opieki konserwatorów, niesie wymierne korzyści dla całego kraju. Zadbany zabytek o zidentyfikowanych wartościach, który funkcjonuje w świadomości społecznej, może podnosić atrakcyjność turystyczną regionu i być istotnym elementem kształtującym tożsamość kulturową i krajobrazową miejsca. Taki dobrze zachowany zabytek o wysokich walorach artystycznych i historycznych może stać się powodem do dumy dla mieszkańców okolicznych terenów i wpływać pozytywnie na wzrost kapitału społecznego.

W ramach obchodów 100-lecia służb konserwatorskich 22 listopada 2018 roku odbyła się w Warszawie, w Departamencie Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, konferencja naukowa „100-lecie ochrony dziedzictwa sakralnego w Polsce”. Konferencję otworzyła prof. Magdalena Gawin, Generalny Konserwator Zabytków i podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz bp ks. prof. Michał Janocha, przewodniczący Rady ds. Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Konferencji Episkopatu Polski. Podczas konferencji wystąpili eksperci, którzy poruszyli tematy związane z ochroną zabytków sakralnych w Polsce z punktu widzenia prawa, źródeł finansowania, doktryny oraz praktyki konserwatorskiej. Częścią konferencji był także panel dyskusyjny z udziałem administratorów kościołów nagrodzonych w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany”.

23 listopada 2018 roku w Filharmonii Narodowej w Warszawie odbyła się ceremonia z udziałem wicepremiera prof. Piotra Glińskiego – ministra kultury i dziedzictwa narodowego i prof. Magdaleny Gawin – Generalnej Konserwator Zabytków, podsekretarz stanu w MKiDN, podczas której nastąpiło wręczenie medali i odznak osobom, które w sposób szczególny swoją postawą i wieloletnim zaangażowaniem przysłużyły się ochronie i zachowaniu dla przyszłych pokoleń narodowego dziedzictwa kulturowego. 32 osobom zasłużonym w dziedzinie kultury wręczono medale „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. Złote medale i wyróżnienia za opiekę nad zabytkami przyznano 18 osobom. Po części oficjalnej goście gali wysłuchali koncertu chopinowskiego f-moll w wykonaniu Orkiestry Kameralnej Filharmonii Narodowej pod dyktando Jana Lewtaka. Gala odbyła się pod Patronatem Narodowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Działania popularyzatorskie towarzyszące obchodom 100-lecia ustanowienia służb konserwatorskich w Polsce i próba szerokiego dotarcia do społeczeństwa

.....
*Koncert Kameralnej Orkiestry
 Filharmonii Narodowej
 podczas gali „Kocham
 zabytki. 100-lecie służb
 konserwatorskich”.
 Fot. P. Kobek, NID*

za pośrednictwem mediów z tą tematyką spotkały się z pozytywnym odbiorem. Media branżowe poświęciły uwagę wydanej publikacji, przygotowywanej gali oraz realizacjom konserwatorskim. Media ogólnopolskie skupiły się na pokazaniu zawodu konserwatora przez atrakcyjność miejsc uważanych za perełki architektoniczne. Działania te miały na celu uświadomienie odbiorcom, że to, iż dzisiaj mogą się sfotografować na tle monumentalnych obiektów, jest zasługą konserwatorów. Ponadto część mediów zwróciła uwagę na znaczenie samorządów, które pełnią istotną rolę w systemie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami – prowadzą gminną ewidencję zabytków, decydują o zagospodarowaniu niektórych zabytków, a także dysponują budżetami, które mogą zdecydować o losie niszczących zabytków.

Kampanii w mediach tradycyjnych towarzyszyły działania promujące dorobek 100 lat polskiej konserwacji w mediach społecznościowych. Przede wszystkim na profilu NID na Facebooku oraz na Instagramie przybliżone zostały sylwetki największych sław w historii polskiej konserwacji. Prezentowane były także zabytki i stan ich zachowania przed pracami konserwatorskimi oraz po nich. Przede wszystkim jednak pokazywani byli współcześni konserwatorzy oraz wolontariusze przy pracy, co miało uświadomić odbiorcom, że za udanymi realizacjami konserwatorskimi stoją ludzie. Taka też idea – pokazania angażującej i pieczołowitej pracy konserwatorów – przyświecała specjalnemu spotowi, który towarzyszył jubileuszowi i był wykorzystywany jako materiał promocyjny akcji „Kocham zabytki” zarówno w mediach społecznościowych, jak i w materiałach telewizyjnych.

Europejskie Dni Dziedzictwa 2018

Motywy przewodnim 26. edycji Europejskich Dni Dziedzictwa była setna rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości. W dniach 8-9 i 15-16 września pod hasłem „Niepodległa dla wszystkich” w całym kraju odbyło się 1900 wydarzeń, w których uczestniczyło blisko 200 000 osób. Głównym założeniem edycji było przypomnienie wydarzeń historycznych oraz lokalnych bohaterów związanych z odzyskaniem niepodległości. Inicjatywa była również ważną częścią obchodów Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego.

W okresie sprawozdawczym NID wprowadził szereg zmian w realizacji EDD, które miały na celu wzmocnienie rozpoznawalności marki. Opracowano i wdrożono nowy system identyfikacji graficznej, którego założeniem było uwspólnianie komunikacji wizualnej na poziomie lokalnym oraz krajowym, a także nadanie wspólnej tożsamości organizowanym wydarzeniom i usprawnienie ich promocji. Głównym kolorem identyfikacji EDD jest niebieski, który nawiązuje do europejskiego symbolu inicjatywy. System identyfikacji graficznej, oprócz specjalnie dobranej kolorystyki, obejmuje oryginalną typografię, specjalnie zaprojektowane piktogramy, wykorzystanie czarno-białej fotografii. Na bazie zaproponowanego systemu zostały stworzone materiały promocyjne, m.in. plakat ogólnopolski, afisz wojewódzki, informator wojewódzki, a także gadżety promocyjne (torby, przypinki, pocztówko-ulotki), w których wykorzystano potencjał pojedynczych piktogramów. Gadżety promocyjne były dystrybuowane wśród organizatorów, którzy dalej bezpłatnie rozdawali je uczestnikom wydarzeń odbywających się w czasie EDD. Powstało 15 000 toreb, 22 000 przypinek oraz 45 500 pocztówko-ulotek.

Kolejnym nowym działaniem zrealizowanym w 2018 roku było przeprowadzenie 5 pilotażowych warsztatów dla organizatorów wydarzeń w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa. Celem spotkań było przybliżenie idei EDD i zainspirowanie do tworzenia ciekawych działań z wykorzystaniem potencjału lokalnego dziedzictwa. Uczestnicy za pomocą różnych narzędzi tworzyli atrakcyjny program wydarzeń skoncentrowany na potrzebach odbiorców. Spotkania były również okazją do wymiany myśli i doświadczeń, prezentacji dobrych praktyk w zakresie działań związanych z edukacją o dziedzictwie. W trakcie warsztatów zaprezentowana została również nowa identyfikacja wizualna. W spotkaniach łącznie uczestniczyło blisko 100 osób – przedstawiciele instytucji kultury, organizacji pozarządowych, nauczycieli, właściciele zabytków, aktywistów społecznych.

W dniach 3-16 września została przeprowadzona ogólnopolska kampania promocyjno-informacyjna w środkach transportu publicznego oraz Internecie. W ramach kampanii zostały opracowane banerki internetowe oraz powstały animacje, 30- i 15-sekundowa, wykorzystujące archiwalne zdjęcia ukazujące polskie dziedzictwo kulturowe z okresu XX-lecia międzywojennego. Reklama EDD w Internecie obejmowała m.in. kampanię display, na kanale YouTube oraz w mediach społecznościowych (Instagram, Facebook). Spot promocyjny EDD miał 69 000 wyświetleń. Kampania dodatkowo została wzmocniona drukowanymi materiałami promocyjnymi. W 14 województwach ukazał się informator z programem wydarzeń EDD o łącznym nakładzie 61 000 egzemplarzy oraz plakat ogólny w liczbie 11 000 egzemplarzy.

W ramach działań promocyjnych w wybranych miejscach zostały zaaranżowane specjalne kąciki EDD z leżakami, kocami i materiałami promocyjnymi, w których uczestnicy mogli wypocząć, poznać ideę EDD oraz uzyskać wiedzę na temat lokalnego dziedzictwa.

Ponadto 6 września w Warszawie odbyła się konferencja prasowa z udziałem prof. Magdaleny Gawin – podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalnej Konserwator Zabytków, Bartosza Skaldawskiego – p.o. dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa, prof. Rafała Wiśniewskiego – dyrektora Narodowego Centrum Kultury, Jana Kowalskiego – dyrektora Biura Programu „Niepodległa” oraz Sylwestra Lewickiego – burmistrza Olesna.

.....
*Inauguracja EDD w Oleśnie.
Fot. S. Mielnik*

Ogólnopolska inauguracja EDD odbyła się 8 września w Oleśnie pod Patronatem Narodowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy. Inaugurację uświetnił Zespół Pieśni i Tańca Śląsk im. Stanisława Hadyny. Nie zabrakło także innych atrakcji promujących regionalne dziedzictwo, m.in. odbył się rajd rowerowy, gry terenowe i zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży. W wydarzeniu uczestniczyło blisko 10 000 osób.

W dniach 17–19 października 2018 roku w Strasburgu koordynator ogólnopolski uczestniczył w corocznym spotkaniu przedstawicieli państw organizujących EDD. Celem spotkania było podsumowanie edycji, wymiana doświadczeń oraz zaplanowanie przyszłorocznych aktywności. W spotkaniu uczestniczyli koordynatorzy z 45 państw, eksperci oraz edukatorzy z sektora kreatywnego i kultury. Spotkanie zostało zorganizowane przez Radę Europy oraz Komisję Europejską.

7 grudnia 2018 roku w Warszawie odbyła się gala podsumowująca Europejskie Dni Dziedzictwa, w trakcie której przyznano wyróżnienia organizatorom najciekawszych wydarzeń kulturalnych. Podczas gali nastąpiło również rozstrzygnięcie IV edycji konkursu filmowego „Zabytkomania”. O artystyczną oprawę uroczystości zadbał Chór Dziewczęcy Poznańskiej Szkoły Chóralnej, który wystąpił w 42-osobowym składzie.

W 2018 roku powstała nowa strona Europejskich Dni Dziedzictwa, której szata graficzna odpowiada nowej identyfikacji wizualnej. Nowoczesna strona jest dostosowana do wyświetlania na ekranach w różnej rozdzielczości, dzięki czemu można z niej wygodnie korzystać zarówno na komputerach, jak i na urządzeniach mobilnych. Strona zawiera nowe funkcjonalności – elektroniczny formularz zgłoszeniowy i eksport treści wydarzeń do edytorów tekstu. Strona jest prostym w użytkowaniu, przejrzystym i funkcjonalnym narzędziem do wyszukiwania oraz zgłaszania wydarzeń organizowanych w ramach EDD.

Nowe funkcjonalności portalu zabytek.pl i konkurs „Zabytki z Kulturą”

Zabytek.pl to portal Narodowego Instytutu Dziedzictwa, który w nowoczesny sposób udostępnia informacje o polskich zabytkach wraz z ich opisami, zdjęciami, towarzyszącymi im multimedialnymi zasobami cyfrowymi (np. modelami 3D zabytków i chmurami punktów) oraz lokalizacją obiektów. W bazie strony znajduje się już ponad 80 000 zabytków.

W 2018 roku portal został rozbudowany o nowe funkcjonalności:

1. Konta użytkowników, newsletter, ulubione

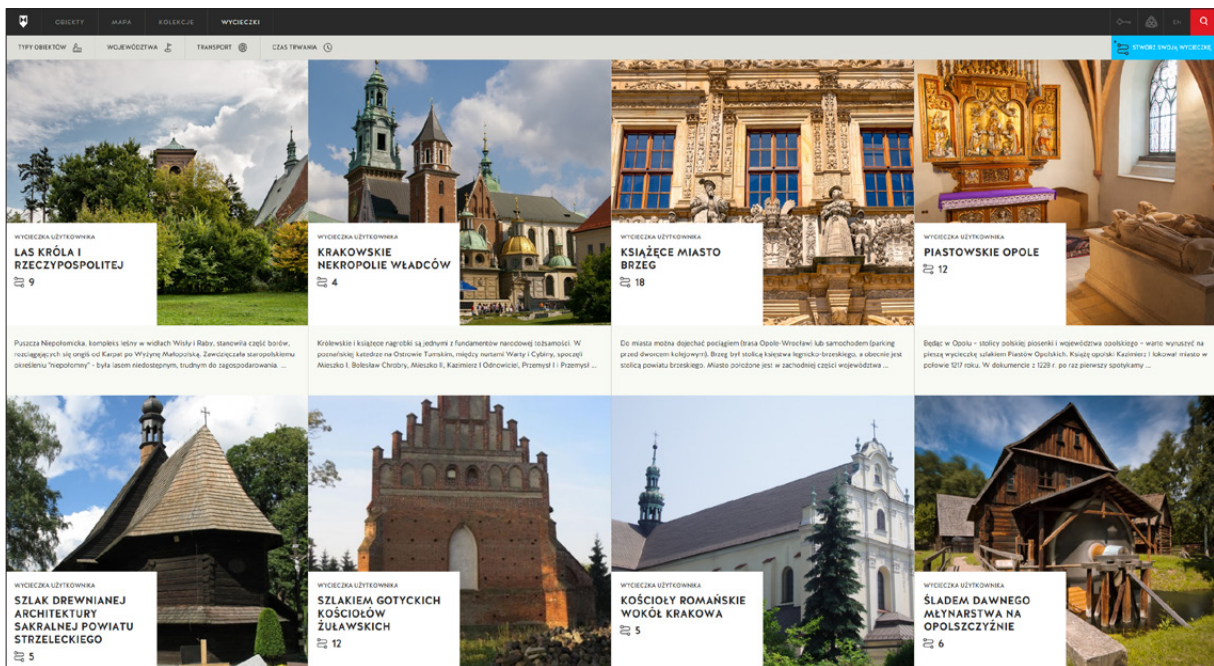
Portal umożliwia założenie spersonalizowanego konta użytkownika, które pozwala m.in. na dodawanie obiektów do ulubionych, modyfikację (w pewnym zakresie) treści strony oraz otrzymywanie newslettera. Dane z portalu nadal można przeglądać bez rejestracji, jednak jest ona wymagana do korzystania z dodatkowych funkcjonalności, jak tworzenie własnych wycieczek, opisów i dodawanie zdjęć.

2. Możliwość uzupełniania treści strony (dodawania zdjęć i opisów)

Nowa wersja strony umożliwia dodawanie brakujących zasobów do obiektów. Zarejestrowany i zalogowany użytkownik będzie mógł redagować noty o tych zabytkach, które nie zostały dotychczas opisane. Noty przygotowane przez pracowników NID będą miały inną postać graficzną od tych, które sporządzili pozostali użytkownicy (WIKI, zalogowani użytkownicy).

3. Moduł WYCIECZKI

Obok istniejących już KOLEKCJI powstał analogiczny moduł związany w WYCIECZKAMI. Zarejestrowany i zalogowany użytkownik może stworzyć za pomocą serwisu propozycje wycieczek szlakiem zabytków znajdujących się na portalu. Określić można sposób przemieszczania się (wyprawy rowerowe, piesze, samochodowe) i czas trwania wycieczki, a następnie przygotowaną wyprawę zapisać w formie pliku PDF lub z wykorzystaniem urządzenia mobilnego z GPS przemieszczać się między kolejnymi punktami szlaku.

.....
Propozycje wycieczek szlakiem zabytków znajdujących się na portalu www.zabytek.pl

4. Moduł PANORAMY (Street View)

Sekcja zasobów cyfrowych (zawierająca już: GALERIĘ, CUMULUS, 3D) została rozbudowana o kolejną zakładkę: PANORAMA. Za jej pośrednictwem dostępny jest moduł Google Street View, pokazujący najbliższe otoczenie 360° wokół obiektu, a w przypadku niektórych obiektów także widok wnętrza, o ile znajduje się on w zasobach Google'a. Lokalizacja Street View została przypisana automatycznie do najbliższej drogi (co nie zawsze pozwala obejrzeć najlepsze ujęcie zabytku), jednak zalogowany użytkownik może modyfikować te ustawienia, przesuując się w inne miejsce, obracając i zapisując widok. Taka panorama będzie od tej pory dostępna dla innych użytkowników.

5. Prezentacja wszystkich polskich zabytków rejestrowych

Na stronie można znaleźć cały rejestr zabytków nieruchomości, archeologicznych oraz pomniki historii i obiekty z Listy światowego dziedzictwa UNESCO. Dane te zostały zaimportowane z portalu mapowego NID (mapy.zabytek.gov.pl), a następnie połączone z już istniejącymi zasobami strony. Po tej operacji strona zabytek.pl prezentuje prawie 83 000 obiektów, z czego dla ponad 4100 istnieją pełne noty, a 18 500 pozycji zawiera jedynie zdjęcia. Informacje o pozostałych 60 000 obiektów czekają na uzupełnienie przez użytkowników strony.

6. Możliwość zgłaszania zagrożeń dla obiektów do właściwego miejscowo konserwatora zabytków

Nowa odsłona strony zawiera mechanizm zgłoszeń do konserwatora różnego rodzaju zagrożeń związanych z obiektami zabytkowymi. Dla zalogowanych użytkowników na stronie każdego zabytku jest dostępny przycisk „zgłoś problem

do konserwatora zabytków”. Za jego pomocą można wybrać rodzaj zagrożenia, dodać opis oraz zdjęcia, np. z telefonu. Wiadomości te będą automatycznie przesyłane do właściwego miejscowo konserwatora. Funkcja ta ma wspomóc system ochrony zabytków w Polsce i umożliwić szybsze reagowanie służb konserwatorskich na potencjalne zagrożenia.

W ramach promocji nowych funkcjonalności portalu Narodowy Instytut Dziedzictwa nawiązał bezkosztową **współpracę z TVP Kultura**, polegającą na wspólnym zorganizowaniu konkursu dla użytkowników strony – „**Zabytki z Kulturą**”. Konkurs trwał od 2 lipca do 31 sierpnia 2018 roku. Zadaniem użytkowników było przygotowanie trasy jednodniowej wycieczki i zamieszczenie jej na portalu zabytek.pl. W konkursie punktowane było również dodawanie własnych treści – wytycznych dotyczących trasy, opisów obiektów zabytkowych oraz zdjęć.

TVP Kultura we współpracy z NID wyprodukowała spot promujący konkurs. Był on emitowany na antenie TVP Kultura i w regionalnych pasmach TVP łącznie ponad 1500 razy. Na fanpage’u NID spot ma 3500 odsłon, na fanpage’u TVP Kultura – 6800 odsłon. Konkurs promowany był także na portalach społecznościowych i w mediach internetowych, a informacje o nim udostępniały również inne instytucje kultury i nauki.

Konkurs został rozstrzygnięty na początku września 2018 roku. Jury wybrało 5 najlepiej i najciekawiej opracowanych wycieczek:

- *Racibórz – zapomniana perełka śląska* (autorka: Marta Kawalec),
- *Szlakiem krakowskich sgraffito* (autor: Kraków miastem sgraffito),
- *W „archeologicznym el Dorado” – szlakiem grodzisk i kurhanów w dolinie rzeki Chodelki* (autor: Łukasz Miechowicz),
- *Śladami miejsc chowania zmarłych w Kętach* (autorka: Aneta Szopa),
- *Architektura drewniana na Żuławach* (autor: Filip Gawliński).

Dzięki konkursowi zasób tras wycieczkowych portalu zabytek.pl wzbogacił się o 25 pozycji. Były one promowane w mediach społecznościowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa po zakończeniu konkursu.

Oddziały Terenowe NID

Oddział Terenowy NID w Białymstoku

ul. Dojlidy Fabryczne 23,
15-565 Białystok
tel. 85 748 22 20, 85 748 22 22
fax 85 748 22 21
e-mail: ot.bialystok@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Gdańsku

ul. Św. Trójcy 5, 80-822 Gdańsk
tel./fax 58 301 77 12, 58 301 47 86,
58 301 75 22
e-mail: ot.gdansk@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Katowicach

ul. Mickiewicza 29, 40-085 Katowice
tel. 32 207 24 00, 32 207 24 01,
32 207 24 02
e-mail: ot.katowice@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Kielcach

Al. IX Wieków Kielc 16/13,
25-516 Kielce
tel. 41 343 02 72, 301 14 31
e-mail: ot.kielce@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Krakowie

ul. Św. Tomasza 8/7, 31-014 Kraków
tel./fax 12 429 10 11
e-mail: ot.krakow@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Lublinie

ul. Krakowskie Przedmieście 10/
Przechodnia 2/4, 20-002 Lublin
tel./fax 81 743 62 24, 81 743 70 88
e-mail: ot.lublin@nid.pl

Pracownia Terenowa w Zamościu

ul. Partyzantów 11, 22-400 Zamość
tel. 84 638 62 04
e-mail: pracownia.zamosc@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Łodzi

ul. Rewolucji 1905 r. 9 lok. 4U,
90-273 Łódź
tel./fax 42 682 62 44
e-mail: ot.lodz@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Olsztynie

ul. 11-Listopada 4, 10-104 Olsztyn
tel. 89 521 26 89, 89 527 37 54
fax 89 521 26 88
e-mail: ot.olsztyn@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Opolu

ul. Krawiecka 13, 45-023 Opole
tel. 77 423 01 74, 77 423 01 84
fax 77 453 65 30
e-mail: ot.opole@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Poznaniu

ul. Mielżyńskiego 27/29,
61-725 Poznań
tel./fax 61 851 73 64
e-mail: ot.poznan@nid.pl

Pracownia Terenowa w Trzebinach

Trzebiny - Pałac 30A, 64-100 Leszno
tel. 65 533 03 47
e-mail: pracownia.trzebiny@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Rzeszowie

ul. Hetmańska 15, 35-045 Rzeszów
tel. 17 853 67 76
tel./fax 17 853 29 43
e-mail: ot.rzeszow@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Szczecinie

Plac Orła Białego 1, 70-562 Szczecin
tel./fax 91 433 61 67
fax 91 488 79 10
e-mail: ot.szczecin@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Toruniu

ul. Rabiańska 21, 87-100 Toruń
tel./fax 56 663 55 88
e-mail: ot.torun@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Warszawie

Kopernika 36/40
00-924 Warszawa
tel. 22 635 98 74
fax 22 831 16 13
e-mail: ot.warszawa@nid.pl

**Oddział Terenowy NID
we Wrocławiu**

ul. Władysława Łokietka 11,
50-243 Wrocław
tel. 71 322 16 40
e-mail: ot.wroclaw@nid.pl

**Oddział Terenowy NID
w Zielonej Górze**

ul. Bolesława Chrobrego 16 (3/4),
65-052 Zielona Góra
tel. 68 329 14 90
fax 68 324 10 34
e-mail: ot.zgora@nid.pl

Pracownia Terenowa

„Park Mużakowski” w Łęknicy
ul. Wybrzeżna 25, 68-208 Łęknica
tel./ fax 68 362 41 82
e-mail: pracownia.leknica@nid.pl

Kontakt

Narodowy Instytut Dziedzictwa

ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
centrala: 22 826 02 39, 22 826 92 47
sekretariat: 22 826 93 52
fax: 22 826 17 14
e-mail: info@nid.pl

Zapraszamy do odwiedzenia naszych stron:

Narodowy Instytut Dziedzictwa:

www.nid.pl

oraz

www.zabytek.pl

www.KrajobrazMojegoMiasta.pl

<http://samorzad.nid.pl>

<http://niematerialne.nid.pl>

<http://edd.nid.pl>

www.park-muzakowski.pl

<http://wolontariat.nid.pl>

<http://mapy.zabytek.gov.pl>

<https://cumulus.zabytek.gov.pl>

<http://41whc2017.pl>

<http://swiatowedziedzictwo.nid.pl>

Jesteśmy na Facebooku: **www.facebook.com/zabytek**

oraz na YouTube: **www.youtube.com/TVNID**

Biblioteka Narodowego Instytutu Dziedzictwa

ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
tel. 22 826 02 39 wew. 116, 119, 118 (czytelnia)
fax: 22 826 02 39 wew. 121
e-mail: biblioteka@nid.pl
Katalog on-line:
www.nid.pl/pl/Biblioteka_NID/

Raport roczny Narodowego Instytutu Dziedzictwa

2018

Opracowanie

Wioletta Łabuda-Iwaniak

Redakcja

Laura Bakalarska, Marta Elas

Korekta

Laura Bakalarska, Marta Elas

Opracowanie graficzne

Piotr Berezowski

Fotografie: Archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Na okładce: Przemysł – zespół staromiejski – pomnik historii.
Fot. P. Michalski

ISBN 978-83-66160-19-4

© Narodowy Instytut Dziedzictwa
Warszawa 2019

Druk
ProPrint
